PROTECT II

Kształtowanie umiejętności oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem ofiar przemocy

Materiał szkoleniowy

Lipiec 2012

POLSKI

PROTECT II

Kształtowanie umiejętności oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem ofiar przemocy, Vienna 2012

Zarządzanie i koordynacja: WAVE - Rosa Logar, Ute Rösemann, Regina Webhofer, Melissa Johnston

Autorzy:

***WAVE* -** Ute Rösemann, Rosa Logar, Branislava Marvanová Vargová
De Montfort University - Professor Hazel Kemshall, Sarah Hilder
Coordinated Action Against Domestic Abuse (CAADA) - Hannah Fisher

Redakcja: redaktor Sarah Hilder, adiustacja i projekt graficzny: Maxine Armstrong

Wydawca: WAVE – Women Against Violence Europe, European Network and European Info Centre Against Violence
Bacherplatz 10/4, A-1050 Vienna, Austria

Wszystkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana, przechowywana w systemie wyszukiwania danych ani przekazywana w jakiejkolwiek formie: drogą elektroniczną, elektrostatyczną, na taśmie magnetycznej, mechanicznie, za pomocą fotokopii, nagrania ani w żaden inny sposób bez pisemnej zgody wydawcy.

WAVE oświadcza, że nie ponosi żadnej odpowiedzialności za cytowane w niniejszym materiale treści pochodzące z zewnętrznych źródeł informacji takich jak książki i strony internetowe.

PROTECT II jest finansowany przez Komisję Europejską w ramach Programu Daphne.

PROTECT II jest współfinansowany przez Austriackie Federalne Ministerstwo Pracy, Spraw Socjalnych i Ochrony Konsumenta, Austriackie Federalne Ministerstwo do Spraw Gospodarki, Rodziny i Młodzieży, Urząd Miasta Wiednia, Departament Spraw Kobiet Urzędu Miasta Wiednia, Departament Różnorodności i Integracji.

Copyright © 2012 WAVE. Wszystkie prawa zastrzeżone.

Spis treści

Spis treści **1**

Wprowadzenie **3**

Jak korzystać z materiałów szkoleniowych **4**

Protect II – słownik **9**

Wstęp **13**

MODUŁ 1 ..... **21**

1.1 Od czego zaczynasz? 21

1.2 Budowanie wspólnego rozumienia 29

1.3 Zasady wspierania, upodmiotowienia i angażowania 36

1.4 Podejście partnerskie. Czym jest i dlaczego jest ważne? 45

1.5 Budowanie wspólnego podejścia do ryzyka 61

MODUŁ 2 ..... **67**

2.1 Wypracowanie zasad oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem 68

2.2 Rozpoznanie ryzyka i czynników ryzyka 77

2.3 Ocena ryzyka 93

2.4 Planowanie bezpieczeństwa 106

2.4.1 Zabezpieczanie i ochrona dzieci 115

2.5 Zasady organizowania skutecznych konferencji międzyinstytucjonalnych ds. poszczególnych przypadków 124

Spis treści

Wprowadzenie

Nasze materiały szkoleniowe powstały w ramach projektu DAPHNE PROTECT II (projekt numer JLS/2009-2010/DAP/AG/ 1253), finansowanego przez Komisję Europejską i współfinansowanego przez austriackie Federalne Ministerstwo Pracy, Spraw Społecznych i Ochrony Konsumentów oraz wydziały do spraw kobiet i do spraw różnorodności i integracji samorządu miejskiego Wiednia.

W projekt zaangażowali się eksperci z osiemnastu organizacji partnerskich z trzynastu krajów (Austrii, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Estonii, Francji, Niemiec, Włoch, Polski, Słowacji, Hiszpanii, Szwecji i Wielkiej Brytanii). Do współpracy w charakterze komitetu doradczego przyłączyło się także osiem ekspertek z kręgów akademickich (ich lista poniżej).

Dziękujemy wszystkim za wkład, jaki wnieśli w realizację tego projektu.

Pełną listę ekspertów i organizacji partnerskich zamieszczamy na końcu opracowania.

Członkinie Komitetu Doradczego PROTECT II

- Sonia Chirinos Rivera, sędzia, Special Court for Gender Violence, Hiszpania
- Daniela Gloor, Social Insight, Szwajcaria
- Carol Hagemann-White, University of Osnabrück, Niemcy
- Birgitt Haller, Institute of Conflict Reaserch Vienna, Austria
- Marianne Hester, University of Bristol, Wielka Brytania
- Amanda Robinson, University of Cardiff, Wielka Brytania
- Renée Römkens, University of Tilburg, Holandia
- Sylvia Walby, University of Lancaster, Wielka Brytania

Jak korzystać z materiałów szkoleniowych

W celu zapewnienia maksymalnej przydatności naszych materiałów szkoleniowych w całej Europie pominęliśmy w nich wszelkie odniesienia do konkretnych państw lub regionów. Jak wiadomo, w poszczególnych krajach przepisy prawa mające chronić kobiety przed przemocą domową różnią się pod wieloma względami. Niektóre regulacje istnieją w jednych krajach, nie istnieją zaś w innych, a przepisy mogą być mniej lub bardziej szczegółowe i lepiej lub gorzej stosowane. Dlatego osoba korzystająca z tych materiałów lub prowadząca na ich podstawie szkolenia powinna wziąć pod uwagę konkretne okoliczności, z jakimi ma do czynienia w swoim kraju oraz kontekst, w jakim będzie poruszać omawiane w materiałach kwestie.

Struktura i treść

Z naszych materiałów może korzystać każdy, kto je ściągnie ze strony internetowej WAVE, jednak powstały one głównie jako pomoc dydaktyczna dla osób prowadzących szkolenia. Mają pomóc trenerkom dostrzec nowe możliwości i zrozumieć korzyści wynikające z partnerskiej współpracy w przypadkach, w których istnieje wysokie ryzyko powstania urazów wskutek stosowania przemocy domowej.

W **module pierwszym** omawiamy argumenty przemawiające za partnerskim podejściem do pomocy kobietom w sytuacjach wysokiego zagrożenia urazami wskutek przemocy domowej. Jak sądzimy, moduł ten jest szczególnie przydatny w pracy z osobami lub grupami, które dopiero trzeba przekonać do naszego podejścia lub po których można się spodziewać pewnej nieufności i oporu. Omawiamy w nim w zarysie zalety partnerskiej współpracy i najważniejsze pierwsze działania, jakie należy podjąć, by zacząć organizować międzyinstytucjonalne konferencje w sprawie poszczególnych przypadków.

W **module drugim** omawiamy bardziej szczegółowo zasady międzyinstytucjonalnej współpracy przy rozpoznawaniu i ocenie ryzyka oraz zarządzaniu bezpieczeństwem w przypadkach wysokiego zagrożenia urazami wskutek przemocy domowej. Omawiamy także zasady organizowania międzyinstytucjonalnych konferencji w sprawie poszczególnych przypadków, najlepsze praktyki i wskazówki, jak podejmować pierwsze realne działania.

Jeśli czytacie ten materiał po raz pierwszy, zamierzacie zapewne przejrzeć go we właściwym porządku, od początku do końca. Może się jednak okazać, że zechcecie potem powrócić do jakiejś części lub – w wyniku doświadczeń z prowadzonych szkoleń – uznacie, że niektóre

działy lub ćwiczenia są bardziej, a inne mniej użyteczne. Jeśli na przykład uczestniczki waszych zajęć mają niewielkie lub żadne doświadczenie we wspólnej pracy, dobrze byłoby zacząć od modułu 1. Ważne jest, by przed przejściem do modułu 2 uzgodnić podstawowe zasady i pojęcia. (Por. Rys. 0.1. Trzy sposoby korzystania z materiałów szkoleniowych).

Jeśli zaś uczestniczki mają pewne doświadczenie i przekonanie do partnerskiej współpracy w przypadkach wysokiego zagrożenia przemocą domową, można zacząć szkolenie od modułu 2. Skupiamy się w nim na praktycznej stronie rozpoznawania ryzyka, organizowania konferencji w sprawie poszczególnych przypadków i partnerskiego podejścia do planowania bezpieczeństwa. Przydatne może być tutaj skorzystanie z zadań partnerskich omówionych w dziale 1.4. Ułatwią one wspólne ze słuchaczkami określenie rodzaju, poziomu i skuteczności lokalnych porozumień o współpracy partnerskiej przed przejściem do pracy nad najważniejszymi zagadnieniami z modułu 1 i 2.

Moduły dzielą się na działy. Oznacza to, że trenerka może wybrać z każdego modułu te działy, które uzna za najbardziej przydatne dla uczestniczek szkolenia, a każdy dział można ściągnąć i wydrukować oddzielnie. Wszystkie działy zaczynają się od wstępu i przeglądu głównych zagadnień z wyszczególnieniem najważniejszych treści, które należy opanować i zapamiętać.

Znajdziecie ponadto szczegóły dotyczące badań i spis dodatkowych lektur na dany temat. Trenerki, które zamierzają korzystać z naszych materiałów w pracy z grupą, nabiorą zapewne większej pewności siebie, jeśli przestudiują temat dogłębniej i zastanowią się, w jaki sposób będą reagować uczestniczki szkolenia.

Każdy dział zawiera opis przynajmniej jednego zadania, które ułatwi zrozumienie i przyswojenie omawianej kwestii. Opis taki zawiera krótką informację o potrzebnych materiałach pomocniczych, o celu tego zadania, o czasie, jaki zajmie jego wykonanie, oraz wzory instrukcji i handoutów.

Uwagi dla trenerek

Pracę nad przygotowaniem szkoleń ułatwią materiały pomocnicze, które można ściągnąć ze strony internetowej WAVE. Znajdziecie tam wszystkie slajdy do prezentacji i wzory handoutów, o których mowa w niniejszych materiałach.

Byłoby dobrze, gdyby trenerki poszerzyły swoją wiedzę na tematy omawiane w poszczególnych działach, szukając dodatkowych źródeł informacji i danych dotyczących własnego kraju. Przystosowanie w ten sposób treści szkolenia do sytuacji w danym kraju, regionie lub społeczności lokalnej z pewnością podniesie wiarygodność przekazu.

Rysunek 0.1, Trzy sposoby korzystania z materiałów szkoleniowych

A) Opanowanie w całości modułu 1, a następnie modułu 2.

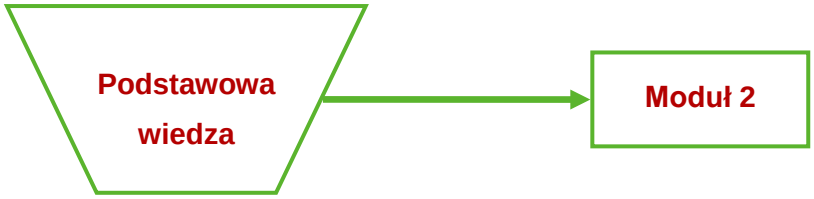

B) Uczestnicy mają podstawową wiedzę – przechodzimy do modułu 2.

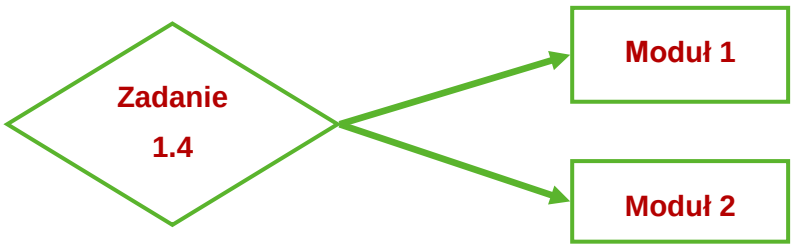

C) Rozpoczynamy od zadania 1.4 (z modułu 1), a następnie przechodzimy do modułu 1 w całości lub do modułu 2.

W razie potrzeby dostępne są również dodatkowe porady na temat informacji zwrotnych. Porady te mają pomóc przede wszystkim osobom, które będą używać tych materiałów do szkolenia innych. Jeśli korzystasz indywidualnie, radzimy nie zaglądać do tych porad przed

zakończeniem pracy nad danym zadaniem. Zapoznaj się z nimi potem i zastanów się, czy wniosły one jakieś dodatkowe aspekty lub refleksje, które wcześniej nie przyszły ci do głowy.

Trening dla trenerek

Szkolenie dla osób prowadzących szkolenia odbędzie się w Szwecji w maju 2012 roku w ramach projektu Protect II, po czym zorganizowane będą cztery seminaria regionalne. Uczestniczki zostaną przeszkolone, żeby później mogły prowadzić podobne programy szkoleniowe we własnych krajach.

Kandydatki na trenerki powinny:

- Mieć przynajmniej dwa lata doświadczenia w pracy z kobietami, które były ofiarami przemocy.
- Rozumieć podejście uwzględniające płeć ofiar i koncentrujące się na kobietach.
- Mieć pewne doświadczenie w pracy z grupą i w miarę możliwości w prowadzeniu szkoleń.

Udział osób z doświadczeniem w pracy w wyspecjalizowanych organizacjach udzielających wsparcia kobietom bardzo pomoże w dalszym rozpowszechnianiu szkoleń. Podkreślamy także, że w pierwszych szkoleniach powinny uczestniczyć osoby zarządzające organizacjami, gdyż to może się okazać szczególnie pomocne przy wprowadzaniu w życie programów zmierzających do wypracowania dobrych praktyk.

Nasze materiały szkoleniowe dostępne są na stronie internetowej WAVE: www.wave-network.org w następujących językach: bułgarskim, czeskim, angielskim, francuskim, niemieckim, włoskim, polskim, słowackim, hiszpańskim i szwedzkim.

Wszelkie pytania należy kierować do:

WAVE (Women Against Violence Europe)

European Network and European Info Centre Against Violence

Bacherplatz 10/4, A-1050 Vienna, Austria.

Protect II – słownik

Przemoc domowa, przemoc wobec kobiet i dzieci, przemoc ze względu na płeć

Nasze materiały szkoleniowe dotyczą przemocy, jaką mężczyźni stosują wobec kobiet i dzieci, zwłaszcza jeśli dochodzi do tego w domu rodzinnym. Nie twierdzimy, że ofiarami przemocy nie bywają inne osoby, jednak kobiety doświadczają jej niewspółmiernie częściej. Przemoc ma również pośredni lub bezpośredni wpływ na dzieci. Przemoc w tym znaczeniu obejmuje wszystkie formy nadużyć i przemocy fizycznej, seksualnej i psychicznej zgodnie z definicjami zwartymi w międzynarodowych konwencjach i rezolucjach (por. Wstęp. Definicje, s. 18).

Ofiara, kobieta

Choć słów tych w naszym opracowaniu używamy często zamiennie, istnieją między nimi subtelne różnice. Słowo „ofiara" stosujemy na ogół w kontekście prawnym i praw człowieka, gdy chcemy podkreślić, że kobiety i dzieci, które doświadczyły przemocy i zostały skrzywdzone, mają prawo do sprawiedliwości, ochrony i odszkodowania. Trzeba jednak zaznaczyć, że niektóre kobiety odrzucają to określenie w kontekście przemocy domowej, chcąc zwrócić uwagę, że kobiety nie tylko „znoszą" przemoc, ale próbują się jej czynnie przeciwstawiać, zapobiegać i dawać sobie z nią radę. Słowa „kobieta" używamy, gdy mówimy o upodmiotowieniu kobiet i chcemy podkreślić, że biorą one aktywny udział w zapobieganiu i przeciwdziałaniu przemocy, że nie są tylko przedmiotem oddziaływań, ale w wyniku swoich doświadczeń stają się ekspertkami we własnej sprawie.

Podejście skoncentrowane na ofierze

W tym opracowaniu na pierwszym miejscu stawiamy potrzeby i prawa ofiar.

W naszym podejściu do przemocy i usług dla ofiar przemocy przywiązujemy dużą wagę do płci ofiary i sprawcy, uznając, że przemoc domowa wobec kobiet różni się od innych form przemocy.

Usługi wsparcia dla kobiet

Określenie „usługi wsparcia dla kobiet" obejmuje szeroki wachlarz usług dla kobiet, które doświadczyły przemocy, i ich dzieci. Należą do nich schroniska dla kobiet,

lokalne i krajowe telefony zaufania, ośrodki interwencji kryzysowej dla ofiar gwałtów i przemocy seksualnej, wyspecjalizowane ośrodki dla imigrantek i członkiń mniejszości etnicznych, zespoły pomocy dla kobiet, które nie mogą przyjść do poradni lub innej placówki, niezależne ośrodki rzeczniczek praw ofiar przemocy domowej, ośrodki interwencji kryzysowej i wiele innych. Cechą wspólną tych placówek jest to, że w pracy z ofiarami przemocy uwzględniają szczególną rolę płci. Starają się też zapewnić wysokie standardy jakości usług wypracowane w ostatnich trzech dekadach[1]. W modelu idealnym placówki świadczące tego typu usługi dla kobiet powinny być prowadzone przez niezależne kobiece organizacje pozarządowe (NGO). Zasada niezależności jest bardzo ważna, gdyż gwarantuje, że kobiety, które doświadczyły przemocy, i ich dzieci będą zawsze w centrum uwagi. Organizacje te powinny być całkowicie skoncentrowane na wsparciu i obronie praw kobiet; nie powinny natomiast podlegać niczyim wpływom ani być kierowane przez inne podmioty, partie, organizacje wyznaniowe, władze państwowe ani żadne inne instytucje.

Wiadomo jednak, że inne organizacje, takie jak instytucje państwowe, samorządowe lub ośrodki pomocy społecznej i ochrony zdrowia mogą mieć znaczący udział w pomocy dla ofiar przemocy i ich dzieci. W kilku krajach sieć świadczonych przez nie usług jest bardzo rozwinięta; w niektórych przypadkach są do tego prawnie zobowiązane.

Kobietobójstwo

Kobietobójstwo oznacza akt zabójstwa kobiety przez mężczyznę, w szczególności przez partnera intymnego, byłego partnera lub mężczyznę, z którym kobieta się spotyka.

Ryzyko

Słowo „ryzyko” odnosi się do każdego zagrożenia dla ofiary w kontekście przemocy domowej wobec kobiet i ich dzieci.

[1] Por. Przemoc wobec kobiet w rodzinie. Niezbędnik kierownika schroniska, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007.
Rada Europy, (2008) Council of Europe Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence (EG-TFV)-Final Activity Report. Strasburg: Rada Europy.
Kelly, L., and Dubois, L., London Metropolitan University (2008) Setting the standard: A study on and proposals for minimum standards for violence against women support services. Strasburg: Rada Europy.
WAVE (2010) WAVE Country Report. A Reality check on European services for women and children survivors of violence. Vienna: WAVE.

Wysokie ryzyko

Terminu „wysokie ryzyko" używamy w odniesieniu do sytuacji, w których kobietom i dzieciom zagrażają poważne formy pogwałcenia ich prawa do życia, zdrowia i wolności, takie jak kobietobójstwo/zabójstwo, usiłowanie kobietobójstwa/zabójstwa, przemoc z użyciem niebezpiecznego narzędzia, przemoc prowadząca do ciężkiego uszkodzenia ciała wymagającego natychmiastowej interwencji medycznej i/lub leczenia szpitalnego, przemoc prowadząca do powtarzających się urazów, grożenie śmiercią, uporczywe stosowanie drastycznych form kontroli i przymusu, zgwałcenie, uporczywe nękanie, pozbawienie wolności, zniewolenie lub tortury.

Wysokie ryzyko przemocy nie powinno być kojarzone z cechami osobowości lub zachowaniem ofiary; oznacza raczej stopień zagrożenia, jaki stwarza sprawca przemocy. Ofiary nie powinny być klasyfikowane według poziomu ryzyka, na jakie są wystawione, gdyż ryzyko jest stanem dynamicznym i podlega zmianom. Każda ofiara przemocy zna z własnego doświadczenia sytuacje prowadzące do podwyższenia lub obniżenia poziomu ryzyka.

Ocena ryzyka

Termin „ocena ryzyka" odnosi się do rozpoznania i oszacowania poziomu ryzyka w konkretnej sytuacji. Oceny dokonuje się przy zastosowaniu usystematyzowanych procedur, które uwzględniają cały szereg czynników ryzyka. Procedury te mogą obejmować korzystanie ze specjalnych narzędzi do oceny ryzyka. Ocena ryzyka powinna być prowadzona przez przeszkolonych praktyków we współpracy z kobietami, które znają problem przemocy domowej z własnego doświadczenia, i powinna być regularnie powtarzana.

Zarządzanie ryzykiem i zarządzanie bezpieczeństwem

Terminów „zarządzanie ryzykiem" i „zarządzanie bezpieczeństwem" używamy w naszych materiałach szkoleniowych zamiennie. Wiążą się one z przyjętym przez nas podejściem skoncentrowanym na ofierze oraz ze środkami, jakie stosujemy w naszym podejściu do problemu ryzyka w celu jego zmniejszenia. W szerszym ujęciu, które wykraczałoby poza ramy tego opracowania, termin „zarządzanie ryzykiem" jest często używany w odniesieniu do działań prewencyjnych, nastawionych na zmianę zachowania sprawcy i okoliczności, w jakich dopuszcza się przemocy. W przypadku wielu działań trudno jednak powiedzieć, czy bardziej odnoszą się do sprawcy, czy do

ofiary, a w pracy zmierzającej do zmniejszenia ryzyka oba typy oddziaływań są niezbędne.

Osąd profesjonalny

W działach 2.2 i 2.3 używamy terminu „osąd profesjonalny". Jak wiadomo, termin „osąd" może mieć różne konotacje w różnych krajach. Dla naszych celów definiujemy go jako proces, w toku którego specjaliści wykorzystują swoją wiedzę, doświadczenie i umiejętności do podjęcia decyzji o ryzyku. Osądy te mogą być uznane za „profesjonalne" tylko wtedy, jeśli są oparte na wiedzy o najbardziej trafnych i przydatnych czynnikach ryzyka, a wiedza tego rodzaju pochodzić może z dobrego opanowania technik prowadzenia wywiadu i gromadzenia informacji. Innym jej źródłem mogą być szkolenia i fachowe porady. Osądy i decyzje formułowane w oparciu o przesądy, stereotypy, fałszywe przekonania, wątpliwą wiedzę lub nieaktualne informacje nie są opiniami profesjonalnymi.

Współpraca/partnerstwo międzyinstytucjonalne

Terminy „współpraca międzyinstytucjonalna" i „partnerstwo międzyinstytucjonalne" są często używane zamiennie. Odnoszą się one do procesu i wyników współpracy różnych organizacji i instytucji, które zdecydowały się pracować wspólnie, aby podnieść skuteczność swoich działań na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i ich dzieci.

Termin „partnerstwo" zawiera sugestię, że wszystkie organizacje i instytucje są równe, co oczywiście nie jest prawdą. Różnią się one od siebie wielkością, możliwościami, statusem, strukturą, zasobami i zakresem odpowiedzialności. Zachęcamy, by nie zamykać oczu na te różnice, po to choćby, by je w miarę możliwości niwelować i uwzględniać ich wpływ na wyniki wspólnej pracy.

Konferencje międzyinstytucjonalne ds. poszczególnych przypadków

Konferencje międzyinstytucjonalne ds. poszczególnych przypadków są swoistą formą współpracy międzyinstytucjonalnej prowadzonej z wykorzystaniem specjalnych metod obejmujących wymianę wrażliwych informacji na temat kobiet, które doświadczyły przemocy. Ma to na celu poprawę skuteczności udzielanej pomocy i ochrony, upodmiotowienie ofiar i zmniejszenie urazów.

Wstęp

Cele i zadania PROTECT II

Wyniki badań międzynarodowych, programy polityczne i instrumenty prawne[2] zwracają uwagę, że kobiety są niewspółmiernie częściej ofiarami przemocy domowej inicjowanej przez partnera w bliskim związku. Przemoc w rodzinie ma również szkodliwy bezpośredni lub pośredni wpływ na dzieci, które są jej świadkami (Rada Europy 2011)[3]. W tym opracowaniu skupiamy się na ochronie i wsparciu tych dwóch grup, co nie oznacza, że proponowane tu metody i działania nie mogą być zastosowane w pracy z innymi ofiarami przemocy domowej.

Liczba kobiet, które tracą życie z rąk swoich partnerów lub byłych partnerów jest bardzo wysoka. Według szacunków sporządzonych w 2006 roku w ramach projektu badawczego Daphne w 27 państwach członkowskich Unii Europejskiej w ciągu 12 miesięcy około 1400 kobiet jest zabijanych przez partnerów intymnych lub byłych partnerów[4]. W 2010 roku WAVE przeprowadziło w dziewięciu krajach partnerskich ankietę na temat bezpieczeństwa i ochrony kobiet poważnie zagrożonych przemocą ze strony partnera intymnego[5]. Wyniki ankiety wykazały, że we wszystkich objętych badaniem krajach istnieją luki w systemach wsparcia i ochrony tych kobiet i dzieci.

Przedmiotem naszej troski były przede wszystkim następujące problemy:

- Stosowane środki bezpieczeństwa nie zawsze wystarczają, by zapewnić skuteczną ochronę kobietom i ich dzieciom. Na przykład jeśli nawet istnieją środki prawne, na podstawie których można usunąć sprawcę z domu rodzinnego, nie zawsze gwarantują one bezpieczeństwo kobiet i dzieci w przypadkach wysokiego ryzyka.

- W niektórych krajach policja nie traktuje poważnie przypadków wysokiego zagrożenia przemocą domową.

[2] Rada Europy (2011) Konwencja Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Stambuł: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/texts/Convention%20210%20Polish.pdf.

[3] Ibid.

[4] WAVE country report (2010): http://www.wave-network.org/start.asp?ID=23519&b=15, p.5, citation: http://www.psytel.eu/files/violences/IPV%20EU_Mortality/IPV%20EU_Mortality%20Synthese_En.pdf.

[5] WAVE Daphne Project PROTECT - *Identifying and Protecting High Risk Victims of Gender Based Violence - an Overview*: http://www.wave-network.org/images/doku/wave_protect_english_0309.pdf, p. 63.

- Procedury oceny ryzyka, jeśli w ogóle istnieją, są często niespójne i stosowane niesystematycznie. W wielu przypadkach poszkodowane kobiety nie uczestniczą w procesie oceny ryzyka.

PROTECT II jest kontynuacją finansowanego przez Komisję Europejską projektu DAPHNE. Jego celem jest dostarczenie osobom zarządzającym i wyspecjalizowanym praktykom z organizacji pracujących z kobietami poważnie zagrożonymi przemocą domową narzędzi, aby pomóc im w kształtowaniu umiejętności oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem, co ma służyć skuteczniejszej ochronie ofiar i ich dzieci. Przy opracowaniu materiałów szkoleniowych **Protect II** wykorzystano wiedzę i doświadczenie kobiecych organizacji pozarządowych zajmujących się problemem przemocy wobec kobiet w europejskich państwach partnerskich, wyniki szeregu badań naukowych opartych na praktyce oraz pracę agend rządowych i urzędów państwowych.

Biorący udział w projekcie europejscy partnerzy przyjmują różne perspektywy i różne podejścia do rozwiązywania tego problemu społecznego. Nasze materiały szkoleniowe wykraczają poza podstawowe informacje i treści zawarte we wcześniejszych materiałach WAVE podnoszących świadomość społeczną na temat przemocy, gdyż naszym celem jest analiza i omówienie modeli dobrych praktyk i realnych działań prowadzących do ich wdrożenia.

W naszych materiałach szkoleniowych dążymy do popularyzacji kształtowania umiejętności oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem poprzez tworzenie partnerskich porozumień pomiędzy kobiecymi organizacjami pozarządowymi i instytucjami rządowymi. Celem takiego partnerstwa jest zapobieganie przemocy wobec kobiet i zapewnienie każdej kobiecie lepszej jakości życia. Materiały przygotowano w ramach współpracy między zespołem WAVE, De Montfort University, organizacją CAADA i wymienionymi wcześniej koleżankami z różnych krajów Europy. Mamy nadzieję, że uznacie nasze materiały za użyteczne, przyjazne i wartościowe.

Informacje podstawowe: kontekst europejski i międzynarodowe zobowiązania w sprawie zapobiegania przemocy wobec kobiet i dzieci

Krajowe i międzynarodowe instrumenty prawne zobowiązują państwa do zapobiegania przemocy wobec kobiet i dzieci oraz do ochrony ofiar przemocy. Ważne kroki w dążeniu do uznania przez społeczność międzynarodową wagi tego światowego problemu poczyniono w 1993 r. w Wiedniu, podczas konferencji ONZ na temat praw człowieka.

To w Wiedniu po raz pierwszy uznano, że przemoc wobec kobiet jest naruszeniem praw człowieka[6]. W późniejszych latach uznano najważniejsze prawa ofiar i nałożono nowe zobowiązania na państwa i ich instytucje. Te prawa i zobowiązania wprowadzono w następujących dokumentach prawa międzynarodowego i decyzjach instytucji stojących na straży praw kobiet i praw człowieka:

- Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW). W przyjętej w 1992 r. Ogólnej rekomendacji stwierdzono, że przemoc wobec kobiet jest formą dyskryminacji i tym samym obejmuje ją Konwencja[7].
- Komitet do spraw Eliminacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW) zajmował się kilkoma przypadkami przemocy wobec kobiet i stwierdził, że państwa mają tzw. „pozytywny obowiązek" chronić kobiety przed przemocą oraz że prawa sprawcy nie mogą być nadrzędne wobec praw kobiet do życia oraz integralności fizycznej i psychicznej[8].
- Europejski Trybunał Praw Człowieka (Kontrova v. Slovakia 2007, Tomasic v. Croatia 2009, Opuz v. Turkey 2009) stwierdził, że władze państwowe mają „pozytywny obowiązek" podejmować działania profilaktyczne mające na celu ochronę osób, których życie jest zagrożone. Obowiązek ten powstaje, gdy stwierdzono, że władze państwowe dowiedziały się lub powinny się dowiedzieć o powstaniu realnego i bezpośredniego zagrożenia dla życia osoby w wyniku przestępczych czynów osób trzecich oraz że nie podjęły działań w ramach swoich kompetencji, które – jak wskazuje zdrowy rozsądek – mogłyby zapobiec powstaniu takiego zagrożenia[9].
- Celem Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej[10] jest zwiększenie wysiłków na rzecz zapobiegania przemocy wobec kobiet. Konwencja zawiera szczegółowe przepisy, w oparciu o które można zapobiegać przemocy wobec kobiet i ścigać wszelkie jej formy.

Konwencja wchodzi w życie, gdy 10 sygnatariuszy, w tym co najmniej 8 państw członkowskich Rady Europy, wyrazi zgodę na związanie się jej przepisami[11]. Do lutego 2012 roku 18 państw europejskich podpisało konwencję.

6 Organizacja Narodów Zjednoczonych(1993) Deklaracja Wiedeńska, dokument A/CONF.157/DC/1/Add.1.

7 Komitet ONZ ds. Likwidacji dyskryminacji kobiet (CEDAW), (1992) Ogólna rekomendacja nr *19 o przemocy wobec kobiet.* Nowy Jork. .

8 Komitet ONZ ds. Likwidacji dyskryminacji kobiet (CEDAW), (2007) *Views on communication nr 6/2005*, CEDAW/C/39/D/6/2005, New York, para 12.1.5.

9 Europejski Trybunał Praw Człowieka (2009) Orzeczenie w sprawie *Tomasic i inni v. Chorwacja*. Wniosek nr 46598/06, Strasburg.

10 Rada Europy, (2011) Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej Stambuł: http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm.

11 Ibidem

Konwencja Rady Europy stwierdza ponadto, że:

> *Strony zobowiązują się do „uwzględnienia kwestii związanych z płcią we wdrażaniu i ocenie wpływu postanowień niniejszej Konwencji”* (Artykuł 6).

A także, w ramach powyższego zobowiązania:

> *Państwa zobowiązują się do „przyjęcia i wdrożenia obowiązujących w całym państwie kompleksowych i skoordynowanych polityk…”; oferują także „całościową odpowiedź na przemoc wobec kobiet”* (Artykuł 7).
>
> *Strony przeznaczają odpowiednie zasoby finansowe i ludzkie w celu właściwego wdrożenia zintegrowanych polityk, środków i programów zapobiegania i zwalczania wszelkich form przemocy objętych niniejszą Konwencją, w tym tych prowadzonych przez organizacje pozarządowe i społeczeństwo obywatelskie* (Artykuł 8).
>
> *Strony stosują wszelkie konieczne środki ustawodawcze i inne środki w celu zachowania należytej staranności podczas zapobiegania, badania, karania i zadośćuczynienia wobec aktów przemocy objętych zakresem niniejszej Konwencji, które zostały popełnione przez podmioty niepaństwowe* (Artykuł 5).

Konwencja ONZ o prawach dziecka[12] (1989) również ustanowiła ważne zasady ochrony dzieci przed przemocą:

> Artykuł 19, który stanowi, że: *„Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dotyczy to dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem”.*

Każde dziecko ma prawo do życia wolnego od przemocy. Jest to podstawowe prawo człowieka, nadrzędne wobec prawa rodziców do odwiedzin lub sprawowania opieki (por. także dział 2.4.1 „Ochrona dzieci” w tych materiałach szkoleniowych).

[12] United Nations (1989) *Convention on the rights of the child*. http://www.unicef.org/crc/.

Konwencja Rady Europy skupia się w szczególności na kwestii ryzyka uszkodzenia ciała oraz na ocenie ryzyka i zarządzania ryzykiem.

> Artykuł 51 - Ocena ryzyka i zarządzanie ryzykiem
>
> *„Strony podejmują konieczne środki prawne lub inne działania mające na celu zagwarantowanie, że ocena ryzyka śmierci oraz powagi sytuacji, jak również ryzyka powtarzających się aktów przemocy zostanie przeprowadzona przez wszelkie odpowiednie władze w celu zarządzania takim ryzykiem oraz w celu zapewnienia skoordynowanych środków bezpieczeństwa i wsparcia".*

Ważne kroki mające na celu zapobieganie przemocy wobec kobiet podjęła także Unia Europejska. Począwszy od jesieni 2011 roku, Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej pracują nad przepisami dotyczącymi „europejskiego nakazu ochronnego" (European Protection Order – EPO), którego celem jest zapewnienie ochrony ofiarom przemocy, gdy przemieszczają się one z jednego kraju członkowskiego Unii Europejskiej do drugiego.

Działania zapobiegające przemocy wobec kobiet stanowią również ważną część unijnej polityki na rzecz równości płci (por. Strategia na rzecz równości płci 2010-2015)[13]. Także Parlament Europejski przyjął kilka rezolucji w sprawie zapobiegania przemocy wobec kobiet. W rezolucji z dnia 5 kwietnia 2010 r. członkowie parlamentu podkreślili:

> *„…znaczenie właściwego szkolenia wszystkich osób pracujących z kobietami, które padły ofiarą przemocy uwarunkowanej płcią, zwłaszcza przedstawicieli systemu sądowniczego i organów ścigania, przede wszystkim funkcjonariuszy policji, sędziów, pracowników socjalnych i pracowników służby zdrowia* (Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie priorytetów oraz zarysu ram nowej polityki UE w dziedzinie walki z przemocą wobec kobiet).
>
> (5 kwietnia 2010, 2010/2209 (INI), Artykuł 8).

[13] European Commission (2010) *Strategy for equality between women and men (2010-2015)*, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/index_en.htm.

Definicje

Deklaracja ONZ o eliminacji przemocy wobec kobiet stanowi:

> *„Termin »przemoc wobec kobiet« oznacza wszelki akt przemocy związany z faktem przynależności danej osoby do określonej płci, którego rezultatem jest lub może być fizyczna, seksualna lub psychiczna krzywda lub cierpienie kobiet, włącznie z groźbą popełnienia takich czynów, wymuszeniem lub arbitralnym pozbawieniem wolności, niezależnie od tego, czy czyny te mają miejsce w życiu publicznym czy prywatnym…”.*

Przemoc wobec kobiet należy rozumieć szeroko. Obejmuje ona między innymi następujące formy przemocy:

> *(a) fizyczną, seksualną i psychiczną przemoc występującą w rodzinie; maltretowanie, wykorzystywanie seksualne dzieci w domu rodzinnym, przemoc związaną z obowiązkiem wniesienia posagu, gwałt małżeński, okaleczanie genitalne kobiet, jak też inne tradycyjne praktyki szkodliwe dla kobiet, przemoc w związkach pozamałżeńskich oraz przemoc związaną z wykorzystywaniem;*
>
> *b) fizyczną, seksualną i psychiczną przemoc o charakterze społecznym, do której zalicza się gwałt, molestowanie seksualne, wykorzystywanie seksualne i zastraszanie w miejscu pracy, placówkach edukacyjnych i innych miejscach publicznych, handel kobietami i zmuszanie do prostytucji;*
>
> *c) fizyczną, seksualną i psychiczną przemoc dokonywaną lub tolerowaną przez państwo, mającą miejsce w życiu prywatnym, jak też publicznym;*
>
> *(*Deklaracja ONZ o eliminacji przemocy wobec kobiet, 1993)[14]

Ponadto:

> *Przemoc wobec kobiet jest zdefiniowana jako przemoc ze względu na płeć, czyli przemoc, która jest skierowana przeciwko kobietom, dlatego że są kobietami, albo która nieproporcjonalnie częściej dotyka kobiet.*

[14] Organizacja Narodów Zjednoczonych (1993) *Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet.* Nowy Jork.

(Komitet ONZ ds. Eliminacji Dyskryminacji Kobiet (1992) General Recommendation nr 19 on Violence against Women, New York, par. 6).

W pierwszej dekadzie tego stulecia w różnych państwach przeprowadzono badania na temat zakresu występowania przemocy wobec kobiet. Szczególną uwagę zwracano na przemoc stosowaną przez partnerów w bliskich związkach. We wnioskach z tych badań stwierdzono, że w przybliżeniu 20% do 25% kobiet doświadczyło przemocy fizycznej w dorosłym życiu[15].

Przemoc domowa wobec kobiet i dziewcząt może przyjmować drastyczne formy, takie jak:

- Ciężkie uszkodzenia ciała.
- Pozbawienie wolności (trzymanie ofiar w zamknięciu przez wiele dni lub nawet lat).
- Usiłowanie zabójstwa lub zabójstwo.

Jak się okazuje, motywem tych przestępstw jest najczęściej dążenie do władzy i kontroli (wyrażające się na wiele różnych sposobów, takich jak skrajna zazdrość, zaborczość, oskarżenia o „obrazę honoru" rodziny).

Podejście partnerskie, do którego zachęcamy w naszych materiałach szkoleniowych, może stanowić trudne wyzwanie w krajach, gdzie nie ma tradycji takiej współpracy. Jednocześnie jednak w krajach tych istnieje możliwość wypracowania i udoskonalenia procedur oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem kobiet w wysokim stopniu zagrożonych przemocą domową. Na wczesnym etapie szkoleń nasze materiały mogą być szczególnie przydatne dla osób pełniących w organizacjach stanowiska kierownicze. Osoby te mają większe możliwości podejmowania decyzji o nawiązaniu partnerskiej współpracy z innymi organizacjami i instytucjami, są też odpowiedzialne za opracowanie zasad działania organizacji i za jakość usług dla ofiar przemocy domowej.

W naszych materiałach uznajemy duże znaczenie skoordynowanej, partnerskiej współpracy w podejściu do ofiar narażonych na wysokie ryzyko poważnych krzywd, takich jak śmierć lub ciężkie uszkodzenia ciała. Choć jednak koncentrujemy się na kobietach i dzieciach wysoko zagrożonych przemocą domową, nie lekceważymy potrzeb innych ofiar. Pomoc innym ofiarom jest niezmiernie ważna, gdyż każdy poszkodowany ma prawo do ochrony i wsparcia.

[15] Federalne Ministerstwo ds. Rodziny, Emerytów, Kobiet i Młodzieży (2004). Health, Well-Being and Personal Safety of Women in Germany. A Representative Study of Violence against Women in Germany - Summary of the central research results. Bonn.

Poza tym ryzyko jest zjawiskiem dynamicznym i zmienia się w czasie. Pewne zdarzenia lub zmiany mogą spowodować, że ofiary żyjące w niskim zagrożeniu znajdą się w sytuacji wysokiego ryzyka lub odwrotnie.

Główne zasady

Niniejsze materiały szkoleniowe są oparte na następujących zasadach:

- Wszystkie interwencje powinny się koncentrować na ofierze przemocy.
- Celem jest poprawa usług oraz zapewnienie bezpiecznych i pozytywnych doświadczeń kobietom i ich dzieciom.
- Partnerstwo i współpraca między organizacjami i instytucjami może być skuteczną drogą do wspierania kobiet poważnie zagrożonych przemocą.
- Interwencje i usługi nie mogą nikogo dyskryminować i należy unikać obwiniania ofiar.
- Każda kobieta powinna być reprezentowana przez niezależny ośrodek wsparcia, którego zadaniem jest dbanie o jej interesy i potrzeby w toku pracy partnerstwa i konferencji międzyinstytucjonalnych.
- Dla dziecka także należy ustanowić niezależnego rzecznika, który zapewni, że prawa dziecka będą przestrzegane.
- Interwencje i usługi powinny wspierać prawo każdej kobiety do życia wolnego od przemocy, do podmiotowości, samostanowienia i prywatności.
- Przemoc nie jest sprawą prywatną, ale problemem społecznym, dlatego przemoc w sferze prywatnej nie powinna być traktowana z mniejszą powagą niż inne formy przemocy.
- Nie wolno dopuszczać, by ofiara czuła się odpowiedzialna za przemoc, jakiej doświadcza; nie ma usprawiedliwienia dla przemocy; agresywne zachowania trzeba powstrzymać, a sprawca musi zostać pociągnięty do odpowiedzialności.

Powyższe zasady powinny leżeć u podstaw wszelkich działań organizacji dążących do zapobiegania przemocy wobec kobiet. Wszystkie strony zaangażowane w pomoc ofiarom przemocy powinny przede wszystkim pamiętać, że:

Życie wolne od przemocy jest podstawowym prawem człowieka, a nie przywilejem.

MODUŁ 1

1.1 Od czego zaczynasz?

Cele

W tym dziale objaśniamy trenerkom, jak wprowadzić temat, by zachęcić uczestniczki do refleksji nad ich własnymi poglądami w momencie startu, co pozwoli w dalszych częściach szkolenia zastanawiać się nad podniesieniem skuteczności działań.

Wstęp

Jak już wspomnieliśmy, w naszych materiałach szkoleniowych koncentrujemy się na rozpoznaniu i ocenie ryzyka oraz na zarządzaniu bezpieczeństwem ofiar przemocy wobec kobiet i dzieci, a także na ochronie kobiet zagrożonych drastyczną i powtarzającą się przemocą. Niewspółmiernie wysoki udział kobiet i dzieci w liczbie ofiar przemocy domowej zwiększył zainteresowanie przyjętym przez nas podejściem uwzględniającym rolę płci w przemocy domowej. Niektóre uczestniczki mogą kwestionować to podejście w trakcie szkolenia. W związku z tym trenerki mogą skorzystać z kilku stwierdzeń zamieszczonych we wstępie do tych materiałów, żeby wzmocnić zrozumienie wagi problemu, umieszczając go w szerszym międzynarodowym kontekście. Warto również zwrócić uwagę, że dużą część wiedzy zawartej w naszych materiałach można wykorzystać w pracy z innymi grupami ofiar lub w pracy z ofiarami i sprawcami.

Organizacja Narodów Zjednoczonych uznała przemoc wobec kobiet za przejaw historycznej nierówności w relacjach między płciami, która doprowadziła do dominacji mężczyzn i dyskryminacji kobiet oraz stanęła na drodze do pełnego awansu kobiet. (Organizacja Narodów Zjednoczonych, 1993)[16].

[16] Organizacja Narodów Zjednoczonych (1993) *Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet* Nowy Jork.

Zapamiętaj koniecznie! (Można użyć w prezentacji lub drukach informacyjnych)

- W 27 państwach członkowskich Unii Europejskiej, którą zamieszkuje łącznie blisko 500 milionów ludzi, szacunkowo około 100 milionów kobiet w jakimś okresie swojego życia doznaje przemocy z rąk mężczyzn, a jeden do dwóch milionów kobiet pada ofiarą przemocy każdego dnia[17].
- Codziennie w Europie kobiety są zabijane przez swoich partnerów lub byłych partnerów.
- Badanie na temat kobietobójstwa przeprowadzone w Unii Europejskiej w ramach projektu DAPHNE ujawniło, że w okresie 12 miesięcy 2419 kobiet poniosło śmierć w związku z przemocą stosowaną przez intymnego partnera. Około 1400 z tych kobiet było ofiarami umyślnego zabójstwa popełnionego przez partnera (Psytel 2010)[18].
- Im bardziej drastyczna jest przemoc wobec żony lub partnerki, tym bardziej drastyczna jest również przemoc wobec dzieci. Często nie ustaje ona nawet wtedy, gdy matka przeprowadza separację z agresywnym partnerem[19].
- Przemoc domowa może być również śmiertelnie niebezpieczna dla dzieci. Pokazuje to sprawa, która trafiła do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: mężczyzna, który wielokrotnie znęcał się nad żoną, zamordował dwoje swoich dzieci. Po jednym z incydentów kobieta uciekła, dzieci jednak zostały z ojcem, a władze nie podjęły żadnych kroków, aby ochronić je przed dalszą przemocą. Trybunał orzekł, że władze państwowe nie wywiązały się z obowiązku ochrony prawa do życia obojga dzieci (por. Kontrova v. Słowacja, 2007)[20].

Rozumienie problemu

W wielu krajach utworzono już porozumienia partnerskie mające na celu rozpoznawanie i rozwiązywanie spraw, w których istnieje wysokie ryzyko przemocy wobec kobiet. Porozumienia te oparte są na różnych modelach: istnieją na szczeblu krajowym lub

[17] WAVE country report (2010) http://www.wave-network.org/start.asp?ID=23519&b=15, , s.5, cytat: http://www.psytel.eu/files/violences/IPV%20EU_Mortality/IPV%20EU_Mortality%20Synthese_En.pdf.

[18] Psytel-Ingenerie de l'information (2007) Daphne Project, IP V EU Mortality, http://www.psytel.eu/files/violences/IPV%20EU_Mortality/IPV%20EU_Mortality%20Synthese_En.pdf.

[19] Hester, M. (2005) Children, abuse and parental contact in Denmark, in: Eriksson, Maria et. al: Tackling Men's Violence in Families. *Nordic issues and dilemmas*. The Policy Press, Bristol, s. 13-30.

[20] Rada Europy (2007) *Sprawa Kontrova v Słowacja*. Wniosek nr 7510/04: http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/resources/Kontrova%20v.%20Slovakia_en.asp.

lokalnym, działają z mniejszym lub większym poparciem rządu i w różnych uwarunkowaniach prawnych (**sfera strukturalna/krajowa**). Jednak w wielu innych krajach ten sposób organizacji przeciwdziałania przemocy jest wciąż we wstępnym stadium rozwoju.

Nawet jeśli nastąpił pewien postęp w rozumieniu problemu i jeśli przyjęto podejście uwzględniające płeć ofiar i sprawców, wciąż jest bardzo prawdopodobne, że pracownicy wielu instytucji mają odmienne spojrzenia i różne postawy wobec tej kwestii.

Nawet w tych organizacjach, które przyjęły jednoznacznie brzmiącą deklarację celu w odniesieniu do charakteru usług świadczonych ofiarom (**sfera kulturowa/organizacyjna**), indywidualne poglądy i postawy pracowników (**sfera osobista**) mają duży wpływ na ich codzienną pracę.

Rysunek 1.1, Sfery wpływu pokazuje, w jaki sposób różne sfery mogą wzajemnie na siebie oddziaływać.

W trakcie szkolenia uczestniczki mogą się zastanowić, w jaki sposób zmiany na jednym z trzech poziomów mogą wpływać na pozostałe dwa.

Rysunek 1.1, Sfery wpływu

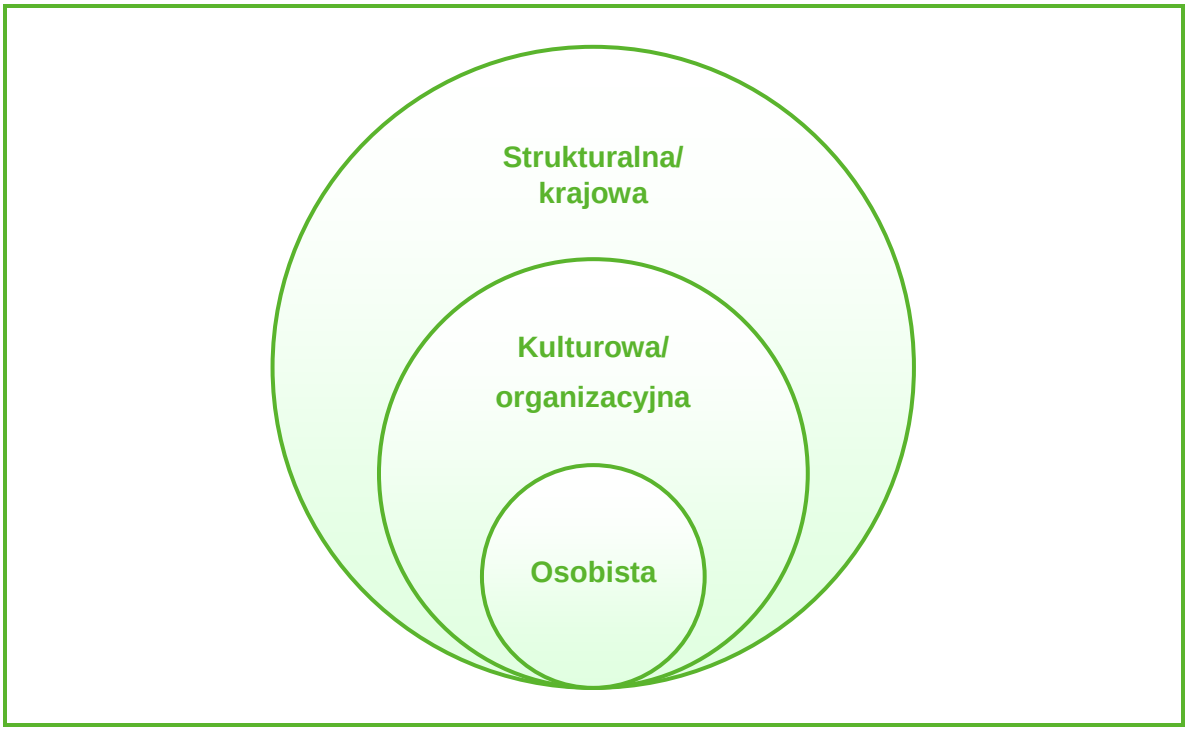

Zakres zrozumienia

Tapley w 2010 roku[21] opisał przejście od myślenia o przemocy w rodzinie jako o sprawie prywatnej pomiędzy mężem i żoną, w którą to dziedzinę państwo nie powinno się wtrącać, do uznania, że przemoc jest ważnym problemem społecznym, prześladowaniem ze względu na płeć i formą przestępczości mężczyzn wobec kobiet – czyli zjawiskiem, któremu państwo ma obowiązek przeciwdziałać (s. 137).

Zmiany w podejściu do przemocy w rodzinie i kobietobójstwa wiążą się ściśle z postępem w innych obszarach działań na rzecz równości ze względu na płeć i odzwierciedlają postęp, jaki poczyniono w interesie kobiet w innych dziedzinach, takich jak oświata, reprezentacja polityczna i rynek pracy. Radford and Tsutsumi (2004)[22] przypominają, że przemoc domowa jest problemem kobiet ze wszystkich klas społecznych, kultur i religii oraz że inne czynniki różnorodności mogą wpływać zarówno na charakter doświadczanej przemocy, jak na dostępność środków zapewniających bezpieczeństwo.

Zadanie 1.1

Potrzebne materiały

Slajdy/handouty z najważniejszymi informacjami o niewspółmiernie częstym występowaniu przemocy wobec kobiet, o czym pisaliśmy powyżej oraz we wstępie.

Handout 1.1, który pozwala zbadać osobiste poglądy uczestniczek.

Planowany czas

60 minut.

Cel zadania

Handout zachęca uczestniczki do refleksji nad własnymi poglądami i postawami wobec problemu przemocy wobec kobiet oraz do zastanowienia się, czy ich poglądy i postawy są zgodne z podejściem ich macierzystej organizacji i z szerszym krajowym/strukturalnym kontekstem.

[21] Tapley, J. (2010) Working Together to Tackle Domestic Violence. w: Pycroft, A. and Gough, D. (Red.) *Multi Agency Working in Criminal Justice*. Bristol: Policy Press.

[22] Radford, L. and Tsutsumi, K. (2004) Globalisation and violence against women: inequalities in risks, responsibilities and blame in the UK and Japan. *Women's Studies International Forum*. 27(1): s. 1-12.

Treść prezentacji

Zadanie rozpoczyna się od informacji o zakresie występowania przemocy domowej wobec kobiet i o różnych poziomach rozwoju, jakie rządy i instytucje krajów europejskich osiągnęły na polu przeciwdziałania temu zjawisku. Perspektywa porównawcza pozwoli się skupić na możliwościach rozwijania najlepszych praktyk i postępie, bez względu na to, jaki jest własny początkowy pogląd uczestniczek i kultura organizacji, w której pracują.

Instrukcje dla uczestniczek

Uczestniczki zastanawiają się nad serią stwierdzeń zawartych w handoucie 1.1 i zaznaczają odpowiedzi, biorąc pod uwagę własne przekonania, stanowisko swojej macierzystej organizacji oraz poglądy, które uważają za najbardziej reprezentatywne dla własnego kraju.

Informacje zwrotne

Trenerka powinna zapewnić uczestniczki, że nie będą proszone o ujawnianie osobistych poglądów, jeśli byłoby to dla nich kłopotliwe. Powinna także zachęcić je, by zadały sobie pytanie, czy podczas wykonywania zadania, gdy zastanawiały się na swoimi wartościami i priorytetami i porównywały je z wartościami swojej organizacji i ogólnie kultury, w jakiej pracują, dostrzegły jakieś obszary, które budzą ich wątpliwości lub mogłyby być zarzewiem konfliktu. Czy potrafią sobie wyobrazić strategie działania, przy pomocy których można by rozpocząć debatę na temat tych spornych kwestii i niektóre z nich rozwiązać?

Ćwiczenie pomoże uczestniczkom rozpoznać silne strony i formy zaangażowania, które mogą pomóc w rozwijaniu najlepszych praktyk i działań opartych w większej mierze na współpracy.

Handout 1.1, Poglądy na temat przemocy w rodzinie

Przy każdym stwierdzeniu z poniższej listy zaznacz odpowiedź na skali od 1 do 5. Jedynka oznacza, że się z tym stwierdzeniem zdecydowanie nie zgadzasz, a piątka, że się zdecydowanie zgadzasz.

Na podstawie swoich odpowiedzi zastanów się, jakie dostrzegasz obecnie silne strony lub trudności, gdy myślisz o rozwijaniu najlepszych praktyk i szerszej współpracy w podejściu do wspierania kobiet poważnie zagrożonych przemocą domową.

Wybierz jedno ze swoich spostrzeżeń, żeby przedyskutować je z inną uczestniczką szkolenia. Zastanówcie się, jakie kroki można podjąć, by zacząć rozwiązywać rozpoznany problem lub jak maksymalnie wykorzystać potencjał dostrzeżonych silnych stron.

Przygotuj się do zrelacjonowania jednej z tych dyskusji przed większą grupą.

1. **Przemoc wobec kobiet jest na ogół uważana za sprawę prywatną.**

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

2. **Moja organizacja jest bardzo zmotywowana do przeciwdziałania przemocy wobec kobiet.**

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

3. Dysponujemy niewieloma, jeśli jakimikolwiek, instrumentami prawnymi do ochrony kobiet przed przemocą.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

4. Brakuje mi zaufania do mojej wiedzy i zrozumienia tego problemu.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

5. Moja organizacja przyjęła jasną deklarację celu w podejściu do problemu przemocy i udzielania wsparcia kobietom, które jej doświadczyły.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

6. W skali krajowej istnieje spójne podejście do problemu przemocy.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

7. Mam pełną jasność, jak jest moja rola i obowiązki w odniesieniu do przemocy wobec kobiet

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

8. Czuję się osamotniona w swojej pracy z kobietami ofiarami przemocy.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

9. Mam świadomość, że u podłoża przemocy wobec kobiet leży dążenie do władzy i kontroli.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

10. Zakres występowania przemocy wobec kobiet jest niedoszacowany.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

11. Kobiety, które padły ofiarą przemocy, nie dowierzają, że jakakolwiek instytucja potrafi im pomóc.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

12. Wiem dokładnie i szczegółowo, jak inne instytucje i organizacje podchodzą do problemu przemocy wobec kobiet.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

1.2 Budowanie wspólnego rozumienia

Cele

W tym dziale przyjrzymy się niektórym sposobom budowania wspólnego rozumienia i wspólnego języka między partnerskimi instytucjami i organizacjami. Chodzi o to, by partnerzy zrozumieli wzajemnie swoje sposoby działania i postawili sobie wspólnie uzgodnione, wartościowe i osiągalne cele.

Wstęp

Ćwiczenie i dyskusje na temat początkowych punktów widzenia z działu 1.1 prawdopodobnie skłoniły trenerki i u czestniczki szkoleń do namysłu nad szerokim wachlarzem poglądów, założeń i uprzedzeń na temat przemocy wobec kobiet. Skuteczność partnerstwa wymaga uzgodnień co do języka i terminologii, wspólnego rozumienia, definicji, zgody co do centralnych wartości i osiągnięcia tych samych wyników. To nie przychodzi łatwo!

Na przykład:

- Te same słowa i definicje mogą oznaczać różne rzeczy w językach różnych grup zawodowych.
- Różne instytucje i organizacje mają odmienne priorytety i zainteresowania.
- Osoby pracujące z kobietami mają własne lęki i obawy; uprzedzenia, mity i przekonania.

Zadanie 1.2a i zadanie 1.2b

Potrzebne materiały

Trenerkom będzie potrzebny Handout 1.2a, Definicje i prawa, Handout 1.2b, Budowanie wspólnego rozumienia, zamieszczone tutaj instrukcje, flipchart i pisak oraz program power point, jeśli jest dostępny. Sesja stanowi kombinację prezentacji, indywidualnych ćwiczeń i rozważań, pracy w małych grupach i dyskusji w dużej grupie z informacjami zwrotnymi.

Cel zadań

Celem obu zadań w tej części jest użycie zawartych w konwencji ONZ i Rady Europy definicji przemocy wobec kobiet oraz regulacji dotyczących Praw Człowieka jako metody rozpoznawania i uzgadniania wspólnych celów i priorytetów partnerskiej współpracy w sprawach, w których istnieje wysokie ryzyko przemocy wobec kobiet.

Planowany czas

Pierwsze zadanie – 45 minut.

Drugie zadanie – 60 minut.

Opis zadania

Uczestniczki proszone są o zastanowienie się, czy znają i jak rozumieją główne definicje przemocy wobec kobiet oraz oświadczenia o prawach jednostki do życia wolnego od przemocy. Początkowo zadanie to uczestniczki wykonują indywidualnie, by potem przejść do dyskusji w małych grupach, a następnie do sesji informacji zwrotnych w dużej grupie. Kontynuacją tego zadania jest dyskusja w małych grupach, podczas której uczestniczki badają poglądy na temat powszechnych mitów i stereotypów dotyczących przemocy. Powinno to prowadzić do zbliżenia w rozumieniu problemu przemocy wobec kobiet.

Treść prezentacji

Trenerka powinna zacząć od spostrzeżenia, że w grupie istnieją różne przekonania i spojrzenia na problem przemocy (może się odnieść do zagadnień z działu 1.1. Od czego zaczynasz?, jeśli był on uwzględniony w programie szkolenia). Trenerka przyznaje, że to jest naturalne, ale praca w systemie partnerskim wymaga wspólnego rozumienia problemów.

Następnie trenerka przedstawia uczestniczkom definicje z handoutu 1.2a. Może do tego użyć programu power point, flipcharta lub handoutów.

Handout 1.2a, Definicje i prawa

1. Przemoc wobec kobiet – definicja

„…przemoc wobec kobiet oznacza każdy akt przemocy związany z faktem przynależności danej osoby do określonej płci, którego rezultatem jest lub może być fizyczna, seksualna lub psychiczna krzywda lub cierpienie kobiet, włącznie z groźbą popełnienia takich czynów, wymuszeniem lub arbitralnym pozbawieniem wolności, niezależnie od tego, czy czyny te mają miejsce w życiu publicznym czy prywatnym".

ONZ 1993, paragraf 6; Platforma Działania, 4 Światowa Konferencja ONZ w sprawie Kobiet; cyt. za WAVE 2000, s. 14.

2. Prawo do życia wolnego od przemocy

Strony podejmują niezbędne działania prawne i inne, by promować i chronić prawa wszystkich, w szczególności kobiet, do życia wolnego od przemocy zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej.

Rada Europy, Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, 2011, artykuł 4

Zastanów się nad cytowanymi wyżej definicją i przepisem

Najpierw samodzielnie odpowiedz na poniższe pytania. Następnie przedyskutuj swoje odpowiedzi w grupie dwu- lub trzyosobowej. Przygotuj się do przedstawienia przebiegu i wniosków z waszej dyskusji większej grupie.

1. Czy uznaję te definicje pochodzące z międzynarodowych i europejskich dokumentów z dziedziny praw człowieka?
2. Czy stosuje je instytucja lub organizacja, w której pracuję?
3. Jeśli nie, to jakie definicje stosuje? Na czym polegają różnice?
4. Czego brakuje w naszej definicji?
5. Co ja lub my (w naszej instytucji lub organizacji) robimy, żeby te definicje i stwierdzenia zastosować w praktyce?
6. Czy ja lub my (w naszej instytucji lub organizacji) robimy coś, co być może podważa tę definicję i to prawo?
7. W jaki sposób moja rola zawodowa lub organizacja, do której należę, wpływa na moje poglądy?

Instrukcje dla uczestniczek

Zadanie opisane w handoucie 1.2b powinno być wstępnie wykonane samodzielnie. Uczestniczki są proszone o odpowiedzenie na powyższe pytania. Trenerka powinna zachęcić je do wykonania tego zadania tak szczerze, jak to możliwe, jednocześnie jednak powinna je uprzedzić, że potem będą przedstawiały swoje odpowiedzi koleżankom.

Zasady udzielania informacji zwrotnych

Trenerka prosi uczestniczki o podzielenie się swoimi obserwacjami w grupach dwu- lub trzyosobowych. Sesję w dużej grupie można przeprowadzić rozmaicie. Trenerka może np. poprosić każdą grupę o ustne przedstawienie głównych obserwacji i wniosków lub poprosić o podsumowanie obserwacji na flipcharcie, który jest następnie umieszczany tak, żeby widziały go inne uczestniczki i żeby można było do niego powrócić w dalszej części szkolenia. Trenerka powinna zwrócić uwagę na ważne punkty wspólne w otrzymanych informacjach zwrotnych, a zwłaszcza na wszelkie pozytywne sugestie i rozwiązania, które są wynikiem rozważań, w jaki sposób można pełniej wykorzystać te definicje i przepisy w praktyce.

Następnie trenerka zaprasza uczestniczki do pracy nad handoutem 1.2b w grupach dwu- lub trzyosobowych.

Handout 1.2b, Budowanie wspólnego rozumienia

W grupach 2- lub 3-osobowych przedyskutujcie następujące tematy, uwzględniając ich związek z przemocą wobec kobiet. Wyjaśnij, dlaczego udzieliłaś takich a nie innych odpowiedzi i przygotuj się do przekazania większej grupie informacji zwrotnej z waszej dyskusji.

1. Przemoc w rodzinie nie odgrywa roli w większości rozwodów lub rozstań. Prawda czy fałsz?
2. Jedną z najskuteczniejszych strategii bezpieczeństwa, mających na celu zapobieganie przemocy, jest opuszczenie sprawcy przemocy przez ofiarę. Prawda czy fałsz?
3. Nawet jeśli partner stosuje przemoc, kontakt z obojgiem rodziców jest dobry dla dziecka. Prawda czy fałsz?
4. Przemoc wobec kobiet to często pojedynczy incydent. Prawda czy fałsz?
5. Więcej matek niż ojców zabija swoje dzieci. Prawda czy fałsz?
6. Rodzice wiedzą najlepiej, co jest najlepsze dla ich dzieci. Prawda czy fałsz?

Po zakończeniu dyskusji na powyższe tematy trenerka udzieli porad i informacji zwrotnych.

Następnie znowu w tych samych małych grupach zastanówcie się nad odpowiedzią na kolejne pytania:

7. W jaki sposób wspólne rozumienie tych i innych kwestii związanych z przemocą wobec kobiet może podnieść jakość usług partnerskich instytucji i organizacji i skuteczność strategii na rzecz bezpieczeństwa kobiet i dzieci?
8. W jakich sprawach wspólne rozumienie jest wciąż wątpliwe?
9. Jak można zniwelować te różnice w poglądach między organizacjami?

Uwaga dla trenerki

Źródłem podanych tu informacji zwrotnych jest angielska Women's National Commission[23]. Trenerki mogą rozszerzyć wiedzę na tematy poruszane w szkoleniu, korzystając z dodatkowych lokalnych, regionalnych i krajowych źródeł informacji.

Informacje zwrotne

Trenerka, przyjmując informacje zwrotne z dyskusji, wyjaśnia następujące kluczowe sprawy:

1. Przemoc w rodzinie nie odgrywa roli w większości przypadków rozwodów lub rozstań. Fałsz. Około 75% rodziców, którzy przystąpili do mediacji dla par małżeńskich, przyznało, że w ich związku dochodziło do przemocy.

2. Jedną z najskuteczniejszych strategii bezpieczeństwa, mających na celu zapobieganie przemocy, jest opuszczenie sprawcy przemocy przez ofiarę. Choć w niektórych przypadkach tak może być, istnieją dowody, że kobiety, które opuściły partnera, są bardziej zagrożone przemocą lub zabójstwem.

3. Nawet jeśli partner stosuje przemoc, kontakt z obojgiem rodziców jest dobry dla dziecka. Fałsz. Bezpieczeństwo i dobro dziecka jest sprawą najwyższej wagi, gdy rozważa się sprawę kontaktów. Odpowiednie organizacje lub instytucje muszą zapewnić, żeby kontakt, jeśli już jest, przebiegał w okolicznościach, które nie niosą żadnego ryzyka krzywdy dla kobiety lub jej dzieci. Ważny jest charakter i jakość kontaktu z rodzicem.

4. Przemoc wobec kobiet to często odosobniony incydent. Fałsz. Badania na temat częstości występowania przemocy domowej wskazują, że w wielu przypadkach nadużycia i przemoc trwają długi czas, zanim po raz pierwszy zostaną o tym zawiadomione władze lub organizacje pomocowe.

5. Więcej matek niż ojców zabija swoje dzieci. Fałsz. Zabójstw dzieci w kontekście przemocy w rodzinie znacznie częściej dopuszczają się mężczyźni niż kobiety. Mężczyźni, którzy zabijają swoje dzieci, zwykle wcześniej stosowali przemoc zarówno wobec nich, jak i wobec swoich partnerek.

[23] Women's National Commission (2004) Myths and Facts about Domestic Violence and child contact. WNC.

6. Rodzice wiedzą, co jest najlepsze dla ich dzieci. Trudno tutaj udzielić jednoznacznej odpowiedzi, bo oczywiście nie zawsze jest to prawda. Ale zdanie kobiety ma zasadnicze znaczenie, o czym będzie mowa w dziale 1.3. W niektórych jednak sprawach dziecko powinno mieć własnego rzecznika, który stałby na straży jego praw i bronił jego punktu widzenia.

Cytowane za: Women's National Commission Women's Aid Federation of England.[24]

Zakres porozumienia osiągnięty podczas dyskusji może być różny w zależności od szkolenia, mało jest jednak prawdopodobne, żeby nie doszło do żadnego zbliżenia poglądów między uczestniczkami. Zadanie to rozpoczyna proces wyraźniejszego określania obszarów porozumienia i uwypukla główne przesłanie, że wspólne rozumienie – zwłaszcza definicji, a także skutków przemocy oraz praw – ma podstawowe znaczenie dla pracy partnerstwa i zwiększenia bezpieczeństwa kobiet i dzieci. Także w procesie partnerskiej współpracy wszystkie punkty widzenia powinny być otwarcie przedyskutowane, by zwiększyć pewność, że priorytety i kolejne działania będą uzgodnione i zatwierdzone przez każdą ze stron.

Przydatne źródła do działu 1.2

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, 2011, art. 4. https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1772191.

[24] Ibid.

1.3 Zasady wspierania, upodmiotowienia i angażowania

Cele

W tym dziale skupimy się na:

- Korzyściach z podejścia skoncentrowanego na ofiarach przemocy.
- Docenianiu wartości wiedzy ofiary i jej kluczowej roli w rozpoznawaniu ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem.
- Ważnym znaczeniu upodmiotowienia, wsparcia i zdobycia zaufania kobiety.

Wstęp

Osoby pracujące z kobietami poważnie zagrożonymi przemocą ze strony partnera intymnego powinny się przede wszystkim skupić na:

- Ochronie prawa kobiety i dzieci do życia wolnego od przemocy.
- Zapewnieniu im bezpieczeństwa.
- Zapobieganiu dalszej przemocy.
- Dążeniu do upodmiotowienia kobiety, by dostrzegła i zrozumiała naturę zagrożeń, na jakie jest wystawiona.

Nigdy nie wolno zapominać, że podejmowane działania mogą mieć bezpośredni wpływ na życie, zdrowie i wolność kobiet doświadczających przemocy i ich dzieci.

Zapamiętaj koniecznie!

Ponieważ kobieta doskonale zna sprawcę przemocy, jej postrzeganie ryzyka jest bardzo ważnym czynnikiem, który należy brać pod uwagę przy ocenie zagrożenia.

WAVE (2010) Protect I[25]

Strony czuwają nad tym, aby polityki (…) stawiały prawa ofiary w centrum wszystkich stosowanych środków oraz były wdrażane w drodze skutecznej współpracy wszelkich istotnych agencji, instytucji i organizacji.

Rada Europy, 2011[26]

[25] WAVE (2010) *Daphne Project PROTECT - Identifying and Protecting High Risk Victims of Gender Based Violence - an Overview* http://www.wave-network.org/start.asp?ID=23494&b=15.

Zalety podejścia skoncentrowanego na ofierze

W podejściu skoncentrowanym na ofierze:

- Kobieta powinna odgrywać czynną rolę w podejmowaniu decyzji i w działań mających zapewnić jej bezpieczeństwo.
- Kobieta jest uważnie słuchana.
- Kobieta jest traktowana z szacunkiem.

Kobiety, które doświadczyły przemocy, nie stają się przez to bezradne. Przemoc nie czyni ich ignorantkami. Mogą przeżywać ogromne lęki, mogą się czuć bezsilne, a to, co mówią, może być sprzeczne z tym, co robią, ale zawsze przysługuje im prawo do życia wolnego od przemocy i do samodzielnego podejmowania decyzji.

Osoby pracujące z ofiarami przemocy często przyjmują za główny cel zakończenie przemocowego związku. Trzeba jednak pamiętać, że z wielu różnych i złożonych przyczyn kobieta może sobie tego nie życzyć. Należy bezwzględnie uznać, że decyzja należy do kobiety. Naleganie na zerwanie związku narusza jej prawa (art. 8) zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Jednocześnie decyzja kobiety o pozostaniu w związku nie ogranicza jej innego podstawowego prawa do życia wolnego od przemocy.

Celem podejścia skoncentrowanego na ofierze jest wspólne wypracowanie takiej strategii zarządzania bezpieczeństwem, która znajduje uznanie kobiety, jest z nią uzgodniona i jasno określa obowiązki, działania i odpowiedzialność. Gdy wszystkie strony uczestniczące w planowaniu zarządzania bezpieczeństwem, łącznie z samą kobietą, czują się zaangażowane i odpowiedzialne, strategie ograniczania ryzyka mają dużo większą szansę na sukces.

Wiedza kobiety i jej centralna rola w rozpoznawaniu ryzyka i zarządzaniu bezpieczeństwem

Upodmiotowienie daje kobietom odwagę do wprowadzenia zmian w życiu i podjęcia kroków przeciwko agresywnemu partnerowi. Trzeba jednak pamiętać, że moment, w którym kobieta opuszcza przemocowy związek, jest również jednym z głównych czynników zagrożenia, wskazującym, że przemoc może się powtarzać, nierzadko w bardziej drastycznej formie.

[26] Rada Europy (2011) Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Artykuł 7,2. http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm.

W pracy partnerstwa należy dbać o transparentność działań i decyzji, żeby kobieta wiedziała, że zespół pracuje z nią, a ni e że narzuca jej swoją koncepcję rozwiązania problemu. Poczucie całkowitej utraty kontroli i panowania nad własnym życiem jest głównym doświadczeniem ofiary przemocy. Dlatego kobieta nie powinna być narażona na podobne przeżycia w kontaktach z instytucjami i organizacjami, których zadaniem jest zapewnienie jej ochrony i wsparcia.

Żeby zatem uzyskać szczegółową i spójną ocenę zagrożeń w przypadku przemocy w rodzinie, osoby pracujące z ofiarami przemocy powinny:

- Skutecznie zaangażować się w sprawę kobiety.
- Zadbać, by proces gromadzenia informacji o charakterze, zakresie i historii przemocy oraz o kontrolach, jakie dotąd miały miejsce, był prowadzony z należytą starannością. Należy dokładne zbadać dawniejsze i bieżące zdarzenia, takie jak grożenie śmiercią lub poważne obrażenia.

(Szereg czynników sprzyjających wystąpieniu przemocy i czynników ryzyka omawiamy w module 2 tych materiałów).

Reakcja na przemoc musi być dostosowana do konkretnej sprawy i oparta o pełne informacje. Błędne decyzje co do środków bezpieczeństwa mogą zwiększyć ryzyko lub wręcz stworzyć zagrożenie dla życia kobiety i dzieci.

Najbogatszym źródłem wiedzy jest sama kobieta. To ona powinna być w centrum każdej interwencji i należy zrobić wszystko, aby umożliwić jej aktywny udział w pracach organizacji pomocowych i informować ją o wszystkich działaniach. Rzeczniczki ofiar przemocy i niezależne ośrodki wsparcia, które dbają o informowanie kobiet oraz reprezentowanie ich praw i potrzeb, to dobre przykłady, jak dalej pracować z kobietą, by brała udział we wspólnym zarządzaniu bezpieczeństwem.

Inne źródła omawiające upodmiotowienie kobiet jako „profesjonalistek z doświadczenia" wymieniamy na końcu tej części.

Pozyskiwanie zaufania kobiet

Pozyskanie zaufania kobiety jest podstawowym warunkiem skutecznego zapobiegania przemocy. Należy przy tym pamiętać, że sprawcy często dążą do przekonania swoich ofiar, że inne osoby lub organizacje nie udzielą im skutecznej pomocy ani wsparcia. Do najbardziej charakterystycznych zachowań sprawców przemocy należą:

- Minimalizowanie osobistych doświadczeń ofiary.
- Podważanie jej zdolności do podejmowania decyzji dotyczących jej życia osobistego.
- Izolowanie ofiary od innych.
- Przekonywanie jej, że nikt jej nie uwierzy ani nie pomoże.
- Inne strategie stosowane do przejęcia władzy i kontroli nad ofiarą, takie jak przemoc ekonomiczna, emocjonalna i psychiczna[27].

Skutkiem tych strategii może być niska samoocena ofiary i utrata wiary w siebie. Nawiązanie dobrych stosunków i zbudowanie wzajemnego zaufania z taką osobą jest wielkim wyzwaniem. Kobieta może także mieć negatywne doświadczenia i odczucia z wcześniejszych kontaktów z „pomocnymi" profesjonalistami.

Osoby zawodowo pomagające ofiarom przemocy opierają się na profesjonalnej wiedzy o typowych zagrożeniach w analogicznych sytuacjach; wiedzą też, jakie formy pomocy są dostępne. Mogą więc bardzo łatwo z góry zakładać, jak należy postąpić w konkretnym przypadku. A jednak każdą sytuację należy traktować jako nowe, jedyne w swoim rodzaju, odrębne doświadczenie. Bez rzetelnego uwzględnienia punktu widzenia ofiary przemocy zalecane działania na rzecz jej bezpieczeństwa mogą być nierealne i nieosiągalne.

Gdy dochodzi do konfliktu praw choćby z potrzebami dzieci i koniecznością zapewnienia im bezpieczeństwa, osoby pracujące z ofiarami muszą dopilnować, żeby wszystkie aspekty zostały uwzględnione w toku działań na rzecz podopiecznych. Wszelkie decyzje dotyczące uznania jednych praw za ważniejsze niż inne stanowią integralną część procesu partnerskiego zarządzania bezpieczeństwem.

Nawet jeśli współpraca z kobietą daje początkowo dobre wyniki, może się okazać, że działania na rzecz bezpieczeństwa nie powstrzymały przemocy, lub że w wyniku nowej sytuacji zmieniła się natura zagrożenia i przemoc znowu staje się bardziej drastyczna. Dlatego nieustanne podtrzymywanie kontaktu z kobietą jest tak ważne. Dzięki temu

[27] WAVE (2000) *Training manual on Combating Violence against Women*: http://www.wave-network.org/images/doku/manual.pdf 18 Nov. 2011, s.43-62.

pracownicy instytucji i organizacji pomocowych są natychmiast powiadamiani o zmianach w sytuacji i mogą od razu na nie zareagować. Skuteczna komunikacja, powtarzanie oceny ryzyka i szybka reakcja są niezbędne, by kobieta miała pewność, że zarządzanie jej bezpieczeństwem jest ciągłym procesem, a nie jednorazowym ćwiczeniem, i by mogła uwierzyć, że partnerstwo będzie w stanie ochronić ją i jej dzieci.

Pomagający muszą również przyjąć do wiadomości, że niektóre kobiety nigdy się w pełni nie zaangażują we współpracę z instytucjami pomocowymi i to z powodów, które nie mają nic wspólnego z pozyskiwaniem ich zaufania i zaangażowania. Każda kobieta ma całkowite prawo do utrzymania dystansu, ochrony swojej prywatności i nieujawniania niektórych osobistych informacji. Może jej to pomagać w zachowaniu do pewnego stopnia poczucia kontroli nad sytuacją, a osoby pomagające powinny respektować jej prawo do wyznaczenia granic i nie wywierać presji, żeby koniecznie powiedziała „wszystko".

Zapamiętaj koniecznie!

Doświadczenia ofiar przemocy obejmują często:

- Dyktowanie im przez sprawcę, co mają, a czego nie mają robić;
- Pomiatanie (dyrygowanie) ofiarą przez sprawcę.
- Oskarżanie przez sprawcę, że to one stanowią problem.

Jeżeli kobiety czują, że są podobnie traktowane przez pracowników organizacji pomocowych, najprawdopodobniej nie obdarzą ich zaufaniem. Dlatego należy pamiętać, że:

- Trzeba uważnie słuchać, co ofiara mówi.
- Trzeba pozyskać jej zaufanie, żeby czuła, że może swobodnie opowiedzieć całą swoją historię.
- Trzeba zrozumieć, że celem pracy z ofiarą jest znalezienie najlepszej drogi dla niej, a nie zakładanie z góry i narzucanie jej tego, co się uważa za najlepsze dla niej.

Zadanie 1.3

Potrzebne materiały

Materiały do prezentacji z handoutu 1.3 o głównych zasadach wspierania, upodmiotowienia i angażowania kobiet – w formie handoutu lub slajdów w programie power point. Trzy do pięciu krzeseł.

Cel zadania

Umożliwienie pewnego wglądu w obawy i dyskomfort, jakie odczuwa osoba proszona o współpracę ze słabo znanymi ludźmi przy eksperymencie, którego warunki i wyniki są także nieznane. Podkreślenie roli odwagi potrzebnej, by wyrazić zgodę na taką współpracę. Wstęp do prezentacji i dyskusji o zasadach wspierania, upodmiotowienia i angażowania kobiet.

Planowany czas

45-60 minut.

Instrukcje dla uczestniczek

Krzesła (trzy do pięciu w zależności od liczby uczestniczek szkolenia) ustawiamy naprzeciw grupy.

Trenerka prosi trzy do pięciu osób o zajęcie miejsc w celu odegrania scenki. Nie wiadomo, jaka to scenka.

By zachęcić do udziału w scence, trenerka może użyć następujących zwrotów:

- Nic złego wam się nie stanie.
- Będę was chronić.
- To nie grozi śmiercią.
- Uwierzcie mi.
- Nikt nie będzie się z was śmiał.
- Dopilnuję, żebyście były bezpieczne.
- Nie bójcie się.

Gdy wszystkie krzesła są już zajęte, trenerka dziękuje „aktorkom” za gotowość do współpracy i odwagę.

Następnie zwraca się do pozostałych uczestniczek szkolenia:

- Dlaczego nie zgłosiłyście się do udziału w scence?
- Bałyście się?
- Nie wierzyłyście mi?
- Nie słuchałyście, co mówiłam?

Informacje zwrotne

Zwróć uwagę grupie, że żadna z uczestniczek nie straciłaby pracy, życia, dzieci ani domu z powodu udziału w scence. Potrzeba było tylko trochę odwagi, zaufania do trenerki i gotowości do eksperymentowania z nieznanym. Uczestniczki różnią się pod tym względem z wielu różnych powodów, specyficznych dla każdej z nich. Dlaczego jedne osoby angażują się chętniej niż inne? Czy niektóre potrzebowały więcej informacji, zanim się zgłosiły? Czy miały poczucie jakiejkolwiek kontroli nad sytuacją?

Pokaż związek tej sytuacji z praktyką pracy z ofiarami przemocy, gdy osoby udzielające pomocy oczekują od kobiet, że się natychmiast w pełni zaangażują w pracę instytucji lub organizacji pomocowej. Zwróć uwagę, że przykład scenki pokazuje, ile odwagi wymaga od kobiet czynne włączenie się do współpracy.

W następnym kroku trenerka prezentuje i omawia zasady wsparcia, upodmiotowienia i angażowania kobiet zawarte w handoucie 1.3, w oparciu o informacje przestawione wcześniej w tym dziale i sugerowane źródła dodatkowe.

Handout 1.3, Zasady wsparcia, upodmiotowienia i angażowania kobiet

Zalety podejścia skoncentrowanego na ofierze

- Kobieta odgrywa czynną rolę w podejmowaniu decyzji i zwiększaniu bezpieczeństwa.
- Kobieta jest uważnie słuchana.
- Osoby pomagające reagują na jej słowa i potrzeby.
- Osoby pomagające i kobiety wspólnie przyjmują strategię działania i zarządzania bezpieczeństwem.
- Prawdopodobieństwo powodzenia jest większe.

Centralna rola kobiety w rozpoznawaniu ryzyka i zarządzaniu bezpieczeństwem

- Najbogatszym źródłem wiedzy jest sama kobieta.

Upodmiotowienie, wsparcie dla ofiar i pozyskiwanie ich zaufania

- Wszystkie prawa i obowiązki są jasno określone, omówione i uzgodnione w partnerstwie. Ochrona praw kobiet i dzieci jest zapewniona i jest częścią partnerstwa.
- Instytucje i organizacje partnerskie postępują konsekwentnie i odpowiedzialnie, wykonując wszystkie uzgodnione czynności i dostarczając obiecaną pomoc.
- Reakcja na wszelkie informacje o nowych okolicznościach następuje bezzwłocznie.

Zapamiętaj koniecznie!

Kobieta powinna być zawsze w centrum zainteresowania w procesie tworzenia i pracy partnerstwa. Ma prawo być czynnie zaangażowana i informowana na każdym etapie oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem.

Dalsze propozycje wynikające z tego działu, w zakresie w jakim dotyczą międzyinstytucjonalnych konferencji do oceny ryzyka omawiamy szerzej w module 2.

Źródła przydatne do działu 1.3

WAVE Manual Bridging Gaps – From Good Intention to good Cooperation (2006): *Participation of survivors*. s 58 – 61, do pobrania z: http://www.wave-network.org/start.asp?ID=289&b=15.

Hague, G., Mullender, A., and Aris, R. (2003) *Is Anyone Listening? Accountability and women survivors of domestic violence*. Routledge, London.

Hague, G., Mullender, A., and Aris, R. (2002): *Women's Aid England: Professionals by experience: Guide to service user participation and consultation for domestic violence services*. http://www.womensaid.org.uk/page.asp?section=00010001001400 08&sectionTitle=Reports+%26+Books

Europejska Konwencja Praw Człowieka

Artykuł 8 – Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego:

Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

Artykuł 2 – Prawo do życia:

Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez prawo.

Artykuł 3 – Zakaz tortur:

Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Rada Europy, Europejski Trybunał Praw Człowieka: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/7B5C268E-CEB3-49A5-865F-06286BDB0941/0/POL_CONV.pdf

1.4 Podejście partnerskie. Czym jest i dlaczego jest ważne?

Cele

W tym dziale skupimy się na następujących zagadnieniach:

- Dlaczego praca w partnerstwie pomaga w przeciwdziałaniu przemocy domowej i w ograniczaniu krzywd, jakich doznają kobiety i dzieci?
- Kilka pierwszych kroków, jakie można podjąć w celu budowy partnerstwa.
- W jaki sposób można rozpoznać przypuszczalne bariery i trudności we współpracy?
- Kilka pomysłów i dobrych praktyk pomocnych w przezwyciężaniu tych barier i trudności.

Wstęp

Praca w partnerstwie jest trudna i wymagająca. Często są duże różnice między deklarowanym programem działania, a tym, co udaje się zrobić w praktyce.

Podstawowa sprawa, o której milczą zalecenia rządowe i lokalne strategie działania, to fakt, że partnerstwo jest trudne. Wynika to z różnic w kulturze organizacji, w terminologii, praktyce, priorytetach operacyjnych i wyszkoleniu. Partnerzy przyglądają się swojej pracy z pewną dozą zawodowego sceptycyzmu, a czasem wręcz podejrzliwie. Różne interesy, priorytety i praktyki w zespołach międzyinstytucjonalnych sprawiają, że współpraca jest trudna. (Tapley 2010)[28]

Zadanie 1.4

Potrzebne materiały

Flipchart, pisaki, slajdy w programie power point i poniższe handouty. Metody przekazu obejmują prezentację, sesję pytań i odpowiedzi oraz pracę w małych grupach wykonujących zadania i dyskutujących na zadane tematy.

Cel zadania

Zachęcenie uczestniczek do zastanowienia się, dlaczego praca w partnerstwie jest ważna i jakie daje korzyści. Zadanie jest rozbudowane i przebiega w pięciu etapach.

[28] Tapley, J. (2010) Working Together to Tackle Domestic Violence. w: Pycroft, A. and Gough, D. (Eds) *Multi Agency Working in Criminal Justice*. Bristol: Policy Press.

Planowany czas

Każdy etap zadania powinien zająć około 30 minut.

Treść prezentacji

Trenerka może rozpocząć sesję od poproszenia całej grupy o namysł nad pytaniami:

- Dlaczego wspólne działanie jest ważne?
- Jakie korzyści wynikają ze współpracy?

Odpowiedzi uczestniczek można wykorzystać do zaprezentowania najważniejszych informacji z tej sesji. Będzie to część wprowadzenia.

Zapamiętaj koniecznie! Główne przesłania tej sesji (można je umieścić na wprowadzających slajdach).

- **Praca w zespole zmniejsza ryzyko poważnych obrażeń lub śmierci ofiary.**
- **Poprawia bezpieczeństwo, zdrowie i dobrostan ofiar i ich dzieci.**
- **Zapewnia bogatsze środki i bardziej zintegrowany plan bezpieczeństwa.**
- **Uzgadnianie planów zarządzania zmniejsza zagrożenie dla ofiar.**
- **Działania są koordynowane, lepiej wykonywane i bardziej skuteczne.**

Następnie trenerka może zapytać:

- Co właściwie dzięki współpracy międzyinstytucjonalnej możemy robić lepiej w przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet?

Informacje zwrotne

Można się spodziewać różnych reakcji w zależności od lokalnych doświadczeń i dostępnych usług. W każdym razie trenerka powinna wykorzystać informacje zwrotne od uczestniczek przy prezentowaniu następującego slajdu:

Rysunek 1.4. „Koło partnerstwa pomaga…" pokazuje, w jaki sposób praca partnerstwa może się przyczynić do ogólnej poprawy bezpieczeństwa ofiar i dzieci.

Rysunek 1.4. „Koło partnerstwa pomaga…”

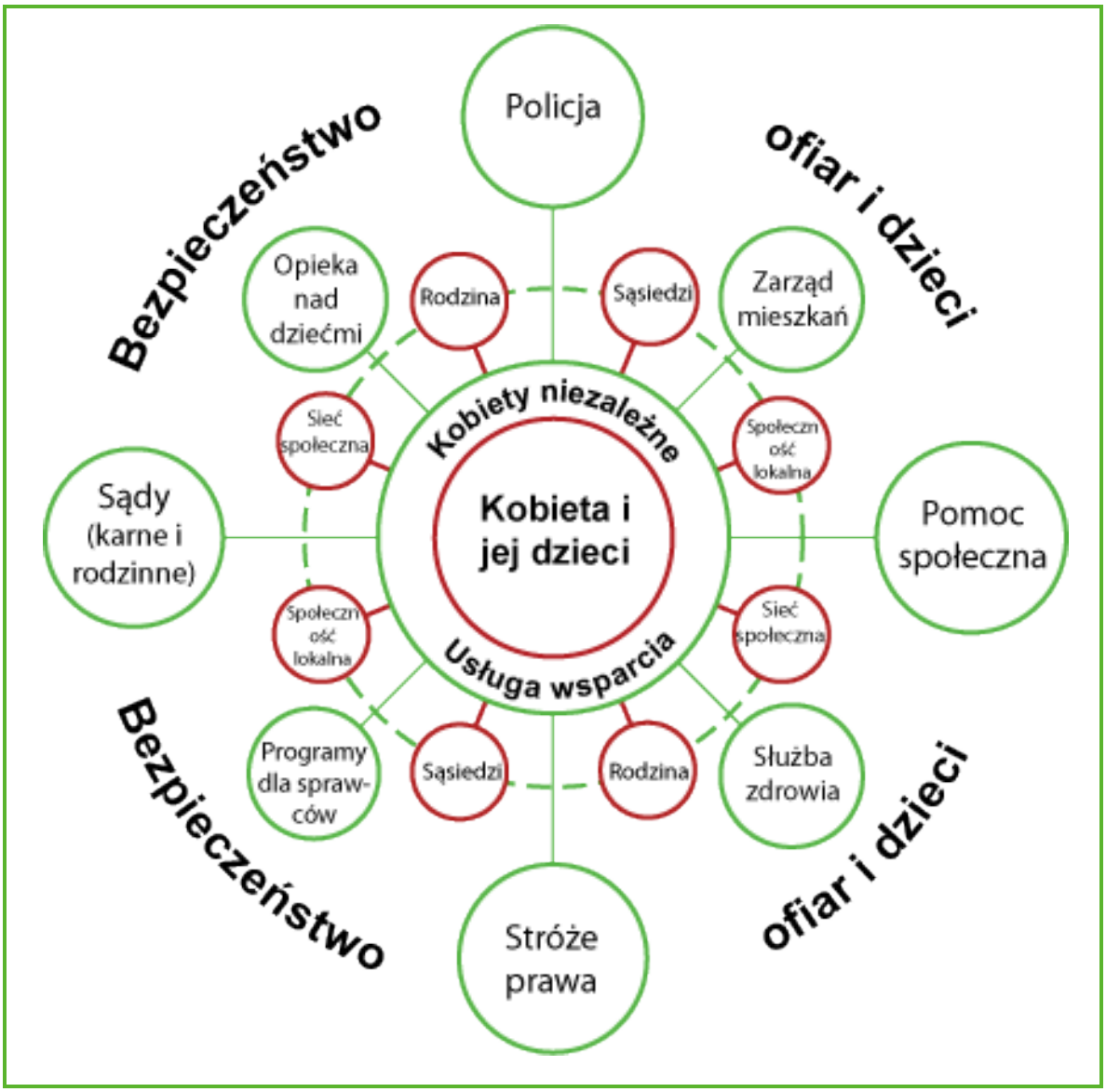

W **kole partnerstwa** kobiety i dzieci umieszczone są w „piaście” i otoczone niezależnymi ośrodkami wsparcia, które odgrywają szczególną rolę, reprezentując kobiety w partnerstwie międzyinstytucjonalnym. Mniejsze koła przedstawiają najbliższą rodzinę kobiety, lokalną społeczność i sieć społeczną – podmioty, które często udzielają kobiecie pomocy wraz z ośrodkami wsparcia. Większe koła to instytucje państwowe: policja, wymiar sprawiedliwości oraz inne agendy i ośrodki interwencyjne, które mają zapewniać bezpieczeństwo ofiarom przemocy. Podmioty te dysponują różnymi zasobami i możliwościami, są także mniej lub bardziej odległe od ofiar. Tak czy inaczej, wszystkie mają do wypełnienia swoją rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa. Siła związku i partnerstwa pomiędzy nimi jest głównym

warunkiem świadczenia wysokiej jakości, całościowych usług dla kobiet. Można sobie wyobrazić, że od wszystkich tych instytucji i ośrodków w kole prowadzą „szprychy", które zapewniają bezpieczeństwo „piaście". Brakująca szprycha osłabia siłę i skuteczność całego koła. Obręcz koła to główny cel – bezpieczeństwo kobiety i dziecka.

Uwagi dla trenerki

Zdajemy sobie sprawę, że nie wszystkie podmioty uwzględnione w kole partnerstwa działają w każdym kraju, regionie lub społeczności lokalnej. Bardziej elastyczną wersję koła zamieściliśmy w materiałach dodatkowych. Chodzi nam o to, żeby trenerka mogła usunąć lub zastąpić te podmioty, które w danym kraju lub regionie nie istnieją. Na przykład nie we wszystkich krajach Wspólnoty Europejskiej są odrębne sądy rodzinne.

Metafora **koła partnerstwa** może pomóc w zachęceniu uczestniczek, by przemyślały własną rolę i obowiązki w ograniczaniu krzywd ofiar i ich dzieci. Koło powinno być umieszczone na handoucie i na slajdzie.

Koło partnerstwa

Interwencje prowadzone przez różne instytucje i organizacje powinny być starannie skoordynowane, tak by stworzyły wszechstronną sieć wsparcia obejmującą wszystkie właściwe podmioty. Partnerzy muszą dopilnować, żeby koło partnerstwa było pełne, z ofiarą umieszczoną w centrum. W organach międzyinstytucjonalnych reprezentują ją niezależne ośrodki wsparcia, które cieszą się jej zaufaniem. Koło powinno uwzględniać wszystkie niezbędne, starannie przemyślane elementy.

Usługi i formy wsparcia ujęte w odpowiednich częściach koła powinny być zachowane. Niezbędna jest także dobra komunikacja pomiędzy wszystkimi, ujętymi w kole partnerami, gdyż w przeciwnym razie ofiara może być narażona na dalsze ryzyko. Ochrona i bezpieczeństwo ofiar musi być podstawowym celem interwencji i koła partnerstwa. Wszystkie interwencje muszą być adekwatne i skuteczne, tak żeby rzeczywiście pomóc ofierze i zapobiec powtórnym aktom przemocy.

Zadanie 1.4a, Etap pierwszy

Handout 1.4a, Dyskusja

Pomyśl o reagowaniu i zarządzaniu przemocą wobec kobiet w rejonie twojej pracy i w twoim regionie jako o kole partnerstwa.

- Sporządź listę dobrze działających elementów koła partnerstwa z twojego regionu.
- W jaki sposób te silne ogniwa zmniejszają ryzyko ponownej wiktymizacji?

Następnie:

- Sporządź listę tych elementów koła, które są w twoim regionie słabe.
- W jaki sposób te słabe ogniwa zwiększają ryzyko ponownej wiktymizacji?
- Wymień działania, które można podjąć lokalnie, by ulepszyć koło partnerstwa.

Na zakończenie:

- Czy z twoich odpowiedzi na temat silnych ogniw wynikają jakieś wnioski, w oparciu o które można poprawić działanie dostrzeżonych ogniw słabych?

Na przykład skuteczna praca partnerstwa z jakiegoś regionu może być czasem dobrym przykładem dla innego regionu. Jeśli pewna liczba instytucji i organizacji zgodzi się, że jakieś ogniwo jest słabe i stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa kobiet, taka zgoda może być dobrym punktem wyjścia do zmiany.

Wymień pomocne wnioski lub punkty:

Informacje zwrotne

Omawianie informacji zwrotnych powinno przebiegać w czterech etapach:

1. Lista silnych punktów. Jak pomagają skutecznie reagować na przemoc domową.
2. Lista słabych punktów i obszarów, które mogą powodować wzrost zagrożenia.
3. Działania, jakie można podjąć wobec słabych punktów.
4. Wynikające z silnych punktów wnioski i dobre praktyki, które można zastosować, by usprawnić koło partnerstwa.

Uczestniczki szkolenia mogą otrzymać handout z kołem partnerstwa bez wyrysowanych linii, żeby same zaznaczyły silne i słabe miejsca, np. **linie wychodzące z silnych miejsc mogą być pogrubione, a ze słabych – przerywane**. Zadanie to może pomóc w wyznaczeniu obszarów, na których należy skoncentrować się na początku. Trenerki powinny przygotować rysunki koła partnerstwa bez żadnych linii (handout 1.4b). Tam, gdzie istnieją usługi o wyraźnie innym charakterze, trenerki mogą się posłużyć rysunkami całkowicie pustych kół (handout 1.4c) i poprosić uczestniczki o ustalenie, jakie instytucje i organizacje biorą lub powinny brać udział w pracy partnerstwa. Uczestniczki mogą też rozważyć, na jakim obecnie poziomie komunikują się między sobą te podmioty.

Handout 1.4b

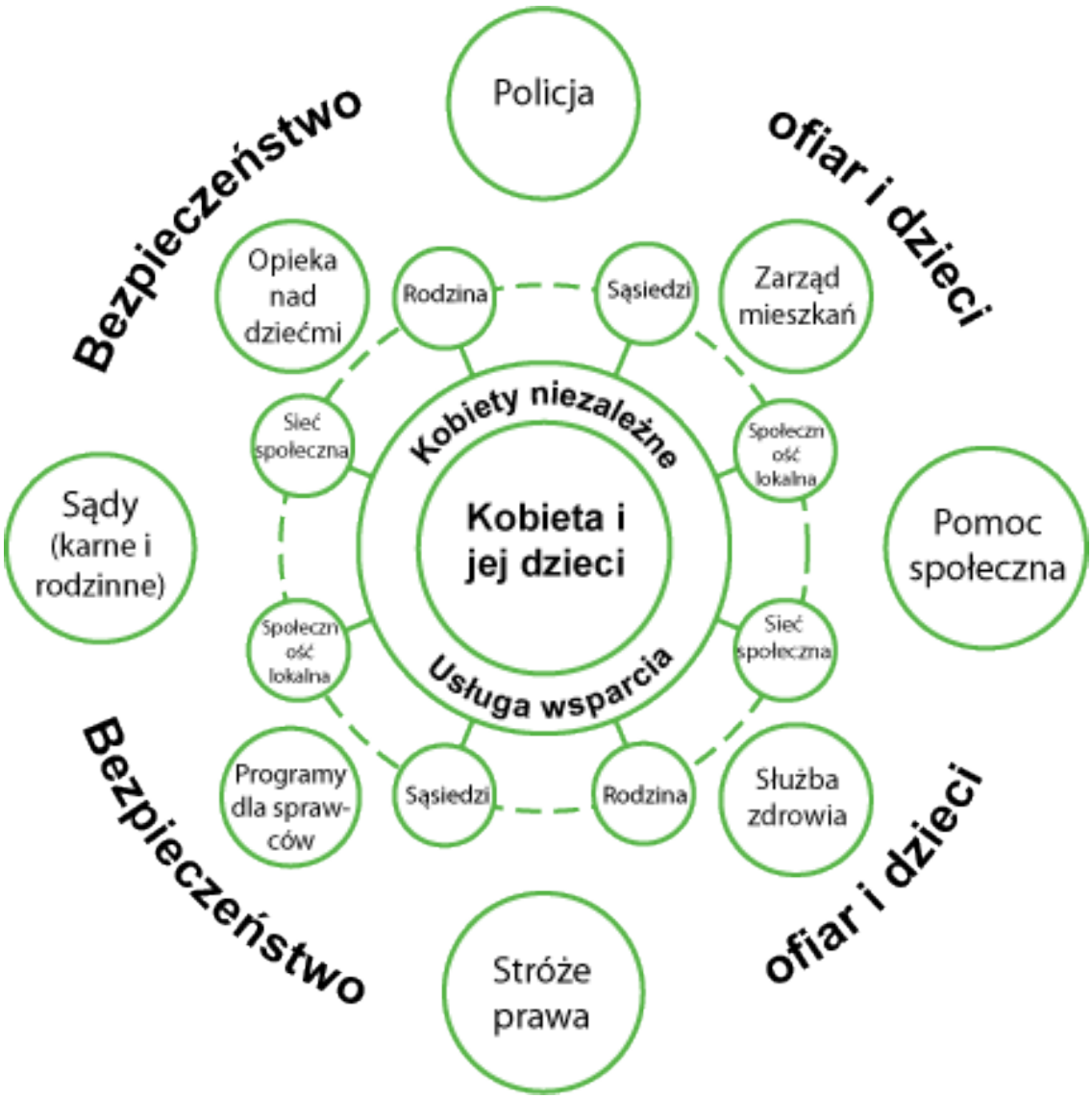
Policja
Bezpieczeństwo ofiar i dzieci
Opieka nad dziećmi
Rodzina
Sąsiedzi
Zarząd mieszkań
Sieć społeczna
Społeczność lokalna
Kobiety niezależne
Kobieta i jej dzieci
Usługa wsparcia
Sądy (karne i rodzinne)
Pomoc społeczna
Społeczność lokalna
Sieć społeczna
Programy dla sprawców
Sąsiedzi
Rodzina
Służba zdrowia
Bezpieczeństwo ofiar i dzieci
Stróże prawa

Handout 1.4c

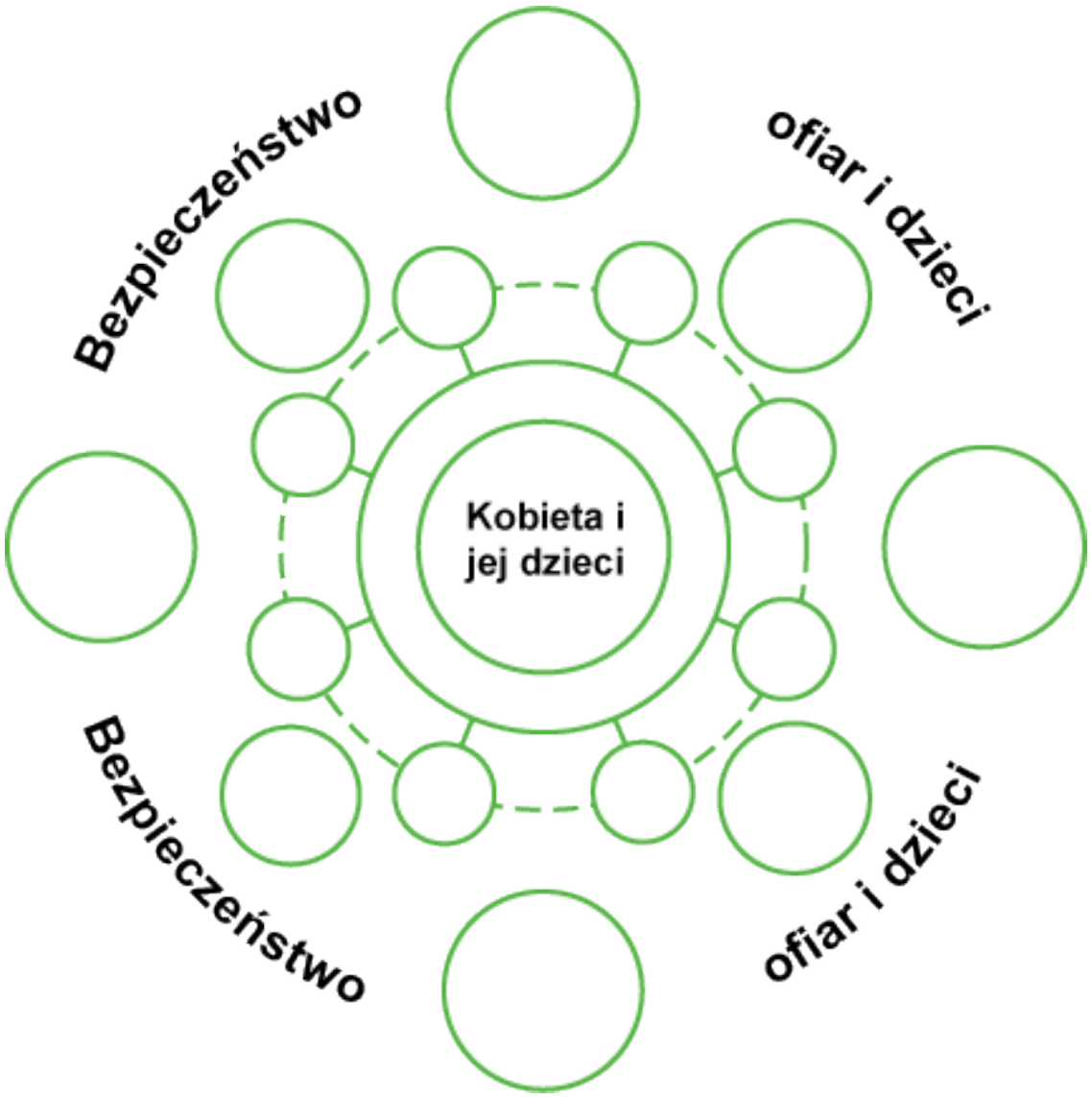
Bezpieczeństwo
ofiar i dzieci
Kobieta i
jej dzieci
Bezpieczeństwo
ofiar i dzieci

Uwaga dla trenerki

Ważne jest, żeby uczestniczki ustaliły, jakie działania można podjąć lokalnie, żeby usprawnić koło partnerstwa.

Zadanie 1.4b, Etap drugi: najlepsze praktyki i pierwsze kroki

Cel zadania

Zachęcenie uczestniczek, by określiły pierwsze kroki, jakie podejmą w celu budowy partnerstwa, oraz kilka początkowych działań, jakie można wykonać po szkoleniu.

Treść prezentacji

Do ćwiczenia użyj handoutu 1.4d. Poproś, żeby najpierw każda uczestniczka wykonała to zadanie indywidualnie i jeśli starczy czasu, porozmawiała z jedną z koleżanek. Jeżeli zadanie nie przynosi efektów, trenerka może zaproponować kilka pierwszych kroków. Uczestniczki powinny zastanowić się nad każdym punktem i nad tym, jakie działania same podejmą:

Handout 1.4d, Działania, jakie należy podjąć

- Z kim obecnie z powodzeniem współpracujesz?
- Czy obecni partnerzy mogą ci pomóc w nawiązaniu kontaktu z innymi instytucjami?
- Z kim się skontaktujesz i co powiesz?
- Jakie wspólne cele i zadania możecie ustalić?
- Czy fakty, liczby i uwagi/doświadczenia ofiar pomogłyby ci w tej sprawie?
- Skoncentruj się na poprawie bezpieczeństwa ofiary jako na głównym celu – spróbuj uczynić z niego podstawową wartość.
- Zdecyduj, jakiej minimalnej struktury roboczej potrzebujesz, żeby rozpocząć pracę.

Pomocne może być wyobrażenie sobie, jak naszą pracę postrzegają inne instytucje i organizacje. Rozumienie innych jest ważnym pierwszym krokiem w budowaniu partnerstwa.

Zadanie 1.4c, Etap trzeci: Jak nas widzą inne instytucje i organizacje?

Cel zadania

Zachęcenie uczestniczek, by zastanowiły się, jak one postrzegają inne instytucje/organizacje i jak same są widziane przez innych.

Treść prezentacji

Użyj handoutu 1.4e. Uczestniczki wykonują to zadanie w parach. W oparciu o poniższe pytania rozmawiają o tym, jak ich instytucje lub organizacje postrzegają się wzajemnie. Choć może się to wydawać trudne, trenerka powinna zachęcać do otwartej dyskusji. Uczestniczki powinny otwarcie i z wzajemnym szacunkiem mówić o wszelkich różnicach i konfliktach. Pracownicy różnych instytucji i organizacji nie zawsze się ze sobą zgadzają, a spojrzenie na własną instytucję oczami innych może być trudne. Otwarte omówienie tych poglądów jest jednak pierwszym krokiem na drodze do partnerstwa.

Handout 1.4e, Jak postrzegamy inne instytucje/organizacje? Jak one widzą nas?

Wykonanie tego zadania zajmie ci około 10 minut. Zastanawiając się nad pracą partnerstwa, należy pomyśleć o tym, jak my postrzegamy inne instytucje i organizacje oraz jak one mogą postrzegać naszą organizację.

Wybierz jedną organizację lub instytucję, z którą współpracujesz lub chciałabyś współpracować i zastanów się nad następującymi pytaniami:

- Jakie są cele i zadania tej organizacji? Jak jest finansowana i zarządzana? W jaki sposób i jak bardzo przyczynia się do ograniczenia przemocy wobec kobiet? Co jeszcze mogłaby zrobić w tym celu? Czy przychodzi ci do głowy jakiś powód, który mógłby sprawić, że organizacja ta przestałaby świadczyć swoje usługi?
- Co myślisz o tej organizacji lub instytucji? Jakie masz doświadczenia ze współpracy z nią? Co było dobre i co się udało? Czy wystąpiły jakieś problemy? Czy masz do niej zaufanie? Czy uważasz, że zadania, jakie ma do wykonania, są łatwiejsze niż twoje? Czy twoja organizacja/instytucja jest bardziej lub mniej wpływowa niż tamta?

Informacje zwrotne

Jak widać, czasami osoby pracujące z ofiarami przemocy nie wiedzą wszystkiego, co powinny wiedzieć o innych instytucjach, nie mają jasności co do ich głównych celów, ról i obowiązków, a szczególnie nie wiedzą, jak same są postrzegane i oceniane. Nieuchronnie prowadzi to do sporów, konfliktów i odmiennych priorytetów w pracy partnerstwa. Pojawiają się silne uprzedzenia, negatywne oceny innych, brak zaufania i nierównowaga sił, co czasem wynika z wcześniejszych negatywnych doświadczeń danej organizacji. Praca w zespole międzyinstytucjonalnym może ujawnić, że osoby z różnych organizacji często przyjmują te same błędne założenia, uprzedzenia, nie ufają sobie i najczęściej przywiązują nadmierną wagę do siły wpływów organizacji. Błędne założenia i uprzedzenia są więc powszechne i dlatego dobrze jest się na nich skupić w pierwszych krokach na drodze do utworzenia partnerstwa. Pracę tę można rozpocząć na przykład od:

- podzielenia się informacjami o głównych celach, wartościach, rolach i obowiązkach.
- zbadania, dlaczego inni uważają, że ich uprzedzenia są słuszne lub niesłuszne.
- skupienia się na jednym realnym problemie lub barierze utrudniającej współpracę i wspólnym szukaniu sposobu rozwiązania.
- określenia barier utrudniających wzajemne zaufanie i usunięcia przynajmniej jednej.

Trenerka może użyć powyższych punktów do przygotowania slajdu ze streszczeniem.

Zadanie 1.4d, Etap czwarty: Praca nad utworzeniem skutecznego partnerstwa

Cel zadania

Opracowanie pierwszych kroków do ut worzenia skutecznego partnerstwa. Pomoc uczestniczkom w określeniu warunków osiągnięcia sukcesu i tego, co należy zrobić, żeby partnerstwo i współpraca międzyinstytucjonalna naprawdę działały.

Treść prezentacji

Utworzenie partnerstwa wymaga czasu i wysiłku; pokonania trudności, wyzwań i barier, które stoją na drodze do sukcesu. Użyj handoutu 1.4f (lub przygotuj slajd na jego podstawie), aby rozpocząć dyskusję na temat pierwszych kroków.

Handout 1.4f, Praca nad utworzeniem skutecznego partnerstwa

Utworzenie skutecznego partnerstwa wymaga czasu i wysiłku, a po drodze napotkamy bariery, wyzwania i trudności, takie jak:

- Brak strategicznego planowania w instytucjach i organizacjach.
- Brak zaufania między instytucjami i organizacjami.
- Różnice w wartościach, punktach widzenia i zainteresowaniach między organizacjami pozarządowymi i rządowymi, a także między różnymi agendami rządowymi.
- Sprzeczne przepisy.
- Trudności finansowe i ograniczone zasoby.

ALE NIE MOŻNA CZEKAĆ, AŻ WSZYSTKO BĘDZIE IDEALNIE!

ZACZNIJ DZIAŁAĆ!

Zaadaptowane z Lloyd (1994)[29]; Hague, Malos and Dear (1996)[30].

Porównaj także: Bridging Gaps (2006), rozdział 9 i 10, WAVE. Dostępne pod adresem: wave-network.org

[29] Lloyd, C. (1994) *The welfare net: how well does the net work?* Oxford: Oxford Brookes University.

[30] Hague, G., Malos, E., and Dear, W. (1996) Multi-agency work and domestic violence: A national study of interagency initiatives. Bristol: The Policy Press.

Najlepiej byłoby, gdyby osoby pracujące z ofiarami przemocy postrzegały proces budowania skutecznego partnerstwa jako podróż, która ma kolejne etapy.

W następnym etapie ćwiczenia uczestniczki powinni się skupić na utworzeniu i rozwijaniu swojego lokalnego koła partnerstwa. Można to robić indywidualnie lub w małych grupach. Poproś uczestniczki o zastanowienie się:

Jakie problemy spodziewają się napotkać w pierwszych krokach i w jaki sposób postąpią wobec instytucji lub osób, które odrzucą pomysł partnerstwa. Na przykład:

- Czy warto podjąć próbę ustalenia, co niepokoi innych?
- Jakie obawy mogą mieć inni w związku ze wspólną pracą? Jak można je zmniejszyć?
- Jak można zbudować wzajemne zaufanie? Co na przykład dawało dobre efekty w przeszłości, a co może się przydać teraz? Zapytaj: „dlaczego ufasz innym i dlaczego inni mieliby zaufać tobie?”.
- Jeśli lokalne koła partnerstwa są w miarę dobrze rozwinięte, poproś uczestniczki, by określiły, jakie stoją przed nimi trudności i problemy. Jakie praktyczne kroki mogą wykonać, aby je przezwyciężyć? Jakie powinny podjąć działania, żeby umocnić swoje koło partnerstwa?

Informacje zwrotne

Trenerka, omawiając informacje zwrotne, koncentruje się na pozytywnych kolejnych krokach, jakie zamierzają podjąć uczestniczki. Trenerka powinna przyznać, że bariery i konflikty mogą odgrywać negatywną rolę w pracy partnerstwa, zwłaszcza we wczesnych etapach, ale przechodzimy do następnego etapu zadania, aby skupić się na warunkach osiągnięcia sukcesu.

Zadanie 1.4e. Etap piąty: warunki osiągnięcia sukcesu

Cel zadania

W ostatnim etapie tego zadania skupiamy się na tym, jak rozwijać skuteczne partnerstwa. Aby zbudować rzeczywiście aktywne partnerstwo zdolne do prowadzenia uzgodnionych działań i osiągania trwałych wyników, współpraca musi spełniać pewne warunki:

Trenerka prosi uczestniczki o przedyskutowanie następujących punktów:

Handout 1.4g, Wyniki niemieckich badań na temat współpracy międzyinstytucjonalnej

Projekty interwencyjne[31] mogą przynieść trwałe i spójne zmiany, jeśli spełnione będą pewne warunki:

- Powiązanie strategii „góra-dół" (prowadzonych przez osoby zarządzające) i „dół-góra" (prowadzonych przez osoby pracujące bezpośrednio z ofiarami).
- Struktury i działania na poziomie państwa będą zgrane z tymi na poziomie regionalnym.
- Bezwzględne wdrażanie wypracowanych zaleceń w struktury instytucjonalne wszystkich zaangażowanych podmiotów.
- Utworzenie stałych komitetów koordynacyjnych dostosowanych do potrzeb partnerów.
- Wyznaczenie komitetu koordynacyjnego.

(Niemieckie Federalne Ministerstwo do s praw Rodziny, Emerytów, Kobiet i Młodzieży, 2004, *Working together to combat domestic violence*. Cooperation, intervention reaserch. Wyniki ewaluacji projektów interwencyjnych przeciwko przemocy domowej, Berlin).

Instrukcje dla uczestniczek

1. Czy wyniki tych badań odzwierciedlają twoje własne doświadczenia z pracy w dobrze funkcjonującym partnerstwie międzyinstytucjonalnym?
2. Jakie warunki powinny twoim zdaniem spełniać międzyinstytucjonalne partnerstwa, żeby osiągały dobre wyniki i trwałe zmiany?

Informacje zwrotne

Przyjmij informacje zwrotne od uczestniczek i sporządź listę wyników. Zależnie od nich trenerka może zasugerować grupie kolejne rozwiązania z handoutu 1.4h.

[31] Termin „projekty interwencyjne" jest używany w krajach niemieckojęzycznych (Niemcy, Szwajcaria, Austria) na określenie międzyinstytucjonalnych partnerstw, które mogą działać na różnych szczeblach: lokalnym, regionalnym, krajowym i mogą być mniej lub bardziej zinstytucjonalizowane.

Handout 1.4h, Warunki dobrego funkcjonowania partnerstwa i współpracy międzyinstytucjonalnej

- Zaangażowanie każdej instytucji i organizacji w pracę partnerstwa, wyrażające się również w regularnym i czynnym uczestnictwie.
- Wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za podejmowanie decyzji.
- Wyniki uzgodnień zawieranych w ramach partnerstw międzyinstytucjonalnych są z zaangażowaniem wprowadzane w życie we własnych organizacjach.
- Wyznaczenie instytucji koordynującej pracę partnerstwa (funkcja może być rotacyjna).
- Przydzielenie minimalnych, niezbędnych zasobów na działalność partnerstwa (personel, pieniądze, materiały itd.).
- Wspólne rozumienie problemu.
- Pełna zgoda wszystkich uczestników co do wizji i misji partnerstwa.
- Analiza status quo i potrzeby zmian.
- Regularne konsultacje z kobietami doświadczającymi przemocy.
- Wypracowanie jasno określonych zadań i celów operacyjnych partnerstwa wraz z uzgodnionymi strategiami ich osiągania.
- Ujęty w formie pisemnej plan i harmonogram rozwijania partnerstwa.
- Regularne ewaluacje działalności i wprowadzanie stosownych zmian.
- Powiązania między działaniami partnerstwa a innymi pokrewnymi inicjatywami.

Trenerka powinna uświadomić uczestniczkom, że niektóre z wyżej zaproponowanych rozwiązań zaczęły wprowadzać już podczas tej sesji szkolenia!

Podsumowując, budowanie partnerstwa:

bardziej przypomina maraton niż sprint. Wytrzymałość, cierpliwość, długotrwałe zaangażowanie i pasja są niezbędne do realizacji celu, jakim jest znaczące ograniczenie zjawiska przemocy wobec kobiet i dzieci – celu, którego z pewnością nie osiągną samotni gracze w społeczeństwie, a jedynie zespoły oddanych sprawie osób i instytucji.

(Cytat z: Bridging Gaps, s. 82. WAVE. Dostępne pod adresem: www.wave-network.org).

Źródła przydatne w dziale 1.4

(Niemieckie Federalne Ministerstwo do spraw Rodziny, Emerytów, Kobiet i Młodzieży (2004), *Working together to combat domestic violence*. Cooperation, intervention. Wyniki ewaluacji projektów interwencyjnych przeciw przemocy domowej, Berlin.

Grieger, K., Kavemann, B., Leopold, B., Rabe, H. (2004) *From local innovations to standards of good practice: Intervention projects and their work. Raport końcowy z ewaluacji dostępny pod adresem:* http://www.wibig.uni-osnabrueck.de/wibig1.htm.

Hague, G., Malos, E., Dear, W. (1996) *Multi-agency work and domestic violence: A national study of interagency initiatives*. Bristol: The Policy Press.

Hague, G., Mullender, A., Aris, R. (2003): *Is Anyone Listening? Accountability and women survivors of domestic violence*. Routledge, London.

Hester, M., Westermarland, N. (2005): *Tackling Domestic Violence: Effective interventions and Approaches. Home Office Research Study 290*, London: Home Office.

Logar, R. (2005) *The Austrian model of intervention in cases of domestic violence*, *paper for the UN Study on Violence against women* przedstawione na spotkaniu grupy eksperckiej ONZ: Violence against women: Good practice in combating and eliminating violence against women, 17–20 maja 2005, Wiedeń, Austria, http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-gp-2005/docs/experts/logar.dv.pdf.

Shepard, M. and Pence, E. (1999) *Coordinating Community Responses to Domestic Violence*. Sage Publications, Thousand Oaks.

Standing Together (2011) *Standing Together* [WWW], London, dostępne pod adresem: http://www.standingtogether.org.uk.

1.5 Budowanie wspólnego podejścia do ryzyka

Wstęp

W dziale 1.2 mówiliśmy o tym, że instytucje i organizacje zmierzające do partnerstwa muszą wypracować i uzgodnić użycie wspólnych definicji i wspólnego języka.

W tym dziale rozpoczynamy budowanie wspólnego podejścia do ryzyka, na którym będzie oparte szkolenie w module 2. To wspólne podejście wymaga uzgodnienia poglądu, czym jest ryzyko i jak się je rozumie. Podejście to zakłada, że ryzyko zawsze nam towarzyszy w czasie pracy z ofiarami przemocy, chociaż nie zawsze używa się słów „ryzyko", „ocena ryzyka" i „zarządzanie ryzykiem". Następny handout ilustruje to zagadnienie i należy go wykorzystać jako wprowadzenie do sesji.

Handout 1.5a, Podejście skoncentrowane na ryzyku

Podejście skoncentrowane na ryzyku zmierza do rozpoznania i oceny ryzyka, przed jakim stoją kobiety i dzieci, w celu zmniejszenia ryzyka obrażeń i pogwałcenia praw.

Można powiedzieć, że „ukryte" podejście skoncentrowane na r yzyku leżało u podstaw kobiecego ruchu przeciw przemocy; organizowanie schronisk dla kobiet było nie tylko przyznaniem, że kobiety i dzieci narażone są na powtarzającą się przemoc, ale też dawało ofiarom możliwość życia wolnego od agresywnego partnera lub ojca. Udostępnienie bezpiecznego miejsca jest głównym celem schronisk dla kobiet. W schroniskach istnieją także zabezpieczenia techniczne, a ich pracownicy wraz ofiarami przygotowują indywidualne plany bezpieczeństwa. (WAVE Manual, Away from Violence, 2004).

Mimo to terminy „ryzyko" lub „zarządzanie ryzykiem" nie pojawiały się wcześniej w języku, w jakim pisano programy działania przeciwko przemocy wobec kobiet i dzieci. Choć schroniska dla kobiet zawsze przywiązywały dużą wagę do czynników ryzyka, uważnie zapoznając się z historią przemocy swoich klientek, to koncentrowały się raczej na planowaniu bezpieczeństwa dla kobiet i dzieci, a nie na procesie oceny ryzyka. Stwierdzenie, że kobiety i dzieci są poważnie zagrożone odniesieniem ciężkich obrażeń ciała lub nawet zabójstwem, było zawsze zadaniem profesjonalistów zatrudnionych w schroniskach dla kobiet, nawet jeśli nie używano określenia „ocena ryzyka".

Przemoc wobec kobiet w rodzinie. Niezbędnik kierownika schroniska, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007.

Po części wstępnej trenerka powinna przyznać, że istnieją pewne wątpliwości co do podejścia skoncentrowanego na ryzyku. Trenerka może się odnieść do tych wątpliwości przy użyciu poniższej listy pytań i odpowiedzi, omawianych z całą grupą.

Handout 1.5b, Niektóre ważne pytania

Dlaczego koncentracja na ryzyku jest przydatna?

To podejście może nam pomóc rozpoznać kobiety zagrożone wielokrotną przemocą, ciężkimi obrażeniami lub śmiercią, a także przypadki, w których przemoc się nasila.

Czy koncentracja na ryzyku, a zwłaszcza na przypadkach wysokiego ryzyka, oznacza, że lekceważymy pozostałe kobiety?

Nie. Wszystkie kobiety mają prawo do wsparcia odpowiadającego ich potrzebom i zagrożeniu. Nasze podejście opiera się na założeniu, że istnieje wiele różnych usług i form pomocy dla kobiet. W podejściu skoncentrowanym na ryzyku kładziemy nacisk na większą koordynację i specjalne formy wsparcia dla kobiet poważnie zagrożonych. Dążymy też, by formy udzielanej pomocy odpowiadały indywidualnym potrzebom ofiar i ryzyku, na jakie są wystawione. Zdajemy sobie też sprawę, że ryzyko może się zmieniać w czasie, a nowe okoliczności mogą sprawiać, że przypadki niskiego ryzyka staną się przypadkami wysokiego ryzyka wymagającymi innych form przeciwdziałania.

Czy w przypadkach przemocy domowej możemy przewidzieć ryzyko dostatecznie dokładnie?

Przewidywanie ryzyka jest trudne i nie osiągnęło jeszcze naukowej dokładności. W ostatnich latach narzędzia oceny ryzyka stają się coraz doskonalsze. Dzisiaj panuje ogólna zgoda co do głównych czynników ryzyka wystąpienia przemocy domowej, również w przypadku ofiar w wysokim stopniu zagrożonych poważnymi obrażeniami (por. moduł 2, dział 2.2, gdzie omawiamy czynniki ryzyka). W tych materiałach szkoleniowych skupiamy się raczej na ocenie ryzyka niż na jego przewidywaniu. Nie potrafimy niestety w każdym przypadku przewidzieć, co zrobi sprawca. Koncentrujemy się na ocenie ryzyka przy udziale ofiary, gdy przypadki i okoliczności są poddane starannemu badaniu i gdy opracowano odpowiednie i skuteczne plany zarządzania bezpieczeństwem (por. moduł 2).

W czym nam może pomóc koncentracja na ryzyku?

Może nam pomóc dopasować interwencję do trudności i problemów danej sprawy. Skoordynowana reakcja wielu podmiotów działających w partnerstwie może być szczególnie korzystna w skomplikowanych przypadkach. Współpraca stwarza możliwość przyjęcia całościowego podejścia, z kobietą w centrum uwagi i działania, co może pomóc w zapewnieniu skutecznej pomocy kobietom i dzieciom poważnie zagrożonym przemocą.

Czy ocena ryzyka jest celem samym w sobie?

Nie. Jak wspomnieliśmy wyżej, ocena ryzyka jest tylko pierwszym krokiem. Musi zostać do niej dopasowane skuteczne zarządzanie bezpieczeństwem. (Por. dział 2.4, moduł 2).

Następnie trenerka powinna przystąpić do głównego zadania w tym dziale.

Zadanie 1.5, Myślenie o ryzyku i bezpieczeństwie

Potrzebne materiały

Program power point, flipchart i pisaki, handouty i slajdy z tego działu.

Cel zadania

Zadanie to ma pomóc uczestniczkom w pojmowaniu ryzyka. Powinny zrozumieć, że wiele z nich, nawet nie zdając sobie z tego sprawy, przeprowadza oceny ryzyka w wielu sytuacjach ze swojego zawodowego życia, również w pracy z ofiarami przemocy domowej.

Planowany czas

Zadanie to powinno zająć 60 minut.

Treść prezentacji

Trenerka przypomina uczestniczkom handout 1.5a, Podejście skoncentrowane na ryzyku i zwraca uwagę, że działanie skoncentrowane na ryzyku i ocenie ryzyka bywa nie w pełni świadome – często je prowadzimy, wcale go tak nie nazywając.

Instrukcje dla uczestniczek

Przy pracy z handoutem 1.5c trenerka powinna poprosić uczestniczki, żeby pomyślały o swojej pracy i o tym, jak często faktycznie dokonują oceny ryzyka i jakie decyzje podejmują w oparciu o te oceny. Dzięki temu zadaniu uczestniczki powinny zdać sobie sprawę, że w podejmowaniu decyzji często stosują koncepcję ryzyka.

Handout 1.5c, Myślenie o ryzyku

1. Pomyśl o swoim życiu zawodowym i o decyzjach, które zwykle podejmujesz. Jak wiele z nich wynika z nie w pełni uświadamianej oceny ryzyka?
2. W jaki sposób obecnie przeprowadzasz oceny ryzyka?
3. Jak sądzisz, na ile dokładne są te oceny?
4. Jakie decyzje podejmujesz w oparciu o ocenę ryzyka?
5. Jak sądzisz, jak trafne są te decyzje?
6. W jaki sposób obecnie sporządzasz plan bezpieczeństwa? Czy dopasowujesz go do oceny ryzyka i w jaki sposób?

A następnie:

7. Jakie korzyści przyniosłyby tobie i twojej instytucji lub organizacji bardziej jawne, rzetelne i dokładne oceny ryzyka?
8. Jak podniosłaby się jakość twojej pomocy dla ofiar przemocy, gdybyś przyjęła podejście skoncentrowane na ryzyku?

Informacje zwrotne

Wystarczy kilka informacji zwrotnych z punktów 1-5, by szybko się okazało, że osoby zarządzające i pracownicy często dokonują nie w pełni uświadomionych ocen ryzyka. Uczestniczki szybko to dostrzegą, jak również brak zasad przeprowadzania tych ocen. Pytania 6-8 zachęcają uczestniczki do przemyślenia, dlaczego i w jaki sposób należy opracować bardziej rzetelny system oceny ryzyka z korzyścią dla ofiar przemocy. Trenerka na zakończenie sesji powinna wypisać na flipcharcie korzyści dla ofiar. W razie potrzeby trenerka może dodać, co następuje.

Handout 1.5d, Większa koncentracja na ryzyku – korzyści dla ofiar

- Właściwsza reakcja na pogarszanie się sytuacji i eskalację przemocy.
- Lepsze dopasowanie planu bezpieczeństwa do poziomu i natury ryzyka.
- Skoordynowana reakcja kilku instytucji i organizacji w skomplikowanych przypadkach.
- Lepsze planowanie bezpieczeństwa i bardziej skuteczna ochrona kobiet i dzieci.

Podsumowanie modułu 1

Najważniejsze zagadnienia modułu1:

- Podstawowa wiedza o problemie przemocy domowej.
- Omówienie możliwych wyjściowych poglądów i porady, jak zacząć myśleć o przemocy.
- Budowanie wspólnego rozumienia w zainteresowanych instytucjach i organizacjach.
- Główne definicje i terminy.
- Zasady wspierania, upodmiotowienia i angażowania.
- Znaczenie i zalety podejścia skoncentrowanego na ofierze przemocy.
- Znaczenie podejścia partnerskiego i pierwsze kroki do współpracy.
- Wypracowanie wspólnego podejścia do ryzyka.

W module 2 omówimy:

- Dobre praktyki w ocenie ryzyka i planowaniu bezpieczeństwa kobiet ofiar przemocy – szczególnie zwrócimy uwagę na:
- Dobre praktyki w rozpoznawaniu ryzyka i posługiwaniu się czynnikami ryzyka.
- Najlepsze praktyki w planowaniu bezpieczeństwa.
- Zasady skutecznego prowadzenia międzyinstytucjonalnych konferencji do spraw poszczególnych przypadków.

Teraz przejdź do modułu drugiego.

MODUŁ 2

Wstęp do modułu 2

W tym module skupiamy się na działaniach, systemach i procesach, które umożliwią nawiązanie partnerstwa, usprawnią ocenę ryzyka i zarządzanie bezpieczeństwem. W szczególności zajmiemy się kwestiami:

- Co muszą zrobić instytucje i organizacje – warunki konieczne skutecznego zarządzania bezpieczeństwem.
- Kluczowe procesy i systemy umożliwiające pracę zespołów międzyinstytucjonalnych.
- Jak rozpoznać czynniki ryzyka w przypadkach przemocy domowej.
- W jaki sposób podnieść jakość osądów profesjonalnych z myślą o wypracowaniu najlepszych praktyk i podniesieniu jakości oceny ryzyka.
- Najlepsze praktyki w planowaniu i realizacji zarządzania bezpieczeństwem.

Moduł 2 może służyć jako:

- Pomoc dla osób zarządzających w ocenieniu, czy ich instytucje i pracownicy „nadają się" do prowadzenia trafnej i rzetelnej oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem kobiet poważnie zagrożonych przemocą.
- Pomoc dla osób zarządzających w budowie systemów i procesów niezbędnych do stworzenia partnerstwa, a zwłaszcza do organizowania konferencji międzyinstytucjonalnych do spraw poszczególnych przypadków.
- Pomoc dla instytucji i organizacji w szkoleniu pracowników i poprawie jakości pomocy świadczonej kobietom poważnie zagrożonym przemocą.

2.1 Wypracowanie zasad oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem

Cele

Celem tego działu jest zachęcenie uczestniczek do rozważenia dobrych praktyk w prowadzeniu oceny ryzyka i zarządzaniu bezpieczeństwem ofiar oraz do zastawienia się, jak ułatwić pozytywne zmiany.

Wstęp

Aktywne kierowanie interwencjami na poziomie organizacji jest niezbędnym warunkiem skutecznego zapobiegania przemocy wobec kobiet i dzieci. W tym dziale zbadamy, w jaki sposób organizacje i instytucje mogą stworzyć skuteczne modele dobrych praktyk w ocenie ryzyka i zarządzaniu bezpieczeństwem.

Zapamiętaj koniecznie!

Dwa elementy odgrywają główną rolę w zapobieganiu przemocy, a jednocześnie są warunkiem skutecznych partnerstw i konferencji międzyinstytucjonalnych:

- Przyjęcie w organizacji jasnych wytycznych i zasad, jak sobie radzić z problemem przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Skuteczne struktury zarządzania oraz procedury oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem.
- Zapewnienie odpowiedniej pomocy wszystkim ofiarom przemocy i ich dzieciom.

1. **Jasne zasady działania i dobre praktyki przy ocenie ryzyka i zarządzaniu bezpieczeństwem kobiet – ofiar przemocy.**

Dobre praktyki przy ocenie i zarządzaniu ryzykiem oraz przy zapewnieniu bezpieczeństwa kobietom i ich dzieciom oznaczają wypracowanie w instytucjach jasnych wytycznych i procedur postępowania. Wiąże się z tym jednoznaczne określenie obowiązków, a także efektywne struktury i procesy, które skupiają się na potrzebach ofiar, stawiając na pierwszym miejscu ich bezpieczeństwo i zapobieganie dalszej przemocy wobec nich.

Przykłady dobrych praktyk

W niektórych krajach, by poprawić reagowanie na przemoc wobec kobiet i skuteczniej chronić ofiary, instytucje tworzą wyspecjalizowane komórki do przeciwdziałania przemocy wobec kobiet[32]. Na przykład w Hiszpanii i Wielkiej Brytanii są specjalne jednostki policji i sądy ds. przemocy domowej, zaś w Niemczech i Austrii działają specjalni prokuratorzy.

W Hiszpanii policja utworzyła system monitorowania przypadków przemocy ze względu na płeć (system GBV), którego zadaniem jest systematyczna ocena ryzyka i zapewnienie właściwej interwencji, by zmniejszyć zagrożenie i ochronić ofiarę. Wstępną ocenę ryzyka przeprowadza się po pierwszym zgłoszeniu przemocy na policję, po czym powtarza się ją w określonych odstępach czasu w zależności od poziomu ryzyka (co 72 godziny w przypadkach najwyższego zagrożenia, co 7 dni w sytuacjach wysokiego ryzyka, co 30 dni, gdy ryzyko jest średnie i co 60 dni przy niskim ryzyku). Do działań ochronnych pomocnych w zarządzaniu ryzykiem i zapewnieniu bezpieczeństwa należą między innymi intensywny monitoring i nadzór policyjny, nakazy i zakazy ochronne wydawane bezzwłocznie przez sądy specjalne, elektroniczne systemy bezpieczeństwa dla ofiar i elektroniczne systemy monitorujące dla sprawców[33].

Zadanie 2.1

Potrzebne materiały

Tablica flipchart, długopisy, jeśli to możliwe projektor, slajdy w programie power point oraz handouty 2.1a i 2.1b. Zadanie łączy pracę w małych grupach z dyskusją na temat prezentacji. Dyskusja obejmuje pytania i odpowiedzi.

Planowany czas

Zadanie powinno zająć około 120 minut.

Cel zadania

Zadanie ma zachęcić uczestniczki do zastanowienia się, na czym polegają dobre praktyki w ocenie ryzyka i w zarządzaniu bezpieczeństwem ofiar, a także do wymiany doświadczeń. Szczególnie przedstawicielki kadry kierowniczej należy zachęcać, by rozważyły bardziej

[32] PROTECT I Zebranie grupy ekspertów (2010) “Good practice in preventing serious violence and protecting high risk victims”, 26 maja 2010, Madryt.

[33] Ibidem.

systematyczne podejście do zarządzania bezpieczeństwem przez przyjęcie jasnych procedur i zasad organizacyjnych oraz pełne rozliczanie wszystkich pracowników z ich zadań i obowiązków. W działach 2.2 i 2.3 omówimy bardziej szczegółowo procesy oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem.

Treść prezentacji

Trenerka omawia pojęcie dobrych praktyk w przyjętych przez instytucje i organizacje zasadach postępowania oraz w działaniu, zgodnie z handoutem 2.1a. Następnie wyjaśnia, że elementy te zostały uznane za dobre praktyki w ocenie ryzyka i zarządzaniu bezpieczeństwem przez instytucje i organizacje udzielające pomocy ofiarom i zaangażowane w zapobieganie przemocy wobec kobiet.

Handout 2.1a, Podstawy dobrych praktyk w instytucjach/organizacjach przy zarządzaniu ryzykiem i bezpieczeństwem kobiet ofiar przemocy.

1. Jasno spisane zasady i procedury postępowania w przypadkach przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Skuteczne wprowadzanie w życie i regularna ocena tych procedur (z uwzględnieniem informacji zwrotnych od kobiet, które korzystają z pomocy).
2. Wyspecjalizowane i systematycznie poszerzające wiedzę i doświadczenie komórki lub zespoły wewnątrz instytucji/organizacji.
3. Ustalone procedury rozpoznawania przypadków wielokrotnej i drastycznej przemocy konsekwentnie stosowane w celu zagwarantowania, że każdy przypadek jest traktowany właściwie.
4. Udział ofiar przemocy w ocenie ryzyka i planowaniu bezpieczeństwa jako standardowa procedura (w działach 2.2 i 2.3 omawiamy ten temat bardziej szczegółowo).
5. Wszyscy pracownicy są zaangażowani w zapewnienie bezpieczeństwa kobiecie, która przychodzi do instytucji/organizacji po pomoc (czy ofiary mają gwarancję, że mogą bezpiecznie przyjść, pozostać i opuścić miejsce spotkania?).
6. Wprowadzenie środków zapewniających, że pracownicy instytucji/organizacji również mogą bezpiecznie wykonywać swoją pracę (plan bezpieczeństwa dla instytucji/organizacji).
7. Rutynowe analizy przypadków skrajnej przemocy, kobietobójstwa lub usiłowania kobietobójstwa, co pozwoli rozpoznać słabe strony w pracy instytucji/organizacji, znaleźć obszary do poprawy oraz stwierdzić, czy procedury i zasady są odpowiednio stosowane.
8. Instytucje i organizacje pomocowe współpracują ze sobą przy zarządzaniu ryzykiem i bezpieczeństwem (w dziale 2.5 omawiamy ten punkt bardziej szczegółowo).

Instrukcje dla uczestniczek

Trenerka prosi uczestniczki o utworzenie grup i przydziela każdej grupie dwa lub trzy z wyżej wymienionych przykładów dobrych praktyk. Jeśli ta sesja szkolenia ma również objąć działy 2.2 i 2.3 (ocena ryzyka i planowanie bezpieczeństwa), punkt 4 nie powinien być przydzielany w tym zadaniu. Podobnie, jeśli sesja uwzględnia dział 2.5, nie należy włączać punktu 8.

Uczestniczki powinny omówić pytanie postawione na początku handoutu 2.1b i zapisać wyniki dyskusji.

Każda grupa proszona jest o przestawienie swoich odpowiedzi, a trenerka zachęca do krótkiej dyskusji nad każdym punktem w grupie. Po zakończeniu sesji uczestniczki powinny mieć wyobrażenie o tym, jak wprowadzić w życie niektóre z tych dobrych praktyk we własnej instytucji/organizacji.

Handout 2.1b, Arkusz dla uczestniczki

Przemyśl podane przez trenerkę przykłady dobrych praktyk w zarządzaniu ryzykiem i bezpieczeństwem.

Potem zastanów się na odpowiedziami na następujące pytania:

- Czy znasz jakieś przykłady, doświadczenia tego rodzaju dobrych praktyk, a jeśli tak, to jakie są te doświadczenia?
- Czy możesz podać bardziej szczegółowe przykłady tego typu praktyk z pracy swojej lub innych organizacji? (Na przykład, co zawierają wasze spisane zasady postępowania, jak je stosujecie, jakie środki stosujecie, żeby zagwarantować bezpieczeństwo kobietom przychodzącym do waszej organizacji, czy macie plan bezpieczeństwa dla pracowników, co on zawiera…).
- Jakie trudności przewidujesz w razie próby wprowadzenia innych dobrych praktyk?
- Jakie kroki możesz podjąć, by wprowadzić w życie któreś z innych dobrych praktyk?

		Przykłady, doświadczenia	Trudności	Jak wprowadzić w życie
1.	Zasady i procedury na piśmie			
2.	Wyspecjalizowane komórki organizacyjne			
3.	Procedury w przypadkach drastycznej i wielokrotnej przemocy			
4.	Czynny udział ofiar w ocenie ryzyka i planowaniu bezpieczeństwa			
5.	Zapewnienie bezpieczeństwa ofiar w kontakcie z instytucją pomocową			
6.	Środki bezpieczeństwa dla personelu			
7.	Analizy przypadków podstawą do doskonalenia procedur i działań			
8.	Udział w partnerstwie międzyinstytucjonalnym			

2. Zapewnienie dostatecznej liczby wyspecjalizowanych ośrodków pomocy dla kobiet.

Badania i praktyka pokazują, że wsparcie udzielane ofiarom przemocy i ich dzieciom przez niezależne ośrodki pomocy dla kobiet ma kluczowe znaczenie w zapobieganiu przemocy[34]. Konwencja Rady Europy z 2011 roku mówi o konieczności „zapewnienia lub organizowania specjalistycznego wsparcia dla wszystkich kobiet ofiar przemocy oraz dla ich dzieci”[35].

Zadaniem tych niezależnych ośrodków pomocy jest również reprezentowanie i wspieranie ofiar przemocy w partnerstwie międzyinstytucjonalnym – to główna zasada podejścia skoncentrowanego na of ierze. Dlatego partnerstwa powinny dążyć do zapewnienia odpowiedniej oferty pomocowej dla kobiet dostępnej w całym regionie i zdolnej do reagowania na różnorodne potrzeby.

Zadanie 2.1b

Potrzebne materiały

Handout 2.1c

Planowany czas

Wykonanie tego zadania zajmie około 60 minut.

Cel zadania

Zachęcenie uczestniczek, by zastanowiły się, jakie ośrodki pomocy dla kobiet działają w ich regionie i jakie są luki w systemie pomocy.

Treść prezentacji

Trenerka podkreśla, że niezależne ośrodki pomocy dla kobiet są warunkiem wstępnym współpracy międzyinstytucjonalnej i jako przykład omawia przyjęte przez Radę Europy minimalne standardy dotyczące takich ośrodków (handout 2.1c).

[34] Hanmer, J., Gloor, D., Meier, H. et al.(2006) *Agencies and evaluation of good practice: domestic violence, rape and sexual assault*, Report within the Research Project CAHRV (Co-ordination Action on Human Rights Violations), funded by the European Commission's Sixth Framework Programme. Also: Robinson, A. (2009) *Independent Domestic Violence Advisors: A multisite process evaluation*, research funded by the UK Home Office, London; WAVE (2011) *PROTECT - Identifying and Protecting High Risk Victims of Gender Based Violence - an Overview*, Report of the DAPHNE Project, Wiedeń.

[35] Rada Europy (2011) Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, artykuł 22.

Instrukcje dla uczestniczek

Trenerka prosi uczestniczki o przedyskutowanie w dwu- lub trzyosobowych grupach pytań zawartych w handoucie, odnoszących się do usług, jakie one same świadczą.

Uwaga dla trenerki

To samo zadanie po lekkiej modyfikacji można wykorzystać w celu przestawienia zagadnień z działu 2.5 (Zasady skutecznego prowadzenia konferencji poświęconych omówieniu poszczególnych przypadków).

Handout 2.1c, Zapewnienie właściwych usług wsparcia dla kobiet

Konwencja Rady Europy (2011) nakazuje państwom stronom utworzenie ogólnokrajowych całodobowych bezpłatnych telefonów zaufania dla kobiet, które doznały przemocy (artykuł 24).

Zaleca się również (w nocie wyjaśniającej):

- zapewnienie w każdym regionie bezpiecznych miejsc w specjalistycznych schroniskach dla kobiet (jedno miejsce rodzinne na każde 10 tysięcy mieszkańców)[36].
- organizowanie profesjonalnych ośrodków interwencji kryzysowej dla ofiar gwałtu i przemocy seksualnej (jeden ośrodek na 200 tysięcy mieszkańców).

Rada Europy (2011) Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, artykuły 23, 24, 25 i memorandum wyjaśniające.

W małych grupach przedyskutujcie następujące pytania:

- Jakie usługi wsparcia dla kobiet dostępne są w waszym regionie?
- Jakie braki można dostrzec w systemie tych usług?
- Co mogłybyście zrobić wspólnie w partnerstwie międzyinstytucjonalnym, żeby pomóc w usunięciu tych braków?

Zapiszcie swoje odpowiedzi na flipcharcie i przygotujcie się do przedstawienia swoich pomysłów przed większą grupą.

Informacje zwrotne

Trenerka powinna zachęcić uczestniczki, by nastawiły się w tym zadaniu na rozwiązywanie problemów. Jak w likwidacji niektórych rozpoznanych braków może pomóc stworzenie sieci, wspólne korzystanie z dostępnych środków albo inny ich podział? Trenerka może również zachęcić uczestniczki, by rozważyły, czy po powrocie ze szkolenia nie mogłyby przedstawić w swojej organizacji i partnerstwie międzyinstytucjonalnym (tam, gdzie istnieje) najlepszych pomysłów, które mogą podnieść jakość usług.

[36] Miejsce rodzinne = jedno miejsce/łóżko dla kobiety i jej dzieci.

2.2 Rozpoznanie ryzyka i czynników ryzyka

W poprzednim dziale omawialiśmy procedury i zasady, jakie instytucje/organizacje przyjmują w działaniach przeciwko przemocy wobec kobiet i dzieci, a ściślej mówiąc, szukaliśmy odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób ocena ryzyka i zarządzanie bezpieczeństwem mogą się stać w pełni integralną częścią zasad danej organizacji. W tym dziale zbadamy bardziej szczegółowo proces oceny ryzyka w odniesieniu do konkretnej kobiety i czynników ryzyka występujących w jej przypadku.

Cele

Celem tego działu jest uświadomienie uczestniczkom szkolenia czynników, które określają zagrożenie ofiar. Wiedza o czynnikach ryzyka umożliwi systematyczne zbieranie i właściwe traktowanie informacji istotnych dla oceny zagrożenia.

Wstęp

Analizy przypadków drastycznej przemocy i kobietobójstwa ujawniają, że informacje o czynnikach ryzyka nie zawsze są uwzględniane w dostatecznym stopniu. Jak powiedziano we wstępie:

> *„…władze państwowe mają »pozytywny obowiązek« podejmować działania profilaktyczne mające na celu ochronę osób, których życie jest zagrożone. Obowiązek ten powstaje, gdy stwierdzono, że władze państwowe dowiedziały się lub powinny się dowiedzieć o powstaniu realnego i bezpośredniego zagrożenia dla życia osoby w wyniku przestępczych czynów osób trzecich…"*
>
> *Europejski Trybunał Praw Człowieka, sprawa Tomasic v. Croatia 2009, par. 51*

Przemoc domowa wobec kobiet jest zwykle przestępstwem popełnianym wielokrotnie przez tego samego sprawcę na tej samej ofierze. Przemoc tego rodzaju wykazuje tendencję do nasilania się w okresie trwania związku.

W tym kontekście przez „ryzyko" rozumiemy prawdopodobieństwo, że ofiara dozna poważnej krzywdy, że dojdzie do eskalacji przemocy lub kobietobójstwa (pełna definicja zawarta jest w Słowniku).

Czynniki ryzyka i ocena ryzyka

W ciągu ostatnich dziesięciu do piętnastu lat, dzięki rosnącemu zainteresowaniu i świadomości wagi problemu przemocy domowej i kobietobójstwa, działania specjalistów pracujących z ofiarami, ośrodków wsparcia dla kobiet i naukowców doprowadziły do usystematyzowania czynników ryzyka. Wraz z postępem badań opracowano również narzędzia pomocne w ocenie ryzyka[37]. Należą do nich m.in. wskaźniki ryzyka każdego stopnia, łącznie z ryzykiem śmierci. Wskaźniki te ustalono na podstawie analizy danych o kobietach, które zostały zabite lub ciężko zranione przez partnera intymnego, albo które znalazły się o krok od śmierci[38, 39].

Zanim szerzej omówimy czynniki ryzyka, warto się zastanowić nad stanem naszej obecnej wiedzy na temat czynników ryzyka w przemocy domowej.

Jak pisze Kropp (2004): „właściwie przeprowadzona ocena ryzyka może posłużyć jako narzędzie komunikowania naszych obaw o bezpieczeństwo i zalecanych działań, mających na celu zapobieżenie przemocy" (s. 693)[40]. Ocena ryzyka daje następujące korzyści:

- Ujednolicenie poglądów instytucji i organizacji pomocowych na bezpieczeństwo ofiar i wspólny język umożliwiający porozumienie.
- Bardziej spójne i pewniejsze działania.
- Możliwość ograniczenia nieskutecznych i szkodliwych reakcji.
- Skuteczniejsze planowanie bezpieczeństwa i upodmiotowienie ofiar.
- Skuteczniejsze zapobieganie przemocy, a więc zmniejszenie zapotrzebowania na pomoc.

Zaadoptowano z: Robinson, A. (2011) Risk and Intimate Partner Violence. In: H. Kemshall and B. Wilkinson (eds.) *Good Practice in Assessing Risk*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Wciąż jednak nasza wiedza o czynnikach ryzyka przemocy domowej wobec kobiet jest ograniczona.

[37] Krótki opis tych narzędzi dostępny jest w przeglądzie literatury przedmiotu w Raporcie PROTECT I, WAVE 2011.

[38] Campbell, J. C., Webster, D. W. and Glass, N. (2009) The Danger Assessment, Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide. *Journal of Interpersonal Violence*. tom 24, nr 4, Sage Publications, s. 653-674.

[39] Echeburua, E., Fernandez-Montalvo,J., de Corral, P. and Lopez-Goñi, J. (2009):Assessing Risk Markers in Intimate Partner Femicide and Severe Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, tom 24, nr 6, Sage Publications, s.925-939.

[40] Kropp, P. R. (2004) Some questions regarding spousal assault risk assessment. *Violence Against Women*, 10 (6) 676-697.

Granice naszej wiedzy można podsumować następująco:

- Termin „ryzyko” jest niejednoznaczny zarówno w nauce, jak i w praktyce. Czasem trudno przypisać konkretne czynniki ryzyka do skutków takich jak urazy emocjonalne, uszkodzenia ciała, ciężkie uszkodzenia ciała lub śmierć.
- Czasem trudno jest ustalić, w jakie interakcje wchodzą ze sobą czynniki ryzyka i czy te interakcje zwiększają ryzyko lub prowadzą do specyficznych skutków.
- Badania nie zdołały przypisać różnym czynnikom ryzyka odmiennej wagi lub znaczenia. Jedne z nich są ważniejsze niż drugie, jednak nie zawsze wiemy które.
- Niektóre czynniki ryzyka zostały wywnioskowane z analizy wcześniejszych przypadków zabójstw/kobietobójstw. Nie jest jasne, czy te same czynniki ryzyka można przenieść na szerszą grupę potencjalnych ofiar, czy można je stosować w innych krajach lub regionach.

Adaptacja na podstawie: Robinson, A. (2011) Risk and Intimate Partner Violence, in: H. Kemshall and B. Wilkinson (eds.) *Good Practice in Assessing Risk*, London: Jessica Kingsley Publishers.

Jak już stwierdzono w dziale 1.5, naszym celem nie jest przewidywanie ryzyka, ale ocenienie go, żeby zapewnić ofiarom adekwatne środki bezpieczeństwa i ochronę[41]. Innymi słowy, celem specjalistów-praktyków, jest przeprowadzenie „uporządkowanej profesjonalnej oceny” przy wykorzystaniu pomocnej procedury, dobrze zbadanych czynników ryzyka i wiedzy opartej na dowodach. Pozwoli to podjąć środki zapobiegające eskalacji lub powtórnej wiktymizacji. Lista czynników ryzyka nie daje definitywnej oceny ryzyka. Jedynie porządkuje i wskazuje drogę do profesjonalnej oceny, pomaga także skupić się na „właściwych rzeczach”, zachęca do zadawania dalszych pytań i do śledczej postawy przy ocenie ryzyka[42].

„Uporządkowana” profesjonalna ocena powinna brać pod uwagę następujące kwestie:

- Osoby pracujące z ofiarami mają prawo przyjąć, iż kobieta nie może ujawnić im wszystkich informacji. Przyczyną może być wysoki poziom lęku, bariery kulturowe,

[41] Douglas, K. S. and Kropp, .R. (2002) A prevention based paradigm for violence risk assessment. Clinical and research applications. *Criminal Justice and Behaviour,* 26: pp 617-658.
Humphreys, C., Thiara, R., Regan, L., Lovett, J., Kennedy, L. and Gibson, A. (2005) *Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model (SPECCS*). Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Study Unit, London Metropolitan University, London, p. 17.

[42] Kemshall, H. (1998) Defensible Decisions for Risk: Or It’s the Doers Wot Get the Blame. *Probation Journal,* June issue, 45 (2) 67-72. .London: SAGE.

problemy związane z sytuacją imigrantek lub bariera językowa, zwłaszcza w sprawach „honorowych". Osoba dokonująca oceny może wtedy uznać, że lista czynników jest niepełna lub prowadzi do zaniżenia wyniku, i zrezygnować z narzędzia do oceny ryzyka, by oprzeć się na własnym profesjonalnym osądzie[43].

- Tego rodzaju profesjonalne osądy mogą być używane tylko do podwyższenia poziomu ryzyka. Osoby pracujące z ofiarami nie powinny w oparciu o własną ocenę obniżać tego wyniku. Trzeba pamiętać, że ryzyko może eskalować, a początkowy osąd może być oparty na niepełnych informacjach lub niedostatecznej wiedzy. Pierwsze wrażenia są często mylne. Brak informacji nie musi oznaczać braku zagrożenia.
- Osąd osoby pracującej z ofiarami (nieprofesjonalistki) po jej przeszkoleniu i fachowym ukierunkowaniu może osiągnąć większą spójność (zgodność) z kluczowymi czynnikami[44].
- Na zakończenie chcemy przypomnieć, że ocena ryzyka powinna być ciągłym procesem, podlegającym regularnym kontrolom, ponownym ocenom i zmianom.

W następnej części przyjrzymy się znanym czynnikom ryzyka w przemocy domowej wobec kobiet. Lista tych czynników (patrz handout 2.2a) powstała dzięki osobom pracującym bezpośrednio z ofiarami i na podstawie badań.
Lista pokazuje, jaki rodzaj danych posłużył za ramę do bardziej systematycznego zbierania informacji o czynnikach ryzyka w celu określenia ryzyka i podjęcia stosownych działań.

Zadanie 2.2

Potrzebne materiały

Slajd z rysunkiem 2.2. Pięć kategorii ryzyka, które pokazują powszechnie uznane czynniki ryzyka w przemocy domowej wobec kobiet.

Handout 2.2a. Dane z badań stanowiące podstawę oceny ryzyka i Handout 2.2b – Studium przypadku Marii i Waltera.

Planowany czas

Wykonanie zadania powinno zająć 1,5 godziny.

[43] CAADA (2012) *MARAC Guidance*. DASH Checklist. As accessed from http://www.caada.org.uk/marac/RIC_for_MARAC.html on 2/3/12

[44] Robinson, A. and Howarth, E. (2011) Judging Risk: Determinants in British Domestic Violence Cases, *Journal of Interpersonal Violence*.

Cel zadania

Wprowadzenie znanych czynników ryzyka w przemocy domowej wobec kobiet.

Treść prezentacji

Zadanie zaczyna się od omówienia powszechnie uznanych czynników ryzyka w przemocy domowej wobec kobiet przy użyciu rysunku 2.2 jako ilustracji tego problemu.

Handout 2.3a zawiera listę czynników ryzyka, które specjaliści-praktycy powinni przeanalizować w trakcie prowadzenia oceny ryzyka – najlepiej wspólnie z ofiarą przemocy. Czynniki ryzyka rzadko występują osobno. Zwykle są ze sobą powiązane, a czasem wzmacniają się wzajemnie. Osoby pracujące z ofiarami muszą w każdym przypadku zachować czujność wobec **skali i rodzaju** czynników ryzyka oraz tego, jak różne czynniki wiążą się ze sobą. Każdy z nich może sam w sobie nic nie znaczyć, ale gdy występuje w kontekście przemocy domowej w połączeniu z innymi czynnikami z listy, może wskazywać, że kobiecie grozi poważne niebezpieczeństwo obrażeń lub śmierć. Jeśli osoby pracujące z ofiarami są świadome czynników ryzyka, mogą próbować je rozpoznać we współpracy z kobietami i podjąć stosowne działania, mające na celu zmniejszenie ryzyka i poprawę bezpieczeństwa zagrożonych przemocą kobiet i dzieci. Trzeba dodać, że narkotyki, alkohol, napięcia na tle ekonomicznym lub problemy ze zdrowiem nie są samoistnymi czynnikami ryzyka, w związku z czym nie należy doszukiwać się prostych bezpośrednich korelacji – czynnikami ryzyka mogą się stać tylko wtedy, gdy towarzyszy im przemoc.

Zapamiętaj koniecznie!

Chociaż niektóre z omawianych tutaj czynników ryzyka wiążą się z problemami społecznymi, celem listy nie jest przedstawienie żadnej stereotypowej wizji typowej ofiary lub typowego sprawcy przemocy domowej. Ofiary przemocy domowej podobnie jak sprawcy należą do wszystkich grup społecznych, mogą być w każdym wieku i prowadzić dowolny styl życia.

Instrukcje dla uczestniczek

Trenerka przedstawia uczestniczkom stadium przypadku (przygotowane osobiście lub załączone do naszych materiałów), w którym występują znane czynniki ryzyka wiążące się z zachowaniem sprawcy i zagrożeniem ofiary. Następnie prosi uczestniczki o przedyskutowanie w grupach, jakie znane czynniki ryzyka są widoczne w tym przypadku.

Handout 2.2a ma pomóc uczestniczkom w wypełnieniu tabeli z handoutu 2.2b. Uczestniczki powinny się zastanowić nad czynnikami ryzyka opisanymi w tabeli oraz nad swoim profesjonalnym osądem.

Informacje zwrotne

- Jakie czynniki ryzyka rozpoznały uczestniczki?
- Czy uczestniczki mają jakieś spostrzeżenia, które nie zostały uwzględnione?

Uczestniczki mogą dodać doświadczenia z własnej praktyki i jest to dobra okazja, by podzielić się swoją wiedzą z korzyścią dla całej grupy. By ułatwić dyskusję, trenerki mogą zadać pytania pomocnicze:

- Czy dostrzegasz podobne czynniki ryzyka w swojej pracy?
- Czy któreś z tych czynników cię zaskoczyły?

Pod koniec sesji trenerka powinna omówić bardziej szczegółowo czynniki ryzyka z listy i wyjaśnić, jak można użyć zebranych informacji o czynnikach ryzyka.

Jak się przekonacie w dziale 2.3, omawiane tutaj czynniki ryzyka zostały wykorzystane do skonstruowania narzędzi do oceny ryzyka. Narzędzia te mogą pomóc profesjonaliście ukształtować pogląd na ryzyko, jakie zagraża ofiarom przemocy domowej.

Rysunek 2.2. Pięć kategorii ryzyka w przemocy domowej

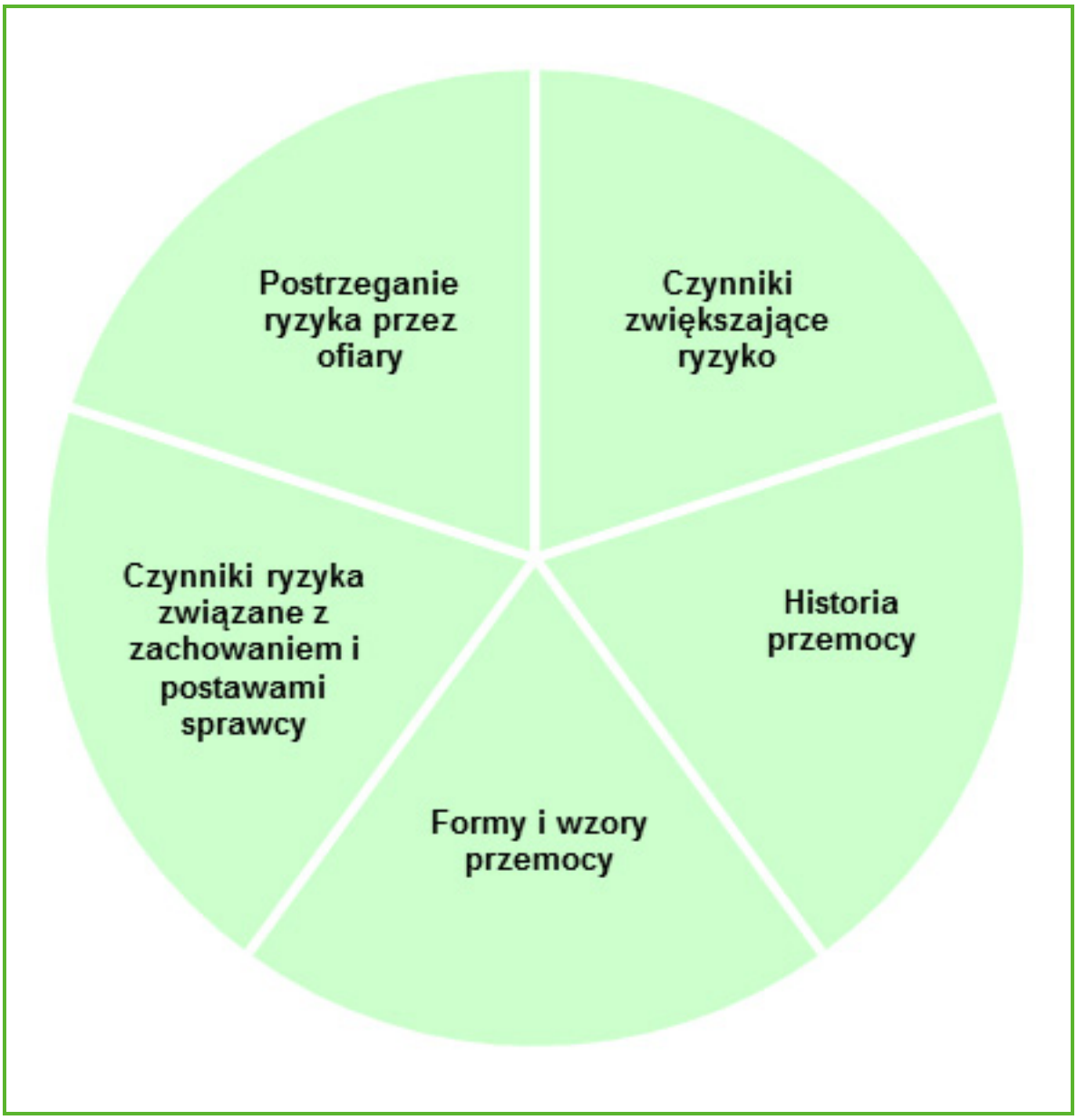

Handout 2.2a, Lista czynników ryzyka

Uwaga: poza podaną niżej listą czynników ryzyka osoby pracujące z ofiarami muszą zbadać, czy istnieje prawdopodobieństwo narastania przemocy. Może tak być, gdy zmienia się sytuacja kobiety, gdy nasila się agresywne zachowanie sprawcy, gdy zbliża się na przykład data rozwodu lub rozprawy w sądzie.

	Czynniki ryzyka	Kategorie ryzyka
	I. Historia przemocy	
1.	**Wcześniejsza przemoc domowa wobec kobiet**	Badania wykazują, że najbardziej powszechnym czynnikiem ryzyka w przemocy domowej wobec kobiet jest fakt, że do przemocy dochodziło już wcześniej[45, 46, 47, 48].

[45] Kropp, R. and Hart, S. (2000) The Spousal Assault Risk Assessment (SARA) Guide: Reliability and validity in adult male offenders. *Law and Human Behavior*, tom 24, nr 1, s. 101-118, http://www.springerlink.com/content/n1716vh2852l3637/. 16.11.2010.

[46] Grann, M. and Wedin, I. (2002) Risk Factors for Recidivism among Spousal Assault and Spousal Homicide Offenders. *Psychology, Crime & Law*, tom 8 nr 1, s. 5-23.

[47] Snider, C., Webster, D., O´Sullivan, C. and Campbell, J. C. (2009) Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department. *Society for Academic Emergency Medicine*, tom 16, nr 11, s.. 1208 – 216, http://www.dangerassessment.org/uploads/Snider%20et%20al_%20Brief%20IPV%20Risk%20Assessment_SAEM_AEM_blinded%20doc.pdf. 16.11.2010.

[48] Campbell J C., Webster, D. W., Glass, N. (2009) The Danger Assessment, Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide., *Journal of Interpersonal Violence*, tom 24, nr. 4, Sage Publications, s. 653-674.

2.	**Przemoc wobec dzieci i innych członków rodziny**	Najczęściej przemoc domowa rozszerza się na innych członków rodziny, w tym dzieci. Zainteresowanie się od początku bezpieczeństwem dziecka może odsłonić o wiele szersze pole przemocy w rodzinie. Sprawca może też używać dzieci do emocjonalnej manipulacji i kontroli nad ofiarą. (Model przemocy domowej z Duluth)[49]. Istnieją dowody, że zagrożenia dzieci doświadczających przemocy często nie traktuje się poważnie[50]. Prawa dziecka i działania ochronne wobec dzieci powinny być równoległym przedmiotem troski osób zaangażowanych w ocenę ryzyka.
3.	**Ogólnie agresywne zachowanie**	Sprawcy przemocy domowej często przejawiają generalnie antyspołeczną postawę i zachowania, stosują przemoc poza sferą domową[51, 52]. Przemoc poza rodziną wskazuje na ogólną tendencję do stosowania przemocy, może zwiększać ryzyko dla kobiety – ofiary i oznacza zagrożenie dla innych ludzi, także dla osób z organizacji pomocowych.
4.	**Naruszenie nakazów ochronnych**	Naruszenia nakazów ochronnych (wydanych przez policję, sądy karne lub cywilne), nakazów lub zakazów kontaktowania się oznaczają zwiększone ryzyko wystąpienia przemocy w przyszłości[53, 54].

[49] Paymar, M. and Barnes, G. (2004) *Countering Confusion about the Duluth Model* accessed on 29/2/12 z http://www.theduluthmodel.org/pdf/CounteringConfusion.pdf.

[50] Mullender, A., Hague, G., Imam, U. F., Kelly, L., Malos, E. & Regan, L. (2002) *Children's Perspectives on Domestic Violence*. London: Sage.

[51] Hester, M. (2006) Asking about domestic violence – implications for practice in Humphreys, C. and Stanley, N. (red.) *Domestic Violence and Child Protection – directions for good practice*. London: Jessica Kingsley.

[52] Dutton, D.G. & Knopp, R. P. (2000). A review of Domestic Violence risk instruments in Trauma. *Violence and Abuse*. tom 1, nr 2, s. 171-181.

[53] Kropp, R. and Hart, St. (2000) The Spousal Assault Risk Assessment (SARA) Guide: Reliability and validity in adult male offenders. *Law and Human Behavior*, tom24, nr 1, s. 101-118, http://www.springerlink.com/content/n1716vh2852l3637/, 16.11.2010.

[54] Grann, M., Wedin, I. (2002) Risk Factors for Recidivism among Spousal Assault and Spousal Homicide Offenders. *Psychology, Crime & Law*, tom 8, nr 1, s. 5-23.

II. Formy i wzory przemocy		
5.	**Natężenie i częstość aktów przemocy**	Coraz bardziej drastyczne i coraz częstsze akty przemocy to jeden z najbardziej znaczących czynników ryzyka groźnych i potencjalnie śmiertelnych ataków[55].
6.	**Groźby użycia lub użycie broni**	Użycie lub groźba użycia broni stanowią ważny czynnik ryzyka drastycznej i zagrażającej życiu przemocy. W przemocy domowej należy brać pod uwagę wszelką broń, w tym broń palną, noże oraz inne niebezpieczne narzędzia, których można użyć do zranienia ofiary[56, 57, 58, 59, 60].
7.	**Kontrola zachowania i izolowanie ofiary**	Kontrolowanie zachowania ofiary uważa się za ważny czynnik ryzyka wielokrotnej i potencjalnie śmiertelnie groźnej przemocy [61, 62, 63]. Izolowanie jest sposobem kontroli i często przyjmuje formy drastyczne jak pozbawienie wolności (zamykanie kobiety).

[55] Snider, C., Webster, D., O´Sullivan, C. and Campbell, J. C. (2009) Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department. *Society for Academic Emergency Medicine*. tom 16, nr 11, s. 1208 – 1216, http://www.dangerassessment.org/uploads/Snider%20et%20al_%20Brief%20IPV%20Risk%20Assessment_SAEM_AEM_blinded%20doc.pdf, 16.11.2010.

[56] Snider, C., Webster, D., O´Sullivan, C. and Campbell, J.C. (2009) Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department, *Society for Academic Emergency Medicine*. tom 16, nr 11, s. 1208 – 1216, http://www.dangerassessment.org/uploads/Snider%20et%20al_%20Brief%20IPV%20Risk%20Assessment_SAEM_AEM_blinded%20doc.pdf, 16.11.2010.

Echeburua E, Fernandez-Montalvo J, de Corral P, Lopez-Goñi J (2009):Assessing Risk Markers in Intimate Partner Femicide and Severe Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, tom 24, nr 6, Sage Publications, s. 925-939.

[57] Humphreys, C., Thiara, R., Regan, L., Lovett, J., Kennedy, L. and Gibson, A. (2005) *Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model (SPECCS)*. Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Study Unit, London Metropolitan University, London.

[58] Echeburua E, Fernandez-Montalvo J, de Corral P, Lopez-Goñi J (2009):Assessing Risk Markers in Intimate Partner Femicide and Severe Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, tom 24, nr 6, Sage Publications, s. 925-939.

[59] Campbell J C., Webster D W., Koziol-McLain, J., Block Carolyn, R., Campbell, D., CurryMarry, A., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Wilt, S., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V., and Laughon, K. (2003):Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study, *American Journal of Public Health*, tom 93, nr 7, s. 1089-1097.

[60] Bailey, J., Kellerman, A., Somes, G., Banton, J., Rivara, F., Rushford, N. (1997):Risk factors for violent death of women in the home. *Archives of Internal Medicine*, tom 157, nr 7, s. 777-782.

[61] Decker M R., Martin S L., Moracco K E. (2004):Homicide Risk Factors among Pregnant Women Abused by Their Partners, *Violence against Women*, tom 10, nr 5, Sage Publications, s. 498-513.

[62] Humphreys C, Thiara R, Regan L, Lovett J, Kennedy L, Gibson A (2005) *Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model(SPECCS)*. Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Study Unit, London Metropolitan University, London.

8.	**Nękanie**	Nękanie wiąże się ze śmiertelnym i poważnym zagrożeniem przemocą, a jeśli towarzyszy mu fizyczna napaść, istnieje znaczący związek z zabójstwem lub usiłowaniem zabójstwa[64].
9.	**Przemoc seksualna**	Przemoc seksualna jest na ogół częścią przemocy domowej wobec kobiet[65]. Kobiety doznające napaści seksualnych są bardziej narażone na poważniejsze obrażenia i seryjne wykorzystywanie w przemocy domowej[66].
10.	**Grożenie zabójstwem, ciężkim pobiciem, wymuszenia**	Doświadczenie wskazuje, że groźby często poprzedzają drastyczną przemoc. Wymuszenie może przyjmować różne drastyczne formy, łącznie ze zmuszaniem do zawarcia małżeństwa[67].
11.	**Duszenie lub przyduszanie**	Duszenie stanowi jedną z najbardziej drastycznych form przemocy; w przybliżeniu połowa ofiar kobietobójstwa doznała próby uduszenia w ciągu roku przed śmiercią[68, 69, 70].

[63] Echeburua E, Fernandez-Montalvo J, de Corral P Lopez-Goñi J (2009) Assessing Risk Markers in Intimate Partner Femicide and Severe Violence, *Journal of Interpersonal Violence*, tom 24, nr 6, Sage Publications, s.925-939.

[64] McFarlane JM, Campbell J, Wilt S, Sach C, Ulrich Y and Xu X (1999) Stalking and Intimate Partner Femicide, *Homicide Studies* November 1999 tom 3 nr 4, s. 300-316

[65] Howarth, E., Stimpson, L., Barran, D. and Robinson, A (2009) Safety in Numbers: A Multi-Site Evaluation of Independent domestic Violence Advisor Services, London

[66] Humphreys C, Thiara R, Regan L, Lovett Jo, Kennedy L, Gibson A (2005) *Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model(SPECCS)*. Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Study Unit, London Metropolitan University, London.

[67] Robinson, A (2010) Risk and intimate partner violence in H Kemshall and B Wilkinson (eds) *Good practice in risk assessment and risk management* (3rd Edition) London : Jessica Kingsley, s. 123

[68] Glass, N., Laughon, K., Campbell, J. C., Block, R. B., Hanson, G., & Sharps, P.S. (2008) Strangulation is an important risk factor for attempted and completed femicides. *Journal of Emergency Medicine*, 35, s. 329-335.

[69] Block, C. R., Devitt, C. O., Fonda, D., Fugate, M., Martin, C., McFarlane, J., et al. (2000) *The Chicago Women's Health Study: Risk of serious injury or death in intimate violence: A collaborative research project.* Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.

[70] Snider C, Webster D, O´Sullivan C, Campbell J C. (2009): Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department, *Society for Academic Emergency Medicine*. tom 16, nr 11, s. 1208 – 1216, http://www.dangerassessment.org/uploads/Snider%20et%20al_%20Brief%20IPV%20Risk%20Assessment_SAEM_AEM_blinded%20doc.pdf, 16.11.2010.

III. Czynniki ryzyka związane z zachowaniem sprawcy		
12.	**Problemy związane z używaniem narkotyków i alkoholu**	Choć używanie narkotyków i alkoholu nie jest przyczyną ani usprawiedliwieniem przemocy wobec kobiet, używanie przez sprawcę narkotyków i alkoholu wiąże się z większym ryzykiem kobietobójstwa i drastycznych form przemocy[71, 72].
13.	**Zaborczość, skrajna zazdrość i inne formy krzywdzących postaw.**	Skrajna zazdrość i zaborczość mogą być również zapowiedzią drastycznej przemocy[73,74]. Ponadto patriarchalne poglądy sprawcy, takie jak bardzo rygorystyczne pojmowanie honoru mężczyzny i rodziny lub przekonanie, że mężczyzna jest właścicielem kobiety, mogą mieć wpływ na ryzyko[75, 76].
14.	**Problemy wynikające z zaburzeń psychicznych z uwzględnieniem gróźb i prób samobójczych.**	Zaburzenia psychiczne sprawcy, wśród nich depresja, również mogą się wiązać ze zwiększonym ryzykiem wielokrotnej i drastycznej przemocy. Groźby popełnienia samobójstwa i zaburzenia psychiczne sprawcy są czynnikami ryzyka samobójstwa lub kobietobójstwa. W 32% przypadków kobietobójstwa sprawca popełnił potem samobójstwo[77, 78, 79].

71 Decker M R., Martin S L., Moracco K E. (2004):Homicide Risk Factors among Pregnant Women Abused by Their Partners, *Violence against Women*, tom 10, nr 5, Sage Publications, s. 498-513.

72 Bailey J, Kellerman A, Somes G, Banton J, Rivara F, Rushford N (1997):Risk factors for violent death of women in the home, *Archives of Internal Medicine*, tom 157, nr 7, s. 777-782.

73 Robinson A, L. (2006):Reducing Repeat Victimization among High-Risk Victims of Domestic Violence, the Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales. *Violence against Women*, tom12. nr 8, Sage Publications, s. 761-788.

74 Snider C, Webster D, O´Sullivan C, Campbell J C. (2009): Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department, *Society for Academic Emergency Medicine*. tom 16, nr 11, s. 1208 – 216, http://www.dangerassessment.org/uploads/Snider%20et%20al_%20Brief%20IPV%20Risk%20Assessment_SAEM_AEM_blinded%20doc.pdf, 16.11.2010.

75 Dutton DG & Knopp R P (2000) A review of domestic violence risk instruments in Trauma, Violence and Abuse. Vol 1 nr 2.

76 Hilton NZ, Harris GT and Rice ME (2001) Predicting Violence by serious wife assaulters. *Journal of Inter Personal Violence*. Vol 16 nr 5, s. 408-423

77 K Randall, Hart S (2000): The Spousal Assault Risk Assessment (SARA) Guide: Reliability and validity in adult male offenders, Law and Human Behavior, tom24, nr 1, s. 101-118, http://www.springerlink.com/content/n1716vh2852l3637/, 16.11.2010.

78 Regan L, Kelly L, Morris and Dibb, E (2007) If Only We'd Known: An exploratory Study of Severe Intimate Partner Homicides in Engleshire. CWASU. London Metropolitan University

79 Campbell J C., Webster D W., Koziol-McLain J, Block C R, Campbell D, Curry M A, Gary F, Glass N, McFarlane J, Sachs C, Sharps P, Ulrich Y, Wilt S, Manganello J, Xu X, Schollenberger J, Frye V, and Laughon K (2003):Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study, *American Journal of Public Health*, tom 93, nr 7, s. 1089-1097.

15.	**Stress ekonomiczny**	Zmiana statusu finansowego sprawcy lub utracenie przez niego pracy są istotnymi czynnikami ryzyka w przypadkach kobietobójstwa związanych z przemocą domową. Czynniki te łączą się z koncepcją męskości i rolami społecznymi kobiet i mężczyzn[80].
IV. Postrzeganie ryzyka przez ofiarę		
16.	**Obawy o siebie i innych**	Badania wykazują silną korelację między tym, jak ofiara ocenia ryzyko przemocy, a faktycznym użyciem przemocy przez sprawcę. Niektóre ofiary są jednak skłonne do minimalizowania i niedoceniania przemocy. W badaniach nad kobietobójstwem (Campbell i inni, 2003) około połowa ofiar w ogóle nie dostrzegała zagrożenia śmiercią ze strony sprawcy [81, 82, 83, 84, 85].
V. Czynniki zwiększające ryzyko		
17.	**Separacja**	Separacja jest powszechnie uważana za istotny czynnik ryzyka drastycznej przemocy lub kobietobójstwa[86].
18.	**Kontakty z dzieckiem**	Konflikty na tle kontaktów z dziećmi występują powszechnie po separacji i są często istotnym czynnikiem ryzyka wielokrotnej przemocy wobec kobiet i dzieci[87].

80 Campbell J C, Webster D W., Glass N (2009):The Danger Assessment, Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide, Journal of Interpersonal Violence, tom 24, nr 4, Sage Publications, s. 653-674.

81 Roehl J, O'Sullivan C, Webster D and Campbell J (2005). *Intimate Partner Violence Risk Assessment Validation Study*. Final report. US Department of Justice

82 Weisz, A., Tolman, R. & Saunders, D. G. (2000). Assessing the risk of severe domestic violence. Journal of Interpersonal Violence 15 (1), s.75-90.

83 Gondolf, E. W., & Heckert, D. A. (2003). Determinants of women's perceptions of risk in battering relationships. Violence & Victims 18 (4): s. 371-386, 2003.

84 Heckert, D. A., & Gondolf, E. W. (2004). Battered women's perceptions of risk versus risk factors and instruments in predicting repeat reassault. Journal of Interpersonal Violence 19 (7), s. 778-800.

85 Campbell J C., Webster D W., Koziol-McLain J, Block C R, Campbell D, Curry M A, Gary F, Glass N, McFarlane J, Sachs C, Sharps P, Ulrich Y, Wilt S, Manganello J, Xu X, Schollenberger J, Frye V, and Laughon K (2003):Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study, American Journal ofPublic Health, tom 93, nr7, s. 1089-1097.

86 Humphreys, C., & Thiara, R. K. (2003). Neither justice nor protection: Women's experiences of post separation violence. Journal of Social Welfare and Family Law, 25, s.195-214.

19.	**Pasierb lub pasierbica mieszkający z rodziną**	Dzielenie mieszkania z pasierbem/pasierbicą/pasierbami należy do czynników ryzyka zabójstwa intymnej partnerki[88].
20.	**Przemoc w czasie ciąży**	Około 30% przypadków przemocy domowej zaczyna się w okresie ciąży. Przemoc w tym czasie jest czynnikiem ryzyka drastycznych form agresji i zabójstwa. Kobiety w ciąży są bardziej narażone na mniej lub bardziej drastyczną przemoc niż pozostałe kobiety[89, 90, 91, 92, 93, 94].

Powyższa lista zawiera czynniki ryzyka najczęściej uwzględniane w narzędziach do rozpoznawania ryzyka i mające najsilniejsze potwierdzenie w badaniach empirycznych. Uznanie tych czynników stanowi dobry punkt wyjścia do przyjrzenia się zagrożeniu, przed jakim stoją kobiety doznające przemocy domowej. Na poziom ryzyka i doświadczenia tych kobiet mogą jednak mieć wpływ jeszcze inne kwestie. Należą do nich między innymi (ale nie tylko):

- Niedostatek środków służących ochronie ofiar, czyli na przykład za mała liczba schronisk, ograniczone możliwości prawne lub nieskuteczne stosowanie prawa[95].
- Różne potrzeby kobiet mogą mieć wpływ na ich zdolność do szukania pomocy lub utrudnić im dostęp do usług wsparcia. Potrzeby te mogą wynikać z fizycznej niepełnosprawności, ze stanu zdrowia psychicznego lub z upośledzonej zdolności do uczenia się.

87 Ibidem

88 Campbell J C., Webster D W., Koziol-McLain J, Block C R, Campbell D, Curry M A, Gary F, Glass N, McFarlane J, Sachs C, Sharps P, Ulrich Y, Wilt S, Manganello J, Xu X, Schollenberger J, Frye V, and Laughon K (2003):Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study, American Journal ofPublic Health, tom 93, nr7, s. 1089-1097.

89 Humphreys C, Thiara R, Regan L, Lovett J, Kennedy L, Gibson A (2005): Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model(SPECCS). Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Study Unit, London Metropolitan University, London.

90 Snider C, Webster D, O´Sullivan C, Campbell J C. (2009): Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department, Society for Academic Emergency Medicine. tom 16, nr 11, s. 1208 – 1216, http://www.dangerassessment.org/uploads/Snider%20et%20al_%20Brief%20IPV%20Risk%20Assessment_SAEM_AEM_blinded%20doc.pdf, 16.11.2010.

91 Lewis, G, Drife, J, et al. (2001) Why mothers die: Report from the confidential enquiries into maternal deaths in the UK 1997-9;commissioned by Department of Health from RCOG and NICE (London:RCOG Press)

92 Lewis, G, and Drife, J (2005) Why Mothers Die 2000-2002: Report on confidential enquiries into maternal deaths in the United Kingdom (CEMACH).

93 McWilliams, M. and McKiernan, J. (1993) Bringing it out into the open.

94 Gelles, R. J. (1988). Violence and pregnancy: are pregnant women at greater risk of abuse. J. Marriage Fam. 50, 841.

95 See for instance the two cases of violation of women's human rights to protection: United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), 2007. Views on communication nr 5/2005 (CEDAW/C/39/D/5/2005) and nr 6/2005 (CEDAW/C/39/D/6/2005). New York.

Imigrantki, uchodźczynie i kobiety z mniejszości etnicznych mogą być bardziej zagrożone przemocą i wykorzystywaniem, nie z powodu samej przynależności etnicznej, ale dlatego że ich pozycja jest dodatkowo pod wieloma względami niekorzystna. Na przykład ich prawo pobytu często zależy od partnera, który stosuje przemoc; nie mają dostępu do pomocy z funduszy publicznych. Kobiety, których prawo pobytu jest niepewne, albo które nie mają dokumentów tożsamości, mają również utrudniony dostęp do usług wsparcia takich jak schroniska[96].

Powyższe powody mogą stanowić poważne bariery w dostępie do niektórych form interwencji (opór przed zwróceniem się do policji) i mogą wydłużać okres narażenia na przemoc. Brak zrozumienia ze strony dostępnych usługodawców i bariera językowa mogą być kolejną przeszkodą w szukaniu pomocy. Ofiary przemocy domowej będące imigrantkami lub należące do mniejszości etnicznych mogą również doznawać przemocy ze strony innych członków rodziny (tak zwane zbrodnie „honorowe"), co jeszcze bardziej utrudnia im opuszczenie stosującego przemoc partnera[97].

Jest zatem bardzo ważne, żeby imigrantki i kobiety pochodzące z mniejszości etnicznych otrzymywały właściwą pomoc od wyspecjalizowanych ośrodków wsparcia oraz żeby te ośrodki brały czynny udział we współpracy międzyinstytucjonalnej. Należy podjąć wszelkie możliwe działania, by wspierać kobiety z różnych środowisk; by mieć pewność, że ich główne problemy zostały w pełni zrozumiane, zbadane i załatwione.

[96] Logar, R (2011): Violence against women: a social and political problem throughout Europe, in: Thiara, Ravi. K. / Schröttle, Monika/ Condon, Stephanie (Ed.): Violence against Women and Ethnicity: Commonalities Commonalities and Differences across Europe, Barbara Budrich Pubishers: Leverkusen

[97] Howarth, E., Stimpson, L., Barran, D. and Robinson, A (2009) Safety in Numbers: A Multi-Site Evaluation of Independent domestic Violence Advisor Services, London

Handout 2.2b, Studium przypadku

Maria i Walter są małżeństwem od 10 lat. Walter pracuje jako księgowy w pobliskim hotelu a Maria jest nauczycielką. Maria ma jedno dziecko z poprzedniego związku i dwoje dzieci z Walterem. Walter jest znany policji, gdyż był kiedyś oskarżony o stosowanie przemocy wobec byłej partnerki. Walter ma bardzo twarde zasady co do prowadzenia domu i upiera się, że to Maria ma wykonywać wszystkie obowiązki domowe. Po raz pierwszy Walter zaatakował Marię, gdy była w ciąży; uderzył ją w twarz. Przeprosił ją za to, ale odtąd zdarzało się, że ją bił, kopał i rzucał w nią przedmiotami, w tym porcelanowym talerzem.

Maria ma nadzieję, że jeśli Walter otrzyma pomoc, przestanie stosować przemoc. Często znajduje wytłumaczenie dla jego zachowań i uważa, że gdyby ona sama zachowywała się lepiej, Walter by się na nią nie złościł. Ale jednocześnie martwi się, że Walter czasami nie potrafi się pohamować i boi się, do czego jest zdolny. Maria zamierza wyprowadzić się z domu, w którym mieszka z Walterem, bo uważa, że potrzebuje odetchnąć przez jakiś czas. Jednocześnie jednak obawia się jego reakcji. Ma niewielu przyjaciół i nie może liczyć na pomoc rodziny (jej bliscy są przeciwni małżeństwu z Walterem).

	Historia przemocy	Formy i schematy przemocy	Czynniki ryzyka związane z zachowaniem sprawcy	Postrzeganie ryzyka przez ofiarę	Czynniki zwiększające ryzyko
Widoczne czynniki ryzyka					
Problemy dostrzeżone w osądzie profesjonalnym					

2.3 Ocena ryzyka

Uwaga dla trenerki

Niniejszy dział jest blisko związany z działem 2.4 (Planowanie bezpieczeństwa). Działy te należy przerabiać łącznie, gdyż po ocenie ryzyka zawsze trzeba przeprowadzić planowanie bezpieczeństwa.

Cele

W tym dziale zastanawiamy się, jak bezpiecznie i skutecznie prowadzić rozpoznanie i ocenę ryzyka przy udziale zagrożonej przemocą kobiety.

Wstęp

Jak powiedzieliśmy w działach 1.5 i 2.2, działanie skoncentrowane na ryzyku jest ważne dla zapewnienia lepszej ochrony i wsparcia ofiarom przemocy domowej. Oceny ryzyka należy przy tym dokonywać przy pomocy odpowiedniego narzędzia i stosując profesjonalny osąd. Rozpoznanie sytuacji wysokiego ryzyka przemocy powinno prowadzić do wzmożenia działań zapewniających kobiecie bezpieczeństwo w przyszłości. Trenerka może przypomnieć uczestniczkom omówione w module 1 korzyści wynikające z tego podejścia, na przykład:

Handout 2.3a, Korzyści dla ofiar wynikające z większej koncentracji na ryzyku

- Bardziej właściwe reakcje na pogarszającą się sytuację i eskalację przemocy.
- Lepsze dostosowanie planów bezpieczeństwa do poziomu i natury ryzyka.
- Skoordynowanie działań wielu instytucji i organizacji w skomplikowanych przypadkach.
- Lepsze planowanie bezpieczeństwa i wzmocniona ochrona kobiet i dzieci.

Istnieją jednak obawy, że takie podejście do pracy z ofiarami przemocy domowej może być źle rozumiane i stosowane nieskutecznie[98, 99, 100]. Aby rozproszyć te obawy i zapewnić

[98] Humphreys C, Thiara R, Regan L, Lovett J, Kennedy L, Gibson A (2005): Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model(SPECCS). Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Study Unit, London Metropolitan University, London, p.17, see also Campbell J C., Webster D W., Koziol-McLain J, Block C R, Campbell D, Curry M A, Gary F, Glass N, McFarlane J, Sachs C, Sharps P, Ulrich Y, Wilt S, Manganello J, Xu X, Schollenberger J, Frye V, and Laughon K (2003):Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study, American Journal of Public Health, tom 93, nr 7, s. 1089-1097.

większą jakość i skuteczność oceny ryzyka, należy koniecznie pamiętać o następujących zasadach:

- Ocena ryzyka nie powinna być traktowana jako „narzędzie racjonowania" zasobów, gdyż prowadzi to do nieudzielania pomocy w sprawach, które nie uzyskają statusu wysokiego ryzyka.
- Narzędzia oceny ryzyka powinny służyć do ułatwiania dialogu z ofiarami. Są ważną pomocą w uzyskaniu skutecznej oceny ryzyka, ale nie są celem same w sobie. Ocena ryzyka jest mniej skuteczna, jeśli profesjonaliści opierają się wyłącznie na liście czynników, a nie używają swoich fachowych umiejętności i własnego osądu[101]. Równie ważne jest, by każdy proces oceny ryzyka i każdy przypadek użycia narzędzi do tej oceny był monitorowany i systematycznie poddawany ewaluacji[102].
- Jak wykazano, jakość i ilość informacji zebranych w procesie oceny ryzyka zależy między innymi od wiedzy i umiejętności osoby prowadzącej ocenę[103]. Nieprzeszkoleni i niedoświadczeni pracownicy mogą nie uzyskać wszystkich wymaganych informacji, a niedostatki ich wiedzy i umiejętności mogą spowodować, że ofiary nie będą skłonne do ujawnienia ważnych faktów. Pracownicy muszą rozumieć, dlaczego zadają pytania wiążące się z zagrożeniem. Dlatego muszą być odpowiednio przeszkoleni w zakresie zasad podejścia skoncentrowanego na ryzyku i zasad używania narzędzi do oceny ryzyka. Dzięki szkoleniom powinni uzyskać odpowiednią wiedzę, umiejętności i pewność siebie.

99 Humphreys C, Thiara R, Regan L, Lovett J, Kennedy L, Gibson A (2005): Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model (SPECCS). Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Study Unit, London Metropolitan University, London, s.17,

100 Regan L, Kelly L, Morris and Dibb, E (2007) If Only We'd Known: An exploratory Study of Severe Intimate Partner Homicides in Engleshire. CWASU. London Metropolitan University.

101 Robinson, A. (2011). Risk and Intimate Partner Violence. In: H. Kemshall and B. Wilkinson (eds.) Good Practice in Assessing Risk. London: Jessica Kingsley Publishers.

102 Kropp, P. R. (2004) Some questions regarding spousal assault risk assessment. Violence Against Women, 10 (6), s. 676-697

103 Robinson, A. (2011). Risk and Intimate Partner Violence. In: H. Kemshall and B. Wilkinson (eds.) Good Practice in Assessing Risk. London: Jessica Kingsley Publishers.

Zapamiętaj koniecznie!

- W każdym przypadku przemocy domowej wobec kobiet i dzieci istnieje ryzyko ponownej napaści.
- Wszystkie kobiety szukające pomocy mają prawo do odpowiedniej ochrony i wsparcia, niezależnie od poziomu ryzyka. Kobiety w sytuacji wysokiego zagrożenia przemocą domową potrzebują bardziej energicznych środków ochrony i wsparcia. To jednak nigdy nie może prowadzić do odmowy pomocy i wsparcia jakiejkolwiek innej ofierze przemocy domowej.
- Ocenę ryzyka należy prowadzić w ścisłej współpracy z szukającą wsparcia kobietą i w każdym przypadku do oceny powinno być dołączone planowanie bezpieczeństwa.
- Właściwe przeszkolenie pracowników i superwizja są koniecznym warunkiem skutecznego prowadzenia oceny ryzyka i planowania bezpieczeństwa.

Proces oceny ryzyka

Osoby pracujące z ofiarami mają do dyspozycji narzędzia pomocne w ocenie ryzyka. Czynniki ryzyka można rozpoznać przy użyciu listy, która prowadzącemu ocenę podsuwa pytania dotyczące czynników ryzyka. Odpowiedzi ofiary są zapisywane i klasyfikowane, żeby pomóc w oszacowaniu poziomu ryzyka w danej sytuacji.

Trzeba jednak pamiętać, że narzędzia oceny ryzyka nie są bardzo dokładne i nie mają proroczej mocy, dlatego powinny być używane ostrożnie. Kluczową sprawą jest jakość i dogłębność uzyskanych informacji. Dlatego jeśli ocenę prowadzą osoby z doświadczeniem w pracy z ofiarami przemocy domowej, ich własne spostrzeżenia uzupełniają informacje uzyskane przy użyciu narzędzi. Tę metodę pracy nazywamy często „osądem profesjonalnym”. Ta forma oceny ryzyka opiera się głównie na umiejętnościach i doświadczeniu i umożliwia dokonanie kompetentnej oceny przypuszczalnego ryzyka. Osoby, które nie mają takich umiejętności, powinny, jeśli to możliwe, korzystać z pomocy doświadczonego specjalisty.

Osąd profesjonalny

Czym jest osąd profesjonalny?

O osądzie profesjonalnym mówimy, gdy profesjonalista używa swojej wiedzy, znajomości tematu i doświadczenia do wydania osądu w sprawie ryzyka. Osądy tego rodzaju mogą być uznane za profesjonalne tylko wtedy, gdy są:

- Oparte na znajomości najbardziej trafnych i użytecznych czynników ryzyka.
- Oparte na dobrej technice prowadzenia wywiadu i zbierania informacji.
- Oparte na procedurach i szkoleniach.

Oceny nie są profesjonalne, gdy opierają się na:

- Uprzedzeniach.
- Stereotypach.
- Fałszywych przekonaniach.
- Nierzetelnej wiedzy i niepewnych informacjach.

Profesjonaliści mają obowiązek uzupełniać wiedzę, podnosić jakość swoich osądów, zapoznawać się z nowymi procedurami i szkolić się, żeby utrzymać wysokie standardy profesjonalnych osądów.

Listy czynników ryzyka stanowią narzędzie systematycznego badania możliwych czynników ryzyka w przypadkach przemocy domowej. Najbardziej są skuteczne, jeśli uwzględniają postrzeganie ryzyka przez ofiarę i jeśli uzupełnia je osąd profesjonalny[104]. Bezmyślne, mechaniczne poleganie na narzędziach oceny ryzyka lub na samej liście może prowadzić do zaniżenia ryzyka i przeoczenia bezpośredniego niebezpieczeństwa[105]. Połączony proces oceny ryzyka uwzględniający rozpoznanie ryzyka i osąd profesjonalny umożliwia profesjonalistom podjęcie uzasadnionych decyzji co do działań, jakie należy podjąć dla poprawienia bezpieczeństwa ofiary.

[104] Heckert, D.A., Gondolf, E. (2004) Battered women's perceptions of risk versus risk factors and instruments in predicting repeat reassault, Journal of Interpersonal Violence, tom 19, nr 7, Sage Publications, s. 778-800.

[105] Campbell J C., Webster D W., Koziol-McLain J, Block C R, Campbell D, Curry M A, Gary F, Glass N, McFarlane J, Sachs C, Sharps P, Ulrich Y, Wilt S, Manganello J, Xu X, Schollenberger J, Frye V, and Laughon K (2003) Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study, American Journal of Public Health, tom 93, nr7, s. 1089-1097

Co rozumiemy przez uzasadnione decyzje?

Uzasadnione decyzje opierają się na najlepszych praktykach i gwarantują przestrzeganie wysokich standardów podejmowania decyzji. Podjęcie uzasadnionej decyzji wymaga spełnienia 10 następujących warunków:

1. Upewnienie się, że decyzja oparta jest na dowodach.
2. Użycie rzetelnych narzędzi oceny ryzyka.
3. Zebranie, zweryfikowanie i staranna ocena uzyskanych informacji.
4. Zapisywanie przebiegu i sporządzenie sprawozdania z procesu podejmowania decyzji.
5. Nawiązanie kontaktu z innymi osobami mającymi związek ze sprawą i poszukiwanie brakujących informacji.
6. Stosowanie się do procedur i zasad przyjętych przez instytucję lub organizację.
7. Podejmowanie wszystkich koniecznych i rozsądnych działań.
8. Dostosowanie interwencji do czynników ryzyka.
9. Zapewnienie wsparcia współmiernego do zagrożenia.
10. Reagowanie na wzrost ryzyka.[106]

Jak stwierdziliśmy w dziale 2.1, zarówno ocenę ryzyka, jak zarządzanie bezpieczeństwem należy prowadzić zgodnie z jasnymi, przyjętymi przez instytucje i organizacje procedurami i zasadami postępowania oraz pod nadz orem i przy wsparciu przełożonych. Wszystkie instytucje i organizacje muszą być zdolne do przeprowadzenia podstawowej oceny ryzyka, aby móc rozpoznać nagły wzrost zagrożenia dla ofiary przemocy domowej i konieczność natychmiastowej reakcji dla zapewnienia jej bezpieczeństwa.

Konieczność natychmiastowej reakcji można rozpoznać, zadając pytania:

- Czy czuje Pani, że może bezpiecznie wrócić do domu?
- Czy chciałaby Pani pomocy w znalezieniu bezpiecznego miejsca pobytu?
- Czy jest Pani ranna?
- Czy potrzebuje Pani pomocy lekarskiej?
- Jak mogę Panią odnaleźć, jeśli stracimy kontakt?

[106] Kemshall, H. (1998) Defensible Decisions for Risk: Or It's the Doers Wot Get the Blame. *Probation Journal*, June issue, 45 (2) 67-72. .London: SAGE.

Pytania te mogą pomóc specjaliście ocenić, czy istnieje konieczność natychmiastowego wsparcia ofiary przemocy domowej. W celu przeprowadzenia bardziej szczegółowej oceny ryzyka należy kierować kobiety do wyspecjalizowanych ośrodków, które są przygotowane do zaplanowania i przeprowadzenia bardziej wszechstronnych działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa ofiar przemocy domowej (por. Dział 2.4).

Jakiego narzędzia oceny ryzyka powinnam użyć?

Osoby pracujące z ofiarami wiedzą, że używa się kilku różnych list czynników ryzyka i innych narzędzi oceny poziomu zagrożenia[107]. W handoucie 2.3b porównujemy trzy narzędzia oceny ryzyka. Każde z nich jest skoncentrowane na ofierze i uwzględnia jej postrzeganie ryzyka.

Zadanie 2.3a

Potrzebne materiały

Handout 2.3a i handout 2.3b, przykłady skoncentrowanych na ofierze narzędzi oceny ryzyka.

Planowany czas

45 – 60 minut.

Cel zadania

Zapoznanie uczestniczek szkolenia z trzema różnymi, skoncentrowanymi na ofierze rodzajami narzędzi oceny ryzyka i przedyskutowanie w małych grupach ich przydatności w pracy własnej instytucji lub organizacji.

Treść prezentacji

Trenerka zadaje uczestniczkom serię pytań, by zainicjować dyskusję na temat praktycznych zastosowań narzędzi oceny ryzyka.

[107] Bardziej obszerne omówienie różnych narzędzi oceny ryzyka dostępne jest w internecie, w Raporcie końcowym projektu Protect I pod adresem http://www.wave-network.org/start.asp?ID=23494&b=15.

- **Na co trzeba zwrócić uwagę, gdy szuka się listy czynników ryzyka odpowiedniej dla swojego pola działania?**

Trenerka powinna nakierować uczestniczki, by w dyskusji uwzględniły, że:

- Narzędzie musi być skonstruowane w oparciu o dowody i obejmować najważniejsze znane czynniki ryzyka podobne do tych wskazanych i omówionych w dziale 2.2.
- Narzędzie uwzględnia możliwość zarejestrowania profesjonalnego osądu i widocznych czynników ryzyka.
- Narzędzie może być używane przez różne instytucje i organizacje.
- Narzędzie może prowadzić do wskazania właściwych sposobów wsparcia.
- Uczestniczki powinny się zastanowić, jak dane narzędzie oceny ryzyka sprawdzi się w praktyce (kto go będzie używał i kiedy)?

- **Z kim można podjąć współpracę, żeby doprowadzić do przyjęcia narzędzia oceny ryzyka?**

Trenerka powinna nakierować uczestniczki, by w dyskusji uwzględniły:

- Naukowców z wyższych uczelni (tam, gdzie jest to możliwe), pracowników sądów i innych profesjonalistów (kuratorów, lekarzy, policjantów), którzy mogą mieć dostęp do lokalnych danych o zakresie występowania i nasileniu problemu przemocy domowej z uwzględnieniem kobietobójstwa.
- Wszystkie ważniejsze instytucje i organizacje pracujące z kobietami, które doświadczyły przemocy domowej.
- Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla kobiet ofiar przemocy domowej.

- **Od czego zacząć pracę nad wyborem narzędzia?**

Trenerka powinna nakierować uczestniczki, by w dyskusji uwzględniły:

- Zapytanie innych instytucji i organizacji z okolicy, czy już używały tego narzędzia i czy jego skuteczność jest sprawdzona.
- Uzyskanie informacji o narzędziach używanych w Europie i ich skuteczności.

- Skontaktowanie się z innymi instytucjami i organizacjami, które mogą być zainteresowane podejściem skoncentrowanym na zagrożeniu ofiary. W ten sposób wszystkie podmioty mogłyby przyjąć i konsekwentnie stosować to samo narzędzie.

Następnie trenerka podsumowuje dyskusję, używając informacji i odniesień zawartych w handoucie 2.3b, by omówić zastosowania narzędzi oceny, różne możliwe podejścia do problemu oraz ich słabe i silne strony. Po raz kolejny trzeba podkreślić, że narzędzia powinny służyć jako pomoc dla osoby pracującej z ofiarą, a nie zastępować profesjonalną ekspertyzę i osąd.

Handout 2.3b, Przykłady narzędzi oceny ryzyka skoncentrowanych na ofierze

Metoda	Opis	Realizacja	Głowne cele
Ocena zagrożenia (OZ)[108]	20 pytań o czynniki ryzyka. Na podstawie odpowiedzi (tak/nie) zalicza się przypadek do któregoś z czterech poziomów ryzyka. Przegląd minionego roku z kalendarzem pozwala udokumentować natężenia i częstotliwość aktów przemocy.	Wywiad z ofiarą, prowadzony zwykle przez rzeczniczkę praw ofiar. Analiza i wypełnienie kalendarza, również z udziałem rzeczniczki.	Ocenienie ryzyka skrajnego niebezpieczeństwa i zabójstwa (co ma służyć edukacji i uświadomieniu ofiary), planowanie bezpieczeństwa i zapewnienie wsparcia.

[108] Campbell, J. C, Webster, D. W., Koziol-McLain, J., Block, C.R., Campbell, D., Curry, M.A., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Wilt, S., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V., and Laughon, K. (2003) Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study, *American Journal of Public Health*, tom 93, nr 7, s. 1089-1097. http://www.dangerassessment.org/DATools.aspx.

Skrócona ocena ryzyka dla potrzeb wydziału interwencji kryzysowej[109]	Skrócona wersja OZ, złożona z 5 pytań. Pozytywna odpowiedź na dowolne z 3 pytań oznacza, że prawdopodobieństwo ciężkich obrażeń wynosi 83 procent.	Wywiad z ofiarą przeprowadzony przez lekarza z wydziału interwencji kryzysowej.	Narzędzie opracowane dla potrzeb wydziału interwencji kryzysowej w celu rozpoznania ofiar najbardziej zagrożonych ciężkimi obrażeniami lub śmiercią.
Lista czynników ryzyka SDPPD –PDNMPH (SDPPD – skoordynowane działania przeciwko przemocy domowej, PDNMH – (przemoc domowa, nękanie, molestowanie i przemoc „honorowa”)[110].	24 pytania dotyczące czynników ryzyka. 10 odpowiedzi „tak” uważa się za wskaźnik wysokiego ryzyka, 14 lub więcej odpowiedzi „tak” uważa się za wskazanie do skierowania ofiary do MZOR (między-instytucjonalnego zespołu oceny ryzyka). Narządzie pozostawia miejsce na profesjonalny osąd specjalisty praktyka.	Wywiad z ofiarą prowadzony przez dowolnego specjalistę od rozpoznawania przemocy domowej.	Pomoc specjalistom-praktykom w rozpoznawaniu ofiar wysokiego ryzyka w przypadkach przemocy domowej, nękania i tzw. przemocy „honorowej”. Pomoc w decyzji, czy przypadek kierować do MZOR i jakie są potrzebne inne formy wsparcia. Narzędzie ma umożliwić instytucjom i organizacjom podjęcie uzasadnionych decyzji opartych na dowodach pochodzących ze szczegółowego zbadania sprawy.

[109] Snider, C., Webster, D., O´Sullivan, C., Campbell, J.C. (2009) Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department, *Society for Academic Emergency Medicine*. tom 16, nr 11, s. 1208 – 1216.

[110] CAADA (2011) *Domestic abuse Stalking and Harassment and Honour Based Violence (DASH)*. Opracowanie dostępne w internecie pod adresem: http://www.caada.org.uk/practitioner_resources/riskresources.htm.

Zadanie 2.3b

Potrzebne materiały

Handout 2.3c – schemat dobrych praktyk w ocenie ryzyka prowadzonej wspólnie z kobietami, które doświadczyły przemocy domowej i handout 2.3d – badanie zaspokojenia potrzeb ofiary.

Planowany czas

Realizacja zadania zajmuje 60 minut.

Cel zadania

Uczestniczki zastanawiają się, na ile skuteczne są stosowane przez nich obecnie procedury oceny ryzyka przemocy domowej wobec kobiet i w jaki sposób można podnieść ich skuteczność.

Treść prezentacji

Trenerki powinny skorzystać z handoutu 2.3c dla przedyskutowania zasady dobrych praktyk w zakresie oceny ryzyka w przypadkach przemocy domowej wobec kobiet.

Instrukcje dla uczestniczek

Uczestniczki otrzymują handout 2.3d i są proszone o zastanowienie się, jak ofiary przemocy domowej oceniłyby jakość usług świadczonych przez ich organizację lub instytucję. Trenerki mogą użyć pytania nr 1 jako przykładu, jak wykonać to zadanie.

Gdyby kobietę korzystającą z usług instytucji lub organizacji, w której pracują uczestniczki, zapytano, czy się zgadza, czy też nie zgadza z następującym stwierdzeniem:

> *Właśnie przeprowadziliśmy z Panią ocenę ryzyka. Powody, dla których zastosowaliśmy w Pani przypadku procedurę oceny ryzyka, zostały Pani szczegółowo wyjaśnione i wiedziała Pani, dlaczego zadano Pani te pytania.*

Jak zdaniem uczestniczek brzmiałaby odpowiedź tej kobiety?

Handout 2.3c, Schemat dobrych praktyk w zakresie oceny ryzyka wspólnie z kobietami, które doświadczyły przemocy domowej

Zapewnij bezpieczne miejsce

Poinformuj kobiety o celu oceny ryzyka i omów w zarysie przyjęty przez twoją instytucję/organizację kontrakt poufności.

Zadawaj pytania delikatnie i z szacunkiem, w sposób, który potwierdza twoją wiedzę i kompetencje w dziedzinie przemocy domowej. (Czy ktoś cię zranił? Czy się kogoś boisz? Czy czujesz się bezpiecznie we własnym domu?). Zapewnij kobiecie bezpiecznie i odosobnione miejsce, gdzie może mówić swobodnie. Weź pod uwagę i szanuj różnorodność.

Stosuj systematyczne podejśie

Ocena ryzyka powinna być prowadzona zgodnie z przyjętymi przez instytucję/organizację zasadami postępowania, procedurami i przy wspierającym nadzorze przełożonych. Ocena ryzyka powinna być prowadzona w przypadku każdej ofiary przemocy zgodnie z zasadami postępowania danej instytucji (podstawowa ocena ryzyka w ramach świadczonych usług, pogłębiona ocena ryzyka prowadzona przez wyspecjalizowane ośrodki wsparcia dla kobiet).

Zbieraj istotne informacje

Ocena ryzyka powinna być prowadzona przy użyciu listy kontrolnej, wspólnie z kobietą i z uwzględnieniem znanych czynników ryzyka w przypadkach przemocy domowej wobec kobiet. Powinna również obejmować zbieranie istotnych informacji z kilku źródeł. Kobieta powinna dokładnie rozumieć swoją sytuację i opcje zarządzania bezpieczeństwem najlepiej dostosowane do jej sytuacji. Kobietom należy wierzyć i traktować je poważnie.

Opinia eksperta

Osądy profesjonalne kształtują się w ciągu lat pracy z ofiarami przemocy domowej, dlatego ośrodki wsparcia powinny korzystać z usług doświadczonych specjalistek. Jeśli opierasz swój osąd tylko na intuicji, powinnaś mieć świadomość, że ocena taka jest subiektywna. Nie ma wielu dowodów na to, że różne profesjonalistki potrafią wydawać podobne decyzje oparte na zawodowej intuicji (Hart, 2008). Osąd profesjonalny powinien uwzględniać naturę i drastyczność ostatniego zdarzenia, charakter ewentualnych obrażeń oraz kontekst i sytuację życiową konkretnej kobiety.

Planowanie bezpieczeństwa

Po ocenie ryzyka należy podjąć działania z zakresu zarządzania bezpieczeństwem, które zmniejszą ryzyko dla kobiety i zwiększą jej bezpieczeństwo.

Osoby wydające ocenę ryzyka muszę wiedzieć, co robić potem i które instytucje i organizacje mogą udzielić kobiecie najlepszej pomocy. Jeśli sprawa ma być skierowana do partnerstwa międzyinstytucjonalnego, podstawą skierowania powinna być lista czynników ryzyka.

Za: CAADA 2011.

Handout 2.3d, Ankieta zaspokojenia potrzeb klientki

1. Właśnie wspólnie przeprowadziliśmy ocenę ryzyka. Wcześniej wyjaśniono Pani szczegółowo powody dokonania tej oceny, tak więc wiedziała Pani, dlaczego zadajemy te pytania.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

2. Nasz pracownik wysłuchał Pani uważnie, wierzył Pani i traktował Panią z szacunkiem.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

3. Rozmowa była prowadzona w miejscu, w którym czuła się Pani bezpiecznie, i gdzie nic jej nie zakłócało (telefony, wchodzący i wychodzący ludzie).

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

4. Uprzedzono Panią, że będą również prowadzone inne działania wyjaśniające, i poproszono, by wyraziła Pani zgodę na nawiązanie w Pani sprawie kontaktu z innymi instytucjami.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

5. Po przeprowadzeniu oceny ryzyka wspólnie z Panią opracowano plan bezpieczeństwa dla Pani i Pani dzieci.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

6. Po kontakcie z nami ma Pani poczucie, że pracownicy naszej organizacji mają odpowiednią wiedzę i kompetencje i potrafią pomóc w zapewnieniu bezpieczeństwa Pani i Pani dzieciom.

Zdecydowanie się nie zgadzam				*Zdecydowanie się zgadzam*
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Informacje zwrotne

Niektóre z uczestniczek mogą być przekonane, że one same i pozostałe pracowniczki ich organizacji zostały już przeszkolone w zakresie przemocy domowej, że rozumieją dynamikę władzy i kontroli, zakładają więc, że wszystkie klientki odpowiedziałyby, że się zdecydowanie zgadzają ze stwierdzeniami zawartymi w arkuszu ćwiczeniowym. Inne mogą jednak uważać, że pracownicy w ich instytucji nie zostali odpowiednio przeszkoleni, że w ich siedzibie nie ma spokojnego miejsca, w którym można by zapewnić rozmówczyniom właściwy stopień intymności, w związku z czym mogły się zdecydowanie nie zgodzić z większością stwierdzeń. Trenerka powinna zachęcić uczestniczki do dyskusji, w jaki sposób ich organizacja lub instytucja może poprawiać jakość oceny ryzyka i innych usług oraz co można zrobić w tym celu po szkoleniu.

2.4 Planowanie bezpieczeństwa

Cele

W tym dziale omówimy szczegółowo proces planowania bezpieczeństwa i przedstawimy w zarysie główne punkty planu bezpieczeństwa przygotowywanego z kobietami poważnie zagrożonymi przemocą domową. W dziale 2.4.1 zajmiemy się dodatkowymi obowiązkami związanymi ze strategią zapewniania bezpieczeństwa dzieciom w sytuacji przemocy domowej.

Uwaga dla trenerki

Ocena ryzyka i planowanie bezpieczeństwa są ze sobą nierozerwalnie związane, a ten dział podczas szkolenia powinien być przerobiony po działach 2.2 i 2.3.

Wstęp

Po przeprowadzeniu oceny ryzyka zadaniem osoby pracującej z ofiarą jest zwiększenie bezpieczeństwa kobiety przez wskazanie jej kroków, które powinna uczynić, aby zmniejszyć lub wyeliminować to ryzyko. To właśnie nazywamy planowaniem bezpieczeństwa. Może ono przyjmować różne formy i obejmować wiele różnych działań i środków. Należy przy tym pamiętać, że wiele ofiar przemocy mogło już zacząć samodzielnie planować bezpieczeństwo swoje i dzieci, korzystając z pomocy członków rodziny i kręgu znajomych.

Zapamiętaj koniecznie!

Planowanie bezpieczeństwa z udziałem specjalistów może być skuteczne tylko wtedy, gdy czynnie uczestniczy w nim poszkodowana kobieta. Planowanie może być prowadzone przez kobietę i jednego specjalistę lub przez kobietę i kilka różnych instytucji i organizacji.

Wspólne planowanie bezpieczeństwa obejmuje wytyczenie kroków, jakie kobieta może podjąć, aby poprawiać swoje bezpieczeństwo.

Nie oznacza to, że zapewnienie bezpieczeństwa należy do samej ofiary – jest obowiązkiem państwa. Dlatego zadaniem organów ścigania, ale również innych instytucji i organizacji, jest zarządzanie bezpieczeństwem i ochroną ofiar (por. dział 2.1).

Choć wspólne planowanie bezpieczeństwa jest rolą wyspecjalizowanego ośrodka wsparcia dla kobiet, to gdy usługi tego rodzaju nie są natychmiast dostępne, inni specjaliści praktycy powinni mieć wiedzę i umiejętności niezbędne do podjęcia działań, które poprawią bezpieczeństwo kobiet w sytuacji wysokiego ryzyka.

W celach edukacyjnych główne zasady planowania bezpieczeństwa omawiamy w tym dziale w kategoriach ogólnych.

Zadanie 2.4a

Potrzebne materiały

Handout 2.4a (Główne aspekty planowania bezpieczeństwa).

Planowany czas

Przeprowadzenie tego zadania zajmie ok. 30 minut.

Cel zadania

Przedstawienie i omówienie głównych zasad planowania bezpieczeństwa.

Treść prezentacji

Przy użyciu handoutu 2.4, trenerka wprowadza kilka głównych zasad planowania bezpieczeństwa.

Handout 2.4a, Główne zasady planowania bezpieczeństwa

Plan bezpieczeństwa powinien być:

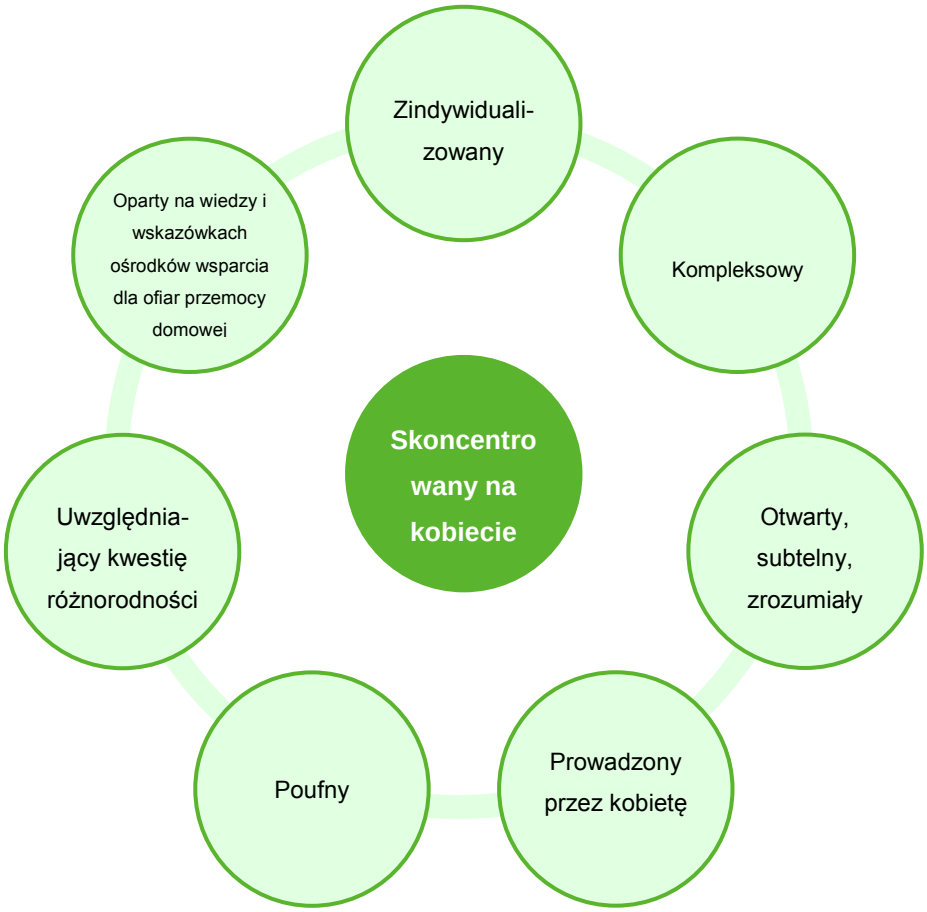

Instrukcje dla uczestniczek

Przy użyciu handoutu 2.4, trenerka omawia z grupą główne aspekty planowania bezpieczeństwa.

Plan bezpieczeństwa powinien być:

Skoncentrowany na kobiecie

Skuteczny plan bezpieczeństwa powinien być tworzony przede wszystkim z myślą o kobiecie. Osoby pracujące z ofiarą powinny poznać jej lęki i oczekiwania, powinny także omówić techniki, jakich ona używa lub używała w przeszłości. Pomysły i strategie kobiet powinny być włączane do planu bezpieczeństwa, jeśli jest to bezpieczne. Decyzje przeciwne powinny być w pełni przejrzyste, a kobieta powinna w pełni rozumieć ich powody.

Jest bardzo ważne, aby proces planowania bezpieczeństwa był dokładnie objaśniony kobiecie, co pozwoli jej uniknąć fałszywych oczekiwań. Sam plan bezpieczeństwa nie zapewni kobiecie bezpieczeństwa. Osoby pracujące z ofiarą muszą szczerze i otwarcie rozmawiać o poziomie ryzyka, o nieprzewidywalnej naturze przemocy domowej i wszystkich skutkach każdego z podejmowanych działań. Prosimy zapoznać się z działem 1.3, zawierającym więcej informacji o podejściu skoncentrowanym na ofierze.

Zindywidualizowany

Plany bezpieczeństwa powinny być opracowywane w oparciu o informacje uzyskane w toku wszechstronnej oceny ryzyka. Włączenie kobiety w proces rozpoznawania ryzyka jest bezcelowe, jeśli nie zostanie ona włączona do pracy ze specjalistami praktykami nad planowaniem i realizacją strategii, mających na celu zmniejszenie ryzyka przemocy w przyszłości. Ostateczny plan musi być dopasowany do konkretnej kobiety, a każde proponowane w nim działanie powinno być analizowane w świetle stwierdzonego ryzyka. W ten sposób można zapewnić, że działania będą właściwie i przede wszystkim bezpieczne. Zlekceważenie tej zasady może narazić kobietę i jej dzieci na nowe zagrożenia.

Kompleksowy

Narzędzie planowania bezpieczeństwa może być bardzo pomocne w pracy z kobietami poważnie zagrożonymi przemocą[111]. Zachęca ono do systematycznego, metodycznego i uporządkowanego podejścia do procesu planowania bezpieczeństwa. Bez takiego narzędzia istotne czynniki ryzyka mogą być pominięte, a na drodze do bezpieczeństwa mogą wystąpić poważne przeszkody. Podstawowe narzędzie planowania bezpieczeństwa zostanie wprowadzone w końcowej części tego działu.

[111] Zobacz: przydatne źródła wymienione na końcu tego działu.

Otwarty, subtelny, zrozumiały

Specjaliści praktycy w pracy z kobietami muszą być otwarci, dostępni i wrażliwi. Muszą rozumieć, że ujawnianie i rozmawianie o przemocy może być dla kobiety bolesne. Ważne jest, żeby kobieta wiedziała, że nie jest sama, że nie jest odpowiedzialna za przemoc i że przemoc w żadnym przypadku nie jest akceptowalnym zachowaniem.

Prowadzony przez kobietę

Specjaliści praktycy muszą pytać kobietę, czego potrzebuje i słuchać jej uważnie. Kobieta może nie znać dostępnych opcji bezpieczeństwa, a specjaliści praktycy powinni ją poinformować, jasno i wyraźnie, o wszystkich istniejących możliwościach zmniejszenia ryzyka, nie czyniąc przy tym żadnych sugestii, która z tych możliwości byłaby najwłaściwsza dla danej kobiety. Pracujący z kobietami specjaliści powinni raczej dążyć do wzmocnienia psychicznego kobiety, tak żeby ona sam mogła zdecydować, co jest dla niej najlepsze.

Pomniejszanie ryzyka przez ofiarę jest dobrze znaną strategią. Specjaliści powinni pomóc kobiecie w pełni zrozumieć zagrożenie, bez czego niemożliwe jest rzeczowe podejście do jej bezpieczeństwa. Jest wysoce prawdopodobne, że będzie to trudne doświadczenie dla ofiary.

Poufny

Poufność jest ważną zasadą w podejściu skoncentrowanym na kobiecie. Specjaliści powinni dobrze rozumieć znaczenie i ograniczenia poufności, zwłaszcza odnośnie bezpieczeństwa dzieci, ale także wtedy, gdy istnieje bezpośrednie zagrożenie dla kobiety.

Informacje o kobietach powinny być chronione zgodnie z krajowymi ustawami o ochronie danych osobowych i protokołami, które są różne w różnych krajach europejskich.

Gdy specjalista uzna, że powinien podzielić się pewnymi informacjami z inną instytucją lub organizacją, ważne jest, by zawsze, gdy to jest możliwe i bezpieczne, wyczerpująco wyjaśnił to kobiecie i uzyskał jej zgodę.

Uwzględniający kwestie różnorodności

Osoby prowadzące ocenę ryzyka i planowanie bezpieczeństwa muszą brać pod uwagę wpływ, jaki mają kwestie różnorodności zarówno na samą przemoc i jej ryzyko, jaki i na zdolność ofiary do zaangażowania się w strategie planowania bezpieczeństwa. Chodzi tu o czynniki takie jak status społeczno-ekonomiczny, wiek, pochodzenie etniczne, religia, kultura, status imigracyjny, orientacja seksualna, zdrowie psychiczne czy

niepełnosprawność. Każdy z tych czynników lub ich kombinacja może wpływać na sposób, w jaki ofiara przemocy domowej poszukuje pomocy i informacji oraz je przyjmuje. Jeśli specjalista praktyk czuje się niezręcznie w którymś z tych obszarów różnorodności, powinien skorzystać z porady ośrodków specjalizujących się w pomocy dla różnych grup, na przykład dla imigrantek lub uchodźczyń.

Oparty na wiedzy i wskazówkach ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy domowej

Planowanie bezpieczeństwa jest specjalnością ośrodków wsparcia dla kobiet. Po dokonaniu oceny ryzyka ośrodek wsparcia powinien zapewnić kobiecie fachowe porady i możliwe plany bezpieczeństwa. Tym niemniej wszystkie instytucje i organizacje powinny znać główne aspekty planowania bezpieczeństwa i stosować środki bezpieczeństwa i ochrony zgodnie z zakresem swoich obowiązków.

Zadanie 2.4b

Potrzebne materiały

Handout 2.2b Studium przypadku z działu 2.2 i handout 2.4b Problemy związane z planowaniem bezpieczeństwa.

Planowany czas

Realizacja tego zadania powinna zająć 60 minut.

Cel zadania

Stworzenie uczestniczkom możliwości przećwiczenia planowania działania w oparciu o widoczne czynniki ryzyka w przemocy domowej wobec kobiet i ćwiczenie przygotowania profesjonalnego osądu.

Instrukcje dla uczestniczek

Trenerka prosi uczestniczki, by powróciły do stadium przypadku użytego w dziale 2.2. W tamtym dziale zadaniem było rozpoznanie ryzyka, przed jakim stanęła Maria. Obecnie uczestniczki proszone są o rozważenie, jakie opcje planowania bezpieczeństwa można zaproponować kobiecie, żeby zminimalizować ryzyko i zwiększyć jej bezpieczeństwo. Uczestniczki mają również pomyśleć, jakie działania mogą poprawiać bezpieczeństwo i dobrostan dzieci oraz jakie instytucje i organizacje mogą udzielić Marii wsparcia. Handout

2.4c ma skłonić do przemyślenia różnych problemów związanych z podstawowym planowaniem bezpieczeństwa.

Uczestniczki powinny rozważyć wszystkie główne aspekty uwzględnione w handoucie 2.4b.

Handout 2.4b, Problemy związane z planowaniem bezpieczeństwa

Podczas planowania bezpieczeństwa powinniśmy się odnieść do czynników ryzyka rozpoznanych w procesie oceny ryzyka. Powinniśmy również przemyśleć:

- Bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania ofiary lub ofiar (bezpieczne drzwi, lepsze zamki).
- Bezpieczeństwo dzieci. Środki bezpieczeństwa zapobiegające porwaniu dziecka przez sprawcę. Środki prawne na rzecz bezpieczeństwa dzieci.
- Bezpieczeństwo w miejscu pracy.
- Bezpieczeństwo w innych miejscach (w szkole, przedszkolu).
- Bezpieczeństwo, gdy ofiara przemocy nadal mieszka ze sprawcą przemocy.
- Bezpieczeństwo kobiet, które opuszczają sprawcę (przygotowanie do separacji, bezpieczne schronienie, spakowanie niezbędnych rzeczy).
- Bezpieczeństwo w niebezpiecznych sytuacjach (sprawy sądowe).
- Wnioski o zastosowanie prawnych środków ochronnych, strategie ich skutecznego wprowadzania w życie i monitorowania.

Bardziej szczegółowe omówienie różnych opcji w zakresie planowania bezpieczeństwa znajdziecie w: *Away From Violence (WAVE 2004)*[112]

[112] WAVE network (2004) Away From Violence: http://www.wave-network.org/images/doku/manual-druck_eng_pdf.pdf, s. 66-69 i 116 – 117.

Handout 2.4c, Plan bezpieczeństwa						
Lista czynników ryzyka, którymi należy się zająć						
Uzgodnione działania						
Kto to zrobi?						
Do kiedy?						
Inne uwagi						

Informacje zwrotne

Trenerki proszą uczestniczki o informacje zwrotne z ich rozważań na temat działań mających zmniejszyć zagrożenie Marii.

- Jakie instytucje i organizacje brali pod uwagę? Czy pomyśleli o placówkach, które mogłyby udzielić pomocy dzieciom lub zająć się Walterem?
- Czy wypełnienie formularza do tego procesu przyniosło jakieś korzyści? Czy było to łatwe, czy trudne? Jakie były korzyści? Jakie trudności?
- Odwołując się do głównych aspektów planowania bezpieczeństwa omówionych na początku tej sesji, w jaki sposób rozpoczęłyby ten proces w przypadku Marii?
- W jaki sposób można wzmocnić i upodmiotowić Marię w toku tego procesu?
- W jaki sposób uczestniczki mogą włączyć w zasady działania swojej instytucji lub organizacji główne aspekty planowania bezpieczeństwa?

Źródła przydatne w dziale 2.4 Planowanie bezpieczeństwa

Centrum Praw Kobiet (2008), „Przemoc wobec kobiet w rodzinie – niezbędnik pracowników schronisk". Na podstawie:

WAVE network (2004) *Away From Violence*: http://www.wave-network.org/images/doku/manual-druck_eng_pdf.pdf, s. 66-69 i 116-117 (dostępne również w językach: czeskim, estońskim, fińskim, niemieckim, greckim, węgierskim, włoskim, litewskim, portugalskim, rumuńskim, serbsko-chorwackim, słowackim, słoweńskim, tureckim).

WAVE network (2006) *Bridging Gaps - From Good Intention to Good Cooperation*. Manual for effective multi-agency cooperation in tackling domestic violence. Vienna, s. 104 i n.

WAVE network (2000): *Wave Training Programme On Combating Violence Against Women:* http://www.wave-network.org/images/doku/manual.pdf, s.120-121.

2.4.1 Zabezpieczanie i ochrona dzieci

Cele

Wstęp

Przeciwdziałając przemocy domowej, wszystkie zaangażowane instytucje i organizacje powinny brać pod uwagę, jaki ma to wpływ na dzieci, zwłaszcza na ich rozwój emocjonalny, oraz ryzyko urazów psychicznych lub fizycznych, na jakie dzieci mogą być narażone.

Przemoc domowa i jej wpływ na dzieci

Przemoc domowa jest ważnym wskaźnikiem ryzyka urazów u dzieci[113]. Ostatnie badania potwierdziły długoterminowy i traumatyczny wpływ, jaką przemoc stosowana przez agresywnego rodzica wobec nieagresywnej strony ma na dziecko, które jest tylko jej świadkiem. Dzieci, które są obecne, gdy dochodzi do przemocy, same stają się jej ofiarą. Ponadto, w domach, w których dochodzi do przemocy, często występują inne problemy, które wymagają podjęcia ochrony dziecka, takie jak przemoc fizyczna lub seksualna.

Kitzmann i inni (2003)[114] w metaanalizie wyników 118 badań stwierdzili, że:

- Istnieje istotny związek pomiędzy byciem świadkiem przemocy i problemami dziecka. Dzieci, na których oczach dochodziło do przemocy, mają znacząco gorsze osiągnięcia psychospołeczne w porównaniu z dziećmi, które nie były świadkami przemocy.
- Dzieci, które były świadkami przemocy, miały wyniki podobne do dzieci, które same padły ofiarą przemocy.

Co mówią dzieci o wpływie, jaki miała na nie przemoc?

W raporcie National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC) stwierdzono:

Dzieci są często bardziej świadome problemów, niż to się wydaje rodzicom, ale jednak nie zawsze rozumieją, co się dzieje i dlaczego.

[113] Hester, M. (2005) Issues of custody and access following violence in the home in Denmark and Britain.

[114] Kitzmann, K,M., Gayland, N.K., Holt, A. and Kenny, E. D. (2003). Child witnesses to domestic violence: a meta-analytic review. *Journal of Consultative Psychology*, 71 (2), s. 339-352.

Dzieci, których rodzice doświadczyli przemocy domowej, nadużywali alkoholu lub narkotyków albo – w mniejszym stopniu – mieli problemy psychiczne, same są świadkami lub doświadczają przemocy, niekiedy skrajnej.

Dzieci martwią się o rodziców bardziej, niż się na ogół uważa, zwłaszcza jeśli się boją o ich bezpieczeństwo.

Niektóre dzieci, zwłaszcza chłopcy, z nikim nie rozmawiają o swoich problemach. Wiele dzieci mówi, że próbuje sobie radzić, odcinając się od kłopotów (emocjonalnie lub fizycznie) lub kierując swoją uwagę na inne sprawy.

Dzieci korzystają głównie ze wsparcia nieformalnego. Najchętniej rozmawiają z rodzicami (częściej z matkami), przyjaciółmi, rodzeństwem lub dalszymi członkami rodziny. Niektóre mogą się zwierzać swoim zwierzętom.

Dzieci nie wiedzą, gdzie się udać po formalną pomoc, i rzadko one pierwsze zaczynają szukać pomocy profesjonalistów.

Doświadczenia z kontaktów z profesjonalistami są mieszane. Dzieci narzekają, że profesjonaliści im nie wierzą, że nie zwracają się do nich bezpośrednio i nie pomagają im, gdy są o to proszeni.

Dzieci mówią, że chcą rozmawiać z kimś, komu będą ufać, kto będzie ich słuchać, kto doda im otuchy i zapewni poufność. Chcą pomocy, żeby przemyśleć wspólnie problemy, a niekoniecznie po to, by podejmować odpowiedzialne decyzje.

Najbardziej usilnie dzieci domagają się dostosowanej do ich wieku informacji, która pomogłaby im zrozumieć, co się dzieje w ich rodzinie.

Raport jest dostępny pod adresem: http://www.jrf.org.uk/publications/understanding-what-children-say-about-living-with-domestic-violence-parental-substance-

Model trzech planet

Życie w rodzinie, w której dochodzi do pr zemocy, ma na dz ieci fatalny wpływ. Dlatego przemoc domową należy uznać za zagrożenie dla bezpieczeństwa dziecka. W wielu krajach różne agendy pracują w rozmaitych obszarach przemocy domowej i bezpieczeństwa dzieci – niezależnie od sobie. Marianne Hester (2011) opisała to zjawisko w modelu „trzech planet”.

Handout 2.4.1a. Trzy planety

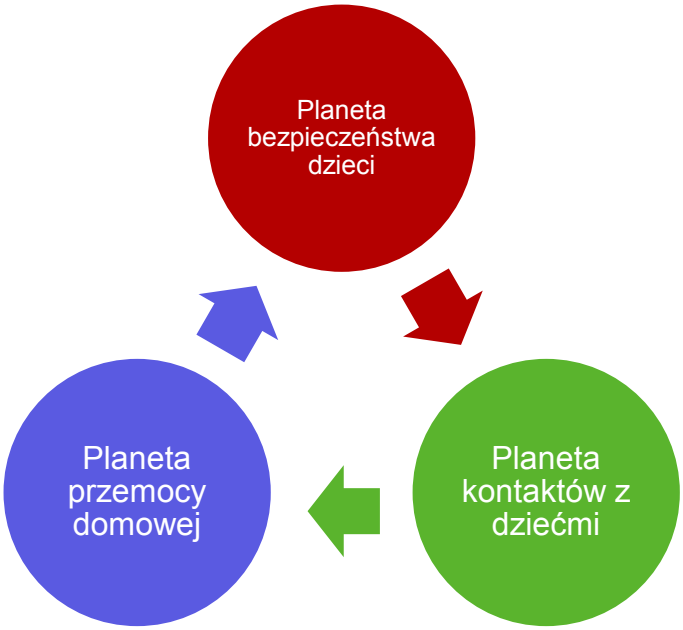

Przemoc domowa: schroniska i inne ośrodki przeciwdziałania przemocy domowej oraz karne i cywilne instytucje wymiaru sprawiedliwości, które podejmują działania wobec sprawców przemocy domowej.

Bezpieczeństwo dziecka: organa władzy chroniące dzieci, ośrodki opiekuńcze dla dzieci i młodzieży, urzędy do spraw młodzieży.

Kontakt z dzieckiem: sądy rodzinne i inne instytucje ds. rodziców i kontaktów z dziećmi.

Hester twierdzi, że te obszary działalności są wyjątkowo trudne do pogodzenia w ramach skoordynowanej współpracy, ponieważ rozwijały się oddzielnie, wytworzyły każde własną kulturę pracy, własne prawa i tworzą rzeczywiście oddzielne „planety". Poza koncepcją planet, Hester dostrzegła jeszcze jedno zjawisko: proces „genderyzacji" wynikający z ciągłego powielania i odtwarzania nierówności płciowych w społeczeństwie. W odniesieniu

do przemocy domowej proces ten prowadzi do postrzegania kobiety jako „winnej ofiary", w jakiś sposób odpowiedzialnej za przemoc, której doświadcza (Hester 2011[115]).

Istnienie tych „trzech planet" sprawia, że interwencje w sprawach kobiet i dzieci, które doznają przemocy, są często ze sobą sprzeczne. Na planecie przemocy domowej ofiary są zachęcane do składania skargi na sprawcę i podejmowania kroków prawnych dla własnego bezpieczeństwa. Na planecie bezpieczeństwa dzieci oczekuje się od kobiety, że opuści agresywnego partnera, żeby chronić dzieci, a na planecie kontaktu z dziećmi matkom każe się ułatwiać kontakty dziecka ze stosującym przemoc ojcem/partnerem. Jeśli zatem chcemy naprawdę chronić i matki, i dzieci, niezbędna jest koordynacja międzyinstytucjonalnych działań zmierzających do połączenia tych trzech planet w jedną: planetę, na której każda kobieta i każde dziecko ma prawo do życia wolnego od przemocy.

Zadanie 2.4.1

Potrzebne materiały

Handout 2.2b. Studium przypadku.

Handout 2.4.1a Trzy planety i handout 2.4.1b na temat kluczowych interwencji, który może być użyty jako slajd w programie power point.

Instrukcje dla uczestniczek

W działach 2.2 i 2.4 studium przypadku Waltera i Marii użyliśmy do rozważań na temat rozpoznania ryzyka i planowania bezpieczeństwa w przypadkach przemocy domowej. W tym zadaniu podajemy więcej informacji na temat tego przypadku (handout 2.4.1b), dzięki czemu uczestniczki mogą rozważyć bezpieczeństwo dzieci doświadczających przemocy domowej oraz to, w jaki sposób model trzech planet może być zastosowany w praktyce.

[115] Hester, Marianne (2011) The Three Planet Model: Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Children's Safety in Contexts of Domestic Violence, *British Journal of Social Work*, Volume 41, Issues 5, s. 837-853

Uwagi dla trenerek

Studium przypadku Marii i Waltera jest mniej lub bardziej adekwatne do pr ocedur chroniących dzieci w zależności od lokalnych, regionalnych i krajowych kontekstów kulturowych i politycznych uczestniczek szkolenia. Trzeba pamiętać, że w różnych krajach europejskich obowiązują różne przepisy, a istniejące w nich instytucje i organizacje mają różne zakresy kompetencji i ustawowych obowiązków. Z tych powodów trenerki mogą w tym zadaniu przygotować własne studia przypadków, poruszające kluczowe kwestie w sposób lepiej dostosowany do lokalnych warunków.

Handout 2.4.1b. Studium przypadku – ciąg dalszy

Walter nadal stosuje przemoc, która przyjmuje coraz bardziej drastyczne formy. W sprawę włącza się policja i placówki opiekuńcze dla dzieci, które zachęcają Marię, by opuściła Waltera, aby lepiej chronić bezpieczeństwo własne i dzieci. Maria wyprowadza się od Waltera i wraz z trojgiem dzieci: dwunastoletnią Mary (pasierbicą Waltera), sześcioletnim Klausem i zaledwie rocznym Marco wprowadza się do schroniska. Walter stara się o kontakt z dziećmi.

Biorąc pod uwagę to, co już wiecie o tej rodzinie i nowe informacje na j ej temat, zastanówcie się nad następującymi sprawami:

Jakie nasuwają się wstępne obawy co do możliwego wpływu przemocy domowej na te dzieci?

Jak się wydaje, z rodziną Marii i Waltera będą pracować specjaliści ze wszystkich trzech planet. Jakie kłopoty mogą z tego wyniknąć dla Marii i jej dzieci? Zastanówcie się, jakie instytucje i organizacje w waszej okolicy, regionie i obszarze pracy powinny udzielić pomocy tej rodzinie?

Co można zrobić, by podnieść jakość współpracy specjalistów z tych trzech planet?

Informacje zwrotne

Dzieci były świadkami przemocy, co zwiększa ryzyko, że staną się również jej bezpośrednimi ofiarami. W ich rodzinie zasady i reguły postępowania były wprowadzane siłą, co się wiąże z autorytarnym stylem rodzicielstwa. Trenerka powinna użyć informacji podanych w tym dziale do omówienia w zarysie możliwych zagrożeń dla Mary, Klausa i Marco. Warto się również zastanowić, w jaki sposób wiek każdego dziecka może wpłynąć na to, jaki efekt wywrze przemoc na jego życie. W większości rodzin na przykład starsze rodzeństwo opiekuje się młodszym – czy Mary przyjęła tę rolę? Gdzie jest Marco, gdy dochodzi do aktów przemocy? Jako jednoroczny niemowlak nie jest bardzo mobilny i łatwo może doznać obrażeń podczas gwałtownych scen. Sześcioletni Klaus przebywa zapewne w szkole. Jest już dość duży, by zacząć rozumieć, że życie w jego rodzinie jest inne niż w rodzinach jego rówieśników. Jak może postrzegać swoją matkę i ojca? Jaki może być jego związek z rodzicami?

Model trzech planet

Trenerka zachęca uczestniczki do użycia modelu trzech planet dla pokazania, jakie konflikty mogą się rodzić między specjalistami z każdej z planet i jakie mogą wystąpić trudności w komunikowaniu się między nimi.

Lepsza koordynacja

Model trzech planet Hester jest oparty na systemie brytyjskim. Czy odnosi się także i w jakim zakresie do sytuacji w innych krajach? Jakie są problemy lokalne i co można zrobić, żeby poprawić sytuację?

Zapamiętaj koniecznie!

Co trzeba wiedzieć o zapewnianiu bezpieczeństwa dzieciom?[116]

Do nadużyć wobec dzieci dochodzi najczęściej w kontekście przemocy domowej.

Im bardziej drastyczne formy przyjmuje przemoc domowa wobec kobiety, tym poważniejsze są nadużycia wobec dzieci w tej rodzinie.

Badania wykazały, że kontakt z dzieckiem stwarza niebezpieczną sytuację (por. czynniki ryzyka w 2.2), w której dziecko może się stać ofiarą kolejnych aktów przemocy ze strony ojca lub partnera.

Prowadzone w Wielkiej Brytanii badania na ofiarami wysokiego ryzyka wykazały, że w przypadku 4% dzieci dochodzi do poważnych konfliktów na tle kontaktów z dzieckiem[117].

Pasierbowie i pasierbice sprawców przemocy i ich matki są często szczególnie zagrożone. Badania pokazują, że obecność pasierbów w rodzinie jest czynnikiem ryzyka w przypadkach kobietobójstwa (por. także dział 2.2 o czynnikach ryzyka).

Przemoc domowa może być również śmiertelnie niebezpieczna dla dzieci, jak pokazuje sprawa rozpatrywana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka: dwoje dzieci zostało zamordowanych przez ojca, który wielokrotnie znęcał się nad swoją żoną. Po jednym z gwałtownych zajść kobieta uciekła, ale dzieci zostały z ojcem w domu. Władze nie podjęły żadnych działań, żeby uchronić je przed dalszym krzywdzeniem. Trybunał orzekł, że władze państwowe nie wywiązały się z obowiązku ochrony prawa do życia tych dwojga dzieci. (por. Kontrova v. Słowacja, 2007[118]**, z modułu 1.1).**

[116] Hester, M, Pearson, C, Harwin, N & Abrahams, HA, (2007), *Making an Impact: Children and Domestic Violence*: wydanie drugie, Jessica Kingsley

[117] Howard, E., Stimpson, L., Barran, D. and Robinson, A (2009) Safety in Numbers: A Multi-Site Evaluation of Independent domestic Violence Advisor Services, London

[118] Council of Europe(2007): CASE OF KONTROVÁ v. SLOVAKIA, Application nr 7510/04: http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/resources/Kontrova%20v.%20Slovakia_en.asp

Handout 2.4.1c

Główne zagadnienia, jakie specjaliści powinni wziąć pod uwagę podczas interwencji mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa dziecku/dzieciom.

Zapewnienie odpowiedniej ochrony i wsparcia matkom jest najlepszym sposobem zapewniania bezpieczeństwa i matkom, i dzieciom (Hester 2007[119]).

Nie wolno obarczać kobiet odpowiedzialnością za ochronę dzieci przed przemocą; nie wolno także stosować wobec nich środków represyjnych, takich jak groźby odebrania dziecka. Tego rodzaju działania przynoszą skutki odwrotne do zamierzonych, wywołują strach u ofiar i zdejmują odpowiedzialność ze sprawcy.

Artykuł 19 Konwencji o prawach dziecka gwarantuje każdemu dziecku prawo do życia wolnego od przemocy (por. Wstęp, s. 15). Konwencja mówi także o prawie dziecka (nie prawie rodzica) do utrzymywania kontaktu z obojgiem rodziców, jeśli nie jest to sprzeczne z najlepszym interesem dziecka[120].

Przy ustalaniu kontaktów i opieki nad dzieckiem zawsze należy brać pod uwagę przypadki przemocy[121] oraz nadrzędność prawa do bezpieczeństwa dzieci i ich matek nad prawem do kontaktu z ojcem stosującym przemoc.

Specjaliści ds. opieki nad dziećmi powinni rozwijać umiejętności i pewność siebie w pracy z agresywnymi ojcami. (Stanley i inni, 2011[122]).

[119] Hester, M, Pearson, C, Harwin, N & Abrahams, HA. (2007) *Making an Impact: Children and Domestic Violence*: 2nd edition, Jessica Kingsley

[120] Organizacja Narodów Zjednoczonych (1989): *Konwencja o prawach dziecka, a*rt. 9, ustęp 3: Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.

[121] Konwencja Rady Europy, 2011, artykuł 31.

[122] Stanley, N., Miller, P., Richardson-Foster, H. and Thomson, G. (2011) Children's Experience of Domestic Violence: Developing an Integrated Response from Police and Child Protection Services. *Journal of Interpersonal Violence*, 25, 12, 2372-2391

Przydatne źródła do części 2.4.1

Eriksson, Maria (2005). 'A visible or invisible child? Professional's approaches to children whose father is violent towards their mother'. w: *Tackling Men's Violence in Families. Nordic issues and dilemmas*. The Policy Press, Bristol, s. 119-136.

Eriksson, M. and Hester, M. (2001) 'Violent men as good enough fathers? A look at England and Sweden'. *Violence Against Women,* 7(7), s. 779-98.

Hester, Marianne (2011) 'The Three Planet Model: Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Children's Safety in Contexts of Domestic Violence'. *British Journal of Social Work*. Volume 41, Issues 5 s. 837-853.

Hester, M, Pearson, C, Harwin, N & Abrahams, HA, 2007, *Making an Impact: Children and Domestic Violence*. 2nd edition, Jessica Kingsley.

Howard, E., Stimpson, L., Barran, D. and Robinson, A (2009) *Safety in Numbers: A Multi-Site Evaluation of Independent domestic Violence Advisor Services*. London.

Radford. L. and Hester, M. (2006) *Mothering through Domestic Violence*. London, Jessica Kingsley.

Stanley, N., Miller, P., Richardson-Foster, H., Thomson, G. (2011) 'Children's Experience of Domestic Violence: Developing an Integrated Response from Police and Child Protection Services'. *Journal of Interpersonal Violence*, 25, 12, 2372-2391.

2.5 Zasady organizowania skutecznych konferencji międzyinstytucjonalnych ds. poszczególnych przypadków

Cele

W tym dziale skupiamy się na międzyinstytucjonalnych konferencjach jako szczególnym sposobie współdziałania instytucji i organizacji na rzecz ochrony ofiar przemocy wysokiego ryzyka. Omawiamy także dobre praktyki w zakresie tworzenia i zarządzania pracą zespołów partnerskich.

Wstęp

Współpraca międzyinstytucjonalna rozwija się w wielu krajach europejskich od 20 lat. Partnerstwa mogą mieć różne formy, a i ch celem jest poprawa skuteczności działań przeciwko przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Zwykle praca partnerstw przyjmuje sformalizowane ramy, polega na wymianie doświadczeń, wspólnych akcjach, organizowaniu szkoleń i innych działaniach usprawniających kooperację[123].

W tym dziale zajmujemy się przede wszystkim konferencjami międzyinstytucjonalnym jako szczególną formą pracy partnerstwa. Na ogół uważa się, że międzyinstytucjonalne konferencje do spraw poszczególnych przypadków (MKPP) są tylko jedną z metod poprawy skuteczności ochrony ofiar w sytuacji wysokiego ryzyka. Uważa się także, że w pierwszym etapie rozwoju współpracy należy tworzyć partnerstwa skoncentrowane na ofierze, które nie skupiają się na konkretnych przypadkach (por. moduł 1). Niektóre uczestniczki szkoleń mogą mieć wrażenie, że konferencje do spraw przypadków nie są realistyczną propozycją. Jednak samo przyjrzenie się zasadom prowadzenia takich konferencji może je zachęcić do przemyślenia kultury pracy ich własnej instytucji, zasad kontaktowania się z ofiarami oraz tego, jakie realne pierwsze kroki można wykonać, by podnieść jakość pracy partnerstwa – kroki, które byłyby adekwatne do kultury działania ich własnej organizacji.

Konferencje obejmują wymianę istotnych, osobistych informacji na temat ofiary i czynników ryzyka, których obecność stwierdzono w sytuacji wysokiego zagrożenia obrażeniami w wyniku przemocy domowej. Podczas konferencji powstaje także plan działania, mający na celu poprawę bezpieczeństwa kobiety, która doznała przemocy. Partnerstwa wymagają

[123] WAVE network, 2006. Bridging Gaps - From Good intention to good cooperation. Manual for effective multi-agency cooperation in tackling domestic violence. Vienna http://www.wave-network.org/start.asp?ID=289&b=15.

pełnego zaangażowania i staranności uczestniczących w nich instytucji i organizacji, gdyż są one odpowiedzialne wobec ofiar, z którymi pracują.

Konferencje wykazały jednoznacznie swoją skuteczność w ograniczaniu zakresu i natężenia wielokrotnej przemocy i umacnianiu zaufania kobiet do usług wsparcia przez zapewnienie, że ofiara może liczyć na właściwe potraktowanie ze strony systemu organizacji pomocowych[124]. Partnerzy muszą ze sobą ściśle współpracować, żeby zaangażować kobiety w świadczone przez siebie usługi. Celem jest maksymalne możliwe upodmiotowienie kobiet. Wszystkie współpracujące podmioty muszą w pełni respektować prawo kobiety do podejmowania decyzji dotyczących jej własnego życia i nie mogą podejmować żadnych decyzji, które mogłyby stworzyć nowe zagrożenia dla jej bezpieczeństwa.

[124] Robinson, A (2006) Reducing Repeat Victimization among High-Risk Victims of Domestic Violence, the Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales. *Violence against Women*, tom12. nr 8, Sage Publications, s. 761-788.

Zapamiętaj koniecznie!

Podstawowe zasady i dobre praktyki międzyinstytucjonalnych konferencji ds. poszczególnych przypadków (MKPP):

- **Współpracujące organizacje muszą uzgodnić zasady przepływu informacji. Te zasady powinny być klarowne dla ofiary. Udostępnianie danych osobistych musi się odbywać zgodnie z odpowiednimi przepisami i należy je ograniczyć do faktów istotnych dla oceny ryzyka i planowania bezpieczeństwa.**
- **Konferencja powinna się zawsze odbywać za zgodą kobiety, którą należy powiadomić, jakie instytucje i organizacje wezmą w niej udział i jakie informacje będą wymieniane.**
- **Jeśli w sytuacji nagłego zagrożenia, która wymaga natychmiastowego działania, czyni się wyjątek od zasady uzyskania zgody kobiety, decyzja ta musi być dobrze uzasadniona i transparentna, a prawa wszystkich, których dotyczy, muszą być respektowane.**
- **Kobieta, której dotyczy konferencja, powinna być reprezentowana przez niezależny, wybrany przez nią ośrodek wsparcia. Reprezentacja powinna obejmować wspólne przygotowanie do konferencji i następnie informowanie kobiety o jej przebiegu. Konferencje nie mogą być skuteczne bez spełnienia tych warunków.**
- **Głównym celem partnerstwa jest upodmiotowienie kobiety i zbudowanie jej zaufania do konferencji.**
- **Opracowywane podczas konferencji plany działania i bezpieczeństwa oparte są na rozpoznaniu ryzyka, potrzeb i praw kobiet. Przedsięwzięte środki nie mogą podważać prawa kobiety do podejmowania decyzji, obarczać jej jakimiś obowiązkami ani narażać jej na nowe niebezpieczeństwa.**
- **Konferencje mogą działać skutecznie tylko pod warunkiem istnienia sieci odpowiednich usług, co powinno być warunkiem wstępnym rozpoczęcia ich pracy. Konferencje nie powinny być traktowane jako sposób na naprawianie niedostatków w usługach wsparcia dla ofiar przemocy.**

Jakie korzyści przynoszą kobietom międzyinstytucjonalne konferencje do spraw poszczególnych przypadków?

„Dlaczego zaczęłyśmy organizować międzyinstytucjonalne konferencje w Wiedniu? Wiele kobiet doświadcza wielokrotnej i nasilającej się przemocy. Oznacza to, że podejmowane środki zapobiegawcze są nieskuteczne i że potrzebne są bardziej skuteczne działania. Obowiązek podjęcia działań zapobiegających przemocy nie powinien spadać na kobietę. Czynna ochrona kobiet i dzieci przed przemocą jest

obowiązkiem państwa i jego agend". (cyt. za: Rosa Logar, Domestic Violence Intervention Centre Vienna na seminarium PROTECT II w Wiedniu, marzec 2011)

Co to jest międzyinstytucjonalna konferencja do spraw poszczególnych przypadków (MKPP)?

Międzyinstytucjonalne konferencje są organizowane po to, by zajmować się przypadkami kobiet w sytuacji wysokiego ryzyka. Podczas pojedynczego zebrania aktualizuje się informacje o zagrożeniu, dokonuje szybkiej oceny potrzeb ofiary i przekazuje te informacje bezpośrednio do ośrodków świadczących odpowiednie usługi wsparcia.

W centrum uwagi każdej pracy międzyinstytucjonalnej musi być bezpieczeństwo kobiety. Trzeba je brać pod uwagę we wszystkich etapach pracy z kobietą.

Międzyinstytucjonalne konferencje do spraw przypadków mają następujące cele:

- Dzielenie się informacjami w celu poprawy bezpieczeństwa, zdrowia i dobrostanu kobiet w sytuacjach wysokiego ryzyka obrażeń w wyniku przemocy domowej.
- Stwierdzenie, komu najbardziej zagraża sprawca przemocy i wspólne działanie nad zmniejszeniem zagrożenia.
- Wspólne opracowanie i wprowadzenie w życie planów zarządzania ryzykiem i bezpieczeństwem, które zapewnią wsparcie wszystkim zagrożonym i zmniejszą ryzyko obrażeń.
- Ograniczenie wielokrotnej przemocy, eskalacji przemocy i drastycznej przemocy, w tym również (usiłowania) kobietobójstwa.
- Poprawa odpowiedzialności instytucji i organizacji pomocowych.
- Poprawa wsparcia dla pracowników zaangażowanych w te przypadki.
- Monitorowanie pracy konferencji i wyników tej pracy w celu zapewnienia, że względy odpowiedzialności sprawcy, wtórnej wiktymizacji, dyskryminacji i różnorodności odgrywają właściwą rolę w procesie współpracy.

Jak powiedziano wyżej, zapewnienie, że kobieta otrzymuje wsparcie przez cały okres współpracy i jest reprezentowana podczas konferencji, to warunek prawidłowej oceny i zarządzania ryzykiem, poprawienia bezpieczeństwa i ograniczenia wielokrotnej przemocy. Konferencje muszą być organizowane i prowadzone zgodnie prawem kraju, w którym się

odbywają. Muszą także być dostosowane do innych dostępnych usług wsparcia. Nie istnieje żaden specyficzny model, który można by zastosować w całej Europie.

W naszym opracowaniu koncentrujemy się na dobrych praktykach przyjętych w kilku modelach konferencji. Omawiane tu dobre praktyki mogą pomóc w podjęciu pierwszych kroków na drodze do organizowania podobnych konferencji lub w podniesieniu skuteczności konferencji już organizowanych.

Zadanie 2.5

Potrzebne materiały

Flipchart, papier i długopisy.

Planowany czas

Na realizację tego zadania trzeba przeznaczyć 2 godziny.

Cel zadania

Ułatwienie uczestniczkom zrozumienia dobrych i słabych stron międzyinstytucjonalnych konferencji dla kobiet zagrożonych drastyczną przemocą. Określenie 11 zasad dobrych praktyk w organizowaniu konferencji (MKPP) i rozważenie praktycznych kroków, jakie należy wykonać, by zrealizować te zasady.

Treść prezentacji

Trenerka może nawiązać do modułu 1, dział 1.4, gdzie omawiano organizowanie współpracy międzyinstytucjonalnej. Trenerka powinna poinformować uczestniczki, że w tym dziale poznają główne zasady pracy konferencji międzyinstytucjonalnych, które – jeśli się je stosuje – tworzą podstawę skutecznych międzyinstytucjonalnych interwencji w sytuacjach wysokiego ryzyka przemocy domowej wobec kobiet.

Uwaga dla trenerek

Jeśli wcześniej nie przerobiono zadań z działu 1.4, należy jej wykonać teraz. Jeśli zostały omówione, trenerka powinna przypomnieć wnioski z tych zadań.

Instrukcje dla uczestniczek

Trenerka rozdaje uczestniczkom handout 2.5 i wyjaśnia, że zawiera on 11 zasad skutecznego prowadzenia konferencji międzyinstytucjonalnych. Zasady te oparto na informacjach zwrotnych od uczestników i kobiet zaangażowanych bezpośrednio lub pośrednio w konferencje międzyinstytucjonalne badające przypadki ofiar w sytuacji wysokiego ryzyka[125]. Te 11 zasad tworzy podstawę do planowania konferencji. Praktyka pokazuje, że ich zastosowanie pozwala przezwyciężyć trudności związane z pracą konferencji, i ofiary przemocy w sytuacji wysokiego ryzyka otrzymują skuteczne wsparcie.

Rozdaj uczestniczkom handout 2.5. Podziel ich na małe grupy i przydziel każdej z nich 2/3 zasad, które mają być rozważane. Poproś każdą z grup, by odpowiedziała na następujące pytania:

Od czego zaczniecie, chcąc skutecznie realizować te zasady? Jakie warunki muszą być spełnione, by je zastosować? Jakie są potrzebne narzędzia, jakie szkolenia itp?

Jakie warunki pomocne w stosowaniu tych zasad są już spełnione w twojej instytucji lub organizacji?

Jakie szczególne trudności może napotkać realizacja każdej z zasad?

Kto może udzielić ci wsparcia w pracy? Kto będzie z tobą pracował? Kto może mieć obawy lub wątpliwości w związku z tą pracą? Jak będziesz negocjować kolejne kroki w ramach tej pracy?

[125] CAADA (2011) http://www.caada.org.uk/marac/MARAC_quality_assurance.html.

Każda grupa jest proszona o przedstawienie swoich odpowiedzi. Następnie trenerka ponownie dzieli uczestniczki na małe grupy (najlepiej w innym składzie) i prosi o odpowiedzi na następujące pytania:

W pracy partnerstwa, kto jest „właścicielem" planu zarządzania bezpieczeństwem?

Czy kobieta/ofiara jest zobowiązana do współpracy?

Co się dzieje, jeśli kobieta odmawia współpracy?

Co się dzieje, jeśli kobieta nie zgadza się na jeden lub na żaden krok w ramach procedury?

Informacje zwrotne

Po tej sesji uczestniczki powinny nabrać przekonania, że można wykonać realne działania w celu stworzenia partnerstwa międzyinstytucjonalnego, które będzie sprawnie funkcjonować w warunkach panujących w ich własnym kraju lub regionie. Pierwszych rozważań o „punkcie wyjścia" należy użyć w celu zachęcenia tych uczestniczek, które są wciąż na wczesnym etapie budowania partnerstw międzyinstytucjonalnych, do wykonania kolejnych pozytywnych działań. W drugiej części tego zadania uczestniczki powracają do jednego z głównych przesłań naszych materiałów, pierwotnie omówionego w module 1 i głoszącego, że ofiara powinna być w centrum uwagi w procesach oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem. Instytucje i organizacje powinny dążyć do tego, by działalność partnerstwa była transparentna i otwarta dla ofiary. Powinna także być dla niej źródłem informacji, przyczyniać się do jej upodmiotowienia i dążyć do jej pełnego zaangażowania. Partnerstwa muszą również respektować podstawowe prawo każdej kobiety do podejmowania decyzji o swoim życiu, z uwzględnieniem możliwości, że kobieta może nie wrazić zgody na jedno lub nawet na wszystkie planowane działania.

Handout 2.5, Zasady dobrych praktyk w organizowaniu i prowadzeniu międzyinstytucjonalnych konferencji do spraw poszczególnych przypadków (MKPP)

Zasada	Wyjaśnienie	Punkt wyjścia	Cel działania
1. Niezależna reprezentacja i wsparcie dla kobiety	Zgoda kobiety i wspólne z nią przygotowania są podstawowymi przesłankami skierowania sprawy do MKPP. Każdą kobietę reprezentuje w MKPP niezależny ośrodek pomocy dla kobiet, który cieszy się jej zaufaniem.	Sprawdzić dostępność do niezależnych usług wsparcia dla kobiet w regionie/kraju, by dostrzec braki i możliwości ich uzupełnienia.	Ważne, by ofiara była stale wspierana i reprezentowana przez niezależnego rzecznika, który dba o jej bezpieczeństwo przez cały okres pracy konferencji. Oznacza to skuteczne wsparcie jeszcze przed zebraniem konferencji, reprezentowanie jej poglądów, potrzeb i praw podczas zebrania oraz działanie na rzecz jej bezpieczeństwa, przekazywanie nowych informacji i dalsze wsparcie po zebraniu, jeśli to nie zagraża jej bezpieczeństwu. W modelu idealnym ośrodek wsparcia pomaga kobiecie jeszcze przed zainicjowaniem procesu MKPP, a żeby zagwarantować ciągłość wsparcia, kontynuuje pracę z nią później, gdy – miejmy nadzieję – nie jest już ona w sytuacji wysokiego ryzyka.

2. Rozpoznanie	Organizacje mają świadomość ryzyka w przemocy domowej i mogą użyć narzędzi oraz wiedzy, by rozpoznać ofiary wielokrotnej i drastycznej przemocy.	Analiza narzędzi do rozpoznania ryzyka. Odwiedź przyszłe organizacje partnerskie i przedstaw im koncepcję oceny ryzyka.	Nie ma znaczenia, którą agencję kobieta wybierze - wszystkie są w stanie dokonać podstawowej oceny ryzyka. (por. dział 2.3). Wybrana przez kobietę organizacja podejmuje właściwe działania, by zapewnić jej bezpieczeństwo. Łącznie ze skierowaniem do MKPP i do specjalistycznego ośrodka wsparcia dla kobiet.
3. Skierowanie	Organizacje wiedzą, które przypadki kierować do MKPP, gdyż kryteria są jasne i wspólnie uzgodnione.	Zrób zestawienie lokalnych danych o przemocy domowej wobec kobiet (np. ile skarg dostaje policja, ile kobiet rocznie zgłasza się do miejscowego schroniska), aby zorientować się, jaki jest zakres przemocy w twoim rejonie. Żeby poprawić bezpieczeństwo ofiar wysokiego ryzyka możesz rozważyć MKPP, która może objąć 10 proc. najbardziej zagrożonych kobiet.	Należy przyjąć jasne kryteria, które są konsekwentnie stosowane i ogłaszane, dzięki czemu wszystkie przypadki kierowane do MKPP mogą być przez nią zbadane. Pewna grupa przypadków powinna być kierowana do MKPP przez placówki państwowe i organizacje pozarządowe.

4. Zaangażowanie między-instytucjonalne	Wszystkie zainteresowane instytucje i organizacje powinny być właściwie i stale reprezentowane w MKPP.	Określ, które instytucje i organizacje muszą być obecne, aby rozpocząć MKPP. Zacznij wstępne rozmowy z tymi organizacjami.	Organizacje powinny potwierdzić swoje poparcie dla zasad MKPP w formie pisemnej. Lista uczestnictwa powinna odzwierciedlać potrzeby i różnorodność społeczną w twojej okolicy. Uczestnicy powinni mieć dostęp do istotnych informacji w swojej własnej organizacji, powinni móc przekazać te informacje i działać w imieniu swojej organizacji.
5. Zbieranie i udostępnianie informacji	Należy szanować prywatność kobiety, ale jeśli chodzi o ryzyko, informacje o zagrożeniu kobiety są przekazywane w odpowiednim zakresie i w uzasadnionych przypadkach, zgodnie z prawem o ochronie danych osobowych.	W twoim kraju istnieją przepisy, które regulują zasady przekazywania danych osobowych. Musisz zasięgnąć porady prawnej na ten temat przed zainicjowaniem procesu MKPP. Krajowe przepisy o ochronie danych osobowych, a także procedury i zasady postępowania, które będą regulować pracę MKPP powinny być zapisane w protokole i przestrzegane przez wszystkie organizacje partnerskie.	Żeby konferencja mogła działać skutecznie, reprezentanci poszczególnych organizacji muszą badać przypadki i dzielić się w odpowiednim zakresie istotnymi informacjami, które umożliwiają rozpoznanie ryzyka i mają znaczenie dla planowania bezpieczeństwa. Można przekazywać tylko te informacje, które się odnoszą do ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem. Należy przestrzegać procedur, by zapewnić nieprzerwaną ochronę bezpieczeństwa i prywatności kobiety.

6. Plan działania	Tworzone są plany działania, które uwzględniają stwierdzone ryzyko i przewidują skuteczne środki bezpieczeństwa wzmacniające upodmiotowienie kobiety. Środki te mają chronić ofiarę, zapobiegać dalszej przemocy i jej eskalacji oraz prowadzić do ukarania sprawcy.	Zastanów się, jakie działania powinny być rozpatrzone podczas MKPP i które organizacje mogą je zaoferować.	Wszystkie istotne zagrożenia są określone podczas zebrania. W oparciu o dostępne informacje, diagnozuje się ryzyko dla ofiary, dla innych pozbawionych ochrony osób, dla osób interweniujących i wszystkich, których to dotyczy. Plan działania odzwierciedla stwierdzone ryzyko, a jego celem jest przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa. Ofiara powinna być informowana o wszystkich działaniach przez ośrodek wsparcia dla kobiet. Odpowiedzialność za podjęcie właściwych działań spoczywa na konkretnej organizacji – nie przechodzi na MKPP. Organizacje nie powinny „czekać” na MKPP z podjęciem działań mających poprawić bezpieczeństwo ofiar przemocy domowej wysokiego ryzyka. MKPP można porównać do intensywnej opieki medycznej. Standardowa opieka musi być prowadzona przed, w trakcie i po MKPP – inaczej konferencje nie mogłyby pełnić swojej roli.

7. Liczba przypadków i możliwości MKPP	Lokalna MKPP powinna mieć taką wydajność, by zapewnić pomoc wszystkim ofiarom w sytuacji wysokiego ryzyka wielokrotnej i drastycznej przemocy.	Najlepiej zaplanować dwie pierwsze konferencje w odstępie miesiąca, gdyż zapoznanie się z wszystkimi przypadkami może zająć sporo czasu. Należy się jednak przygotować na częstsze zebrania w przyszłości, gdy w pracę zaangażuje się więcej organizacji i zostanie rozpoznanych więcej przypadków wysokiego ryzyka przemocy domowej wobec kobiet.	MKPP muszą mieć też wystarczającą wydajność, by zapewnić niezależną reprezentację i nieprzerwane wsparcie kobietom korzystającym z jej pomocy.
8. Równość i zakaz dyskryminacji	MKPP powinny być gotowe do pomocy kobietom z różnych społeczności: imigrantkom, kobietom z mniejszości etnicznych, uchodźczyniom i ich dzieciom. MKPP powinny pomagać wszystkim ofiarom niezależnie od ich statusu prawnego oraz tego, czy przebywają w kraju legalnie.	Nawiąż kontakt z organizacjami, które w twojej okolicy pracują ze społecznościami z rożnych kultur.	Skierowania do MKPP powinny odzwierciedlać różnorodność miejscowej populacji. Imigrantki, kobiety z mniejszości etnicznych i uchodźczynie powinny zawsze, jeśli to możliwe, mieć reprezentantkę z niezależnego ośrodka wyspecjalizowanego w pomocy tym grupom. Plany działania powinny także odzwierciedlać różne prawa i potrzeby.

9. Wsparcie operacyjne	Skuteczne funkcjonowanie MKPP wymaga stałej koordynacji i zarządzania.	Zastanów się, w jaki sposób można zorganizować pracę MKPP. Czy któraś instytucja lub organizacja może wyznaczyć członka swojego zespołu do organizowania zebrań?	Wsparcie operacyjne dla MKPP powinno promować i poszerzać wiedzę na temat konferencji oraz działać na rzecz zwiększenia zaangażowania w pracę MKPP. Należy wyznaczyć osobę odpowiedzialną za administrację. Osoba ta powinna dbać o obieg list uczestników i programów zebrań, prowadzić szczegółowe protokoły z zebrań, obserwować działania i zapisywać istotne dane.
10. Odpowiedzialność	Osoby podejmujące decyzje w ramach każdej organizacji wchodzącej w skład partnerstwa powinny odbywać regularne spotkania w celu monitorowania działalności konferencji, jej odpowiedzialności i stabilności.	Członkowie grupy decyzyjnej powinni mieć pozycję umożliwiającą wpływanie na lokalną politykę i kierunek strategii. Zastanów się, w jaki sposób najłatwiej włączyć MKPP w praktyczną działalność w twojej okolicy.	Grupa sterująca powinna: Monitorować jakość zarządzania. Reagować aktywnie na pojawiające się problemy i monitorować efekty tych działań. Poszukiwać rozwiązań problemów operacyjnych, które nie zostały dotąd rozwiązane. Stworzyć ogniwa łączące konferencję z innymi działaniami międzyinstytucjonalnymi, żeby partnerska współpraca funkcjonowała skuteczniej i żeby uniknąć dublowania działań.

11. Ewaluacja i informacje zwrotne od kobiet	Ewaluacja połączona z regularnymi informacjami zwrotnymi od kobiet i uczestników konferencji jest ważnym narzędziem, które upewnia, że konferencja działa skutecznie i wspiera upodmiotowienie kobiet.	Utrzymuj łączność z organizacjami, które mają najwięcej kontaktów z ofiarami przemocy domowej wysokiego ryzyka. Omówcie, w jaki sposób te kobiety mogą bezpiecznie udzielić informacji zwrotnych na temat wpływu MKPP na bezpieczeństwo ich samych i ich dzieci.	Grupa kierująca MKPP analizuje informacje zwrotne od kobiet wraz z innymi danymi, a wyniki tej analizy są wykorzystywane do poprawy jakości pracy konferencji.

Przydatne źródła do części 2.5

Steel, N Blakeborough, L & Nicholas, S (2011) *Supporting High Risk Victims of Domestic Violence: A review of Multi Agency Risk Assessment Conferences (MARACs).* Home Office Research Report 55. London: Home Office.

Podsumowanie modułu 2

W module 2 skupiliśmy się na:

dobrych praktykach w ocenie ryzyka i planowaniu bezpieczeństwa kobiet, które doświadczyły przemocy, a szczególnie na:

- dobrych praktykach w rozpoznawaniu ryzyka i korzystaniu z czynników ryzyka.
- najlepszych praktykach w planowaniu bezpieczeństwa.
- zasadach skutecznego prowadzenia konferencji międzyinstytucjonalnych.

Wiedzę o wpływie przemocy domowej na kobiety i ich dzieci należy wciąż rozszerzać w oparciu o badania i doświadczenia praktyczne, mając na uwadze przyszły rozwój zasad postępowania i reagowania. Na rozwój ten wpłyną też szersze debaty i postęp w przeciwdziałaniu nierówności płci i przemocy w innych kontekstach społecznych.

Jak wspomnieliśmy na początku tego opracowania, europejscy partnerzy projektu PROTECT II reprezentują rozmaite punkty wyjścia i różnorodne podejścia do rozwiązywania tego problemu społecznego. W tych materiałach promujemy doskonalenie umiejętności oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem w modelu partnerstwa między kobiecymi organizacjami pozarządowymi oraz agencjami rządowymi. Takie podejście wielu specjalistom, którzy stykają się z nim po raz pierwszy, może się wydawać pieśnią dalekiej przyszłości. Mamy jednak nadzieję, że zawarte tutaj realistyczne sugestie rozwoju wzbudzą motywację i zaangażowanie potrzebne, by wyruszyć w taką podróż.

Chcąc zapewnić naszym materiałom długi termin przydatności, dodaliśmy do nich załącznik z handoutami, które trenerki mogą modyfikować i adaptować, aby wciąż były wiarygodne i użyteczne dla wszystkich grup docelowych. Zawsze należy jednak pamiętać o zachowaniu głównych zasad.

Kończymy zatem następującym przypomnieniem:

Główne zasady, jakimi kierowaliśmy się w naszych materiałach szkoleniowych

- Wszystkie interwencje powinny się koncentrować na ofierze przemocy.
- Celem jest poprawa usług oraz zapewnienie bezpiecznych i pozytywnych doświadczeń kobietom i ich dzieciom.
- Partnerstwo i współpraca między instytucjami i organizacjami może być skuteczną drogą do wspierania kobiet poważnie zagrożonych przemocą.
- Interwencje i usługi nie mogą nikogo dyskryminować i należy unikać obwiniania ofiar.
- Każda kobieta powinna być reprezentowana przez niezależny ośrodek wsparcia, którego zadaniem jest dbanie o jej interesy i potrzeby w toku pracy partnerstwa i konferencji międzyinstytucjonalnych.
- Dla dziecka także należy ustanowić niezależnego rzecznika, który zapewni, że jego prawa będą przestrzegane.
- Interwencje i usługi powinny wspierać prawo każdej kobiety do życia wolnego od przemocy, do podmiotowości, samostanowienia i prywatności.
- Przemoc nie jest sprawą prywatną, ale problemem społecznym. Dlatego przemoc w sferze prywatnej nie może być traktowana mniej poważnie niż inne formy przemocy.
- Nie wolno dopuszczać, by ofiara czuła się odpowiedzialna za przemoc, jakiej doświadcza; nie ma usprawiedliwienia dla przemocy; agresywne zachowania trzeba powstrzymać, a sprawca musi zostać pociągnięty do odpowiedzialności.

Te zasady powinny leżeć u podstaw wszelkich działań organizacji dążących do zapobiegania przemocy wobec kobiet. Najważniejsze przesłanie brzmi następująco:

Życie wolne od przemocy jest podstawowym prawem człowieka, a nie przywilejem.

Kontakty

Nazwisko	Organizacja	Kraj	Email	Strona internetowa
Rosa Logar Ute Rösemann Branislava Marvanová Vargová	WAVE – Women Against Violence Europe	Austria	office@wave-network.org	www.wave-network.org
Hazel Kemshall Sarah Hilder	De Montfort University, Leicester	United Kingdom	kemshall@dmu.ac.uk shilder@dmu.ac.uk	www.dmu.ac.uk
Diana Barran Hannah Fisher	CAADA – Co-ordinated Action Against Domestic Abuse	United Kingdom	diana.barran@caada.org.uk hannah.fisher@caada.org.uk	www.caada.org.uk
Albena Koycheva	Bulgarian Gender Research Foundation	Bulgaria	office@bgrf.org a.koycheva@yahoo.com	www.bgrf.org
Petra Švecová	ROSA – Centre for battered women	Czech Republic	poradna@rosa-os.cz info@rosa-os.cz petra.svecova@seznam.cz	www.rosa-os.cz
Eha Reitelmann	Estonian Women's Associations Roundtable Foundation, Tallinn	Estonia	enu@enu.ee eha.reitelmann@gmail.com	www.enu.ee
Françoise Brié Christine Clamens Constance Sciama	FNSF, Federation National Solidarite	France	fr.brie@wanadoo.fr fnsf.siege@gmail.com	www.solidaritefemmes.org
Kornelia Krieger	Women Counseling Centre Osnabrück, Frauenberatungsstelle Osnabrück	Germany	krieger@frauenberatung-os.de	www.frauenberatung-os.de/main.php
Angela Romanin	Casa delle Donne per non subire violenza	Italy	casadonne@women.it	www.casadonne.it
Urszula Nowakowska	Women's Rights Center/Centrum Praw Kobiet	Poland	urszula.nowakowska@cpk.org.pl	http://temida.free.ngo.pl
Katarína Farkašová	Alliance of Women in Slovakia	Slovakia	alianciazien@alianciazien.sk	www.alianciazien.sk
Dušana Karlovská	FENESTRA Women´s Interest Association	Slovakia	dusana@fenestra.sk; fenestra@fenestra.sk	www.fenestra.sk
Aspacia	ASPACIA Madrid Asociación para la Convivencia	Spain	asociacion-aspacia@asociacion-aspacia.org	www.asociacion-aspacia.org
Nicolás Gonzálvez	General Directorate for Gender Based Violence Prevention and Youth Reform (former IMRM)	Spain	violenciadegenero@carm.es	www.carm.es
Angela Beausang Agneta Sjöqvist Lena Bjork	ROKS, National Organisation for Women's and Girls Shelters' in Sweden	Sweden	info@roks.se agneta.sjoqvist@roks.se lena.bjork@roks.se	www.roks.se

WAVE (Women Against Violence Europe)
European Network and European Info
Centre Against Violence
Bacherplatz 10/4, A-1050 Vienna, Austria

Email: office@wave-network.org
www.wave-network.org